

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
เพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
ไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

โดย

พลตรี ปิยพงศ์ กลิ่นพันธุ์
ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์
กองทัพบก

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561 - 2562

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว” ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์ ของ พลตรี ปิยะพงศ์ กลิ่นพันธุ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561 - 2562

พลโท

(ขจรฤทธิ์ นิลกำแหง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัย พลตรี ปิยพงศ์ กลิ่นพันธุ์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 61

เอกสารวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ศึกษาเรื่อง แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว 2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีต และปัจจุบัน ในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว 3. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 19 คน ซึ่งเป็นผู้นำแบบทางการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ขาดความเสถียรในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ ขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญในการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ในการดำเนินงานควรเริ่มจากการกำหนดนโยบายจากล่างขึ้นบน ควรศึกษาจากความต้องการของประชาชนและมีการวางแผนบริหารจัดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ หน่วยงานภาครัฐควรให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแนวทางและวางแผนในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการ รับฟัง แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสดงบทบาทของชุมชน พร้อมกับตัดสินใจร่วมในแนวทางการวางแผนการดำเนินการพัฒนาต่อไป ซึ่งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นพลังปราการประชาชนด่านแรกที่จะช่วยป้องกันแจ้งเตือนภัยคุกคามจากภายนอกประเทศเป็นการอุดช่องว่างตามแนวชายแดนที่ไม่มีกำลังของทหารหรือ ตำรวจตระเวนชายแดนวางกำลังอยู่ ดังนั้นจึงเป็นชุมชนที่สำคัญเร่งด่วนที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง โดยการ

๒

มีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆที่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและตรงประเด็นความต้องการ หรือปัญหาของชุมชน

Abstract

Title Guidelines for creating public participation to strengthen security in Thai - Cambodian Border Self Defense Village, SaKaeo Province.

Field Strategy

Name Maj.Gen. Piyapong Klinpan   **Course** NDC   **Class** 61

This research paper is a qualitative study that studies the subject Guidelines for creating public participation to strengthen security in the Thai-Cambodian border self-defense village, Ta Phraya District, SaKaeo Province With the objectives 1. To study the participation of the people in the activities for the public and to solve the common problems which is an important basis for the development of the Thai-Cambodia border self-defense village, Ta Phraya District, SaKaeo Province 2. To study the problems and obstacles to the participation of people in the past and present in the development of the Thai-Cambodian border self-defense village, Ta Phraya District, SaKaeo Province 3. To find suitable ways to create public participation to strengthen security in the Thai-Cambodian border self-defense village, Ta Phraya District, SaKaeo Province By using qualitative research methodology as an in-depth interview

The study indicated that most people in the village have economic problems. Lack of sacrifice in participating in activities for village development in various areas Lack of awareness of information Lack of knowledge and understanding about the importance of development in order to improve living conditions. In the operation should start from the policy setting from the bottom up. Should study from the needs of the people and have a systematic management plan Government agencies should allow people to participate in the process of determining guidelines and planning for village development together. To allow people to participate with government agencies to listen to opinions exchange comment And show the role of the community Along with deciding to participate in the planning process for further development Which the border self-defense village Is very important Because it is the first public defense force to help prevent threats from outside the country, filling gaps along the border without military power or The Border Patrol Police are currently underway. Therefore, it is an important community that needs to be

developed to be strong. With the participation of people in various aspects that are contributing to the development of the community in a concrete and relevant manner or community problems.

คำนำ

เอกสารวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางที่เหมาะสม ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว โดยขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้จะศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และเป็นการศึกษาวิจัยในเขตพื้นที่ อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลสรุปและข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์กับ ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ รวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน เพื่อความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป

พลตรี

(ปิยพงศ์ กลิ่นพันธุ์)

นักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรป้องกันราชอาณาจักรรุ่นที่ 61 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางที่เหมาะสม ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี จากความช่วยเหลือ ความกรุณา และการสนับสนุนจากบุคคลหลายท่านทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผู้วิจัยขอขอบคุณ พลโท เทวัญ สมบุญโต และพันเอก โสภณ ศิริงาม อาจารย์ที่ปรึกษา เอกสารวิจัย ที่กรุณาให้คำปรึกษา และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และกรุณาตรวจสอบความถูกต้องของงานวิจัยให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณนายอำเภอตาพระยา และผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ ได้แก่ นายกองดีการบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการพัฒนาชุมชน ทหารที่ดูแลพื้นที่ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและให้ข้อมูลต่างๆ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา จึงขอมอบความดีทั้งหมดนี้ ให้กับคณาจารย์วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สำหรับข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้เพียงผู้เดียว

พลตรี

(ปิยพงศ์ กลิ่นพันธุ์)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ของการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	7
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	27
แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พัฒนา	32
แนวคิดเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ	33
แนวคิดเรื่องหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
กรอบแนวคิดการวิจัย	47
สรุป	48

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 สถานการณ์ และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน	
ในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน อำเภอตาพระยา	
จังหวัดสระแก้ว	49
สถานการณ์ทั่วไป	49
ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน	63
สถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม	69
ผลการดำเนินงานการพัฒนาหมู่บ้าน ปชต.ที่ผ่านมา	70
ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการที่สำคัญในหมู่บ้าน ปชต.	71
สรุป	72
บทที่ 4 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา	
เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน	74
วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค	74
กำหนดแนวทางการสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน	76
สรุป	77
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	78
สรุป	78
ข้อเสนอแนะ	82
บรรณานุกรม	84
ประวัติย่อผู้วิจัย	86

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3-1	แสดงจำนวนหมู่บ้าน ปชต. ตำบลตาพระยา	59
3-2	แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของหมู่บ้าน ปชต. แยกเป็นหมู่บ้าน	60
3-3	แสดงรายได้เฉลี่ยของประชากรในหมู่บ้าน ปชต. ของตำบลตาพระยา	60
3-4	แสดงจำนวนหมู่บ้าน ปชต. ตำบลทัพเสด็จ	62
3-5	แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของหมู่บ้าน ปชต. แยกเป็นหมู่บ้าน	62
3-6	แสดงรายได้เฉลี่ยของประชากรในหมู่บ้าน ปชต. ตำบลทัพเสด็จ	63

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่

- 3-1 แสดงพื้นที่การวิจัย ตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ
อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

58

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยมีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศเป็นระยะทางยาวถึง 5,656 กิโลเมตร ทำให้เกิดปัญหาหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเส้นเขตแดน การอ้างสิทธิในการครอบครองพื้นที่ทั้งทางบก ทางทะเล ปัญหาทางการเมือง ซึ่งห่างไกลอำนาจรัฐที่จะปกครองดูแลได้ทั่วถึง ปัญหาคุณภาพชีวิต ยาเสพติด ปัญหาทางด้านการทหาร เนื่องจากตามแนวชายแดนมักเป็นแหล่งพักพิงหลบซ่อนของกลุ่มคนที่มีความขัดแย้งหรือต่อต้านกับฝ่ายรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้าน จึงมักจะมีการปฏิบัติการทางทหารเพื่อปราบปรามกลุ่มดังกล่าว และบ่อยครั้งที่มีการลู่ล่าอธิปไตยของชาติเกิดขึ้น แนวชายแดนทางด้านตะวันออกมีเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีระยะทาง 798 กิโลเมตร ทำให้ราษฎรไทยที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนต้องตกอยู่ในสถานะที่เสี่ยงต่อภัยจากการสู้รบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐบาลได้กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งในด้านของความมั่นคงโดยการใช้กำลังทหาร และตำรวจตระเวนชายแดนร่วมไทย-กัมพูชาเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ และขจัดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระยะต่อมา อย่างไรก็ตามมาตรการทั้งหลายจำเป็นต้องอาศัยราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยเสริมความแข็งแกร่งของระบบการป้องกันประเทศทั้งระบบด้วย โดยเมื่อ 3 ตุลาคม 2521 คณะรัฐมนตรีได้มีมติจัดตั้งโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย กัมพูชา เป็นกลุ่มแรก ต่อมาในปี 2534 ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนเพิ่มเติมในอีก 3 เขตชายแดนด้วยกันคือ ไทย - ลาว ไทย - พม่า และไทย - มาเลเซีย ตามลำดับ โดยเนื้อหาหลักแล้ว โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีบทบาทที่ถูกกำหนดไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 61 ในอันที่รัฐจะมีหน้าที่จัดให้มีกำลังทหารเพื่อรักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐและผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งนโยบายกำหนดโดยคณะรัฐมนตรีในปี 2535 ว่ากองทัพควรส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของตนเอง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ รวมถึงการป้องกันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในทุกทาง ให้ความช่วยเหลือประชาชน พิทักษ์แหล่งทรัพยากรเขตเศรษฐกิจ เส้นทางคมนาคม ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ ของประชาชนในบริเวณชายแดน

ลักษณะการดำเนินการของโครงการหมู่บ้าน ป้องกันตนเอง มีลักษณะคล้ายกับการทำงานในลักษณะยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จที่เป็นการผนึกกำลังของทหาร พลเรือน และประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนตามแนวชายแดนได้มีความอยู่ดี กินดี ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน มีส่วนร่วม

ในการพัฒนาบ้านเมือง ช่วยเหลือตนเองได้ และมีความสามารถในการต่อต้านกำลังของศัตรูจากภายนอกประเทศโดยใช้ระบบป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน จังหวัดสระแก้วมีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ดังนี้ อำเภอตาพระยา จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอโคกสูง จำนวน 2 หมู่บ้าน อำเภออรัญประเทศ จำนวน 5 หมู่บ้าน อำเภอลองหาด จำนวน 5 หมู่บ้าน รวมจำนวน 19 หมู่บ้าน

อำเภอตาพระยา เป็นอำเภอที่มีหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมากมากที่สุดที่สุดในจังหวัดสระแก้ว มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอโนนดินแดงและอำเภอละหานทราย (จังหวัดบุรีรัมย์) ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดบันทายมีชัย (ประเทศกัมพูชา) ทิศใต้ติดกับอำเภอโคกสูง ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอวัฒนานคร จำนวนประชากร 57,182 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 61 หมู่บ้าน พื้นที่ตำบลที่ติดกับชายแดนกัมพูชา ได้แก่ ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ ตำบลทัพไทย (แยกออกมาจากทัพเสด็จ)

ตำบลตาพระยา ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยอีสาน และภาษาเขมร นับถือศาสนาพุทธ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา ทิศเหนือติดกับตำบลทัพเสด็จ ตำบลทัพราช ทิศใต้ติดกับตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง ทิศตะวันออกติดกับประเทศกัมพูชา ทิศตะวันตกติดกับตำบลโคกลาน จำนวนประชากร 2,089 คน การประกอบอาชีพ อาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพเสริมได้แก่ทำไร่อ้อย ทำไร่มันสำปะหลัง เลี้ยงสัตว์

ตำบลทัพเสด็จ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยอีสาน และภาษาเขมร นับถือศาสนาพุทธ ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา ทิศเหนือติดกับตำบลทัพไทย ทิศใต้ติดกับตำบลตาพระยา ทิศตะวันออกติดกับประเทศกัมพูชา ทิศตะวันตกติดกับตำบลทัพราช จำนวนประชากร 2,660 คน การประกอบอาชีพ อาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพเสริมได้แก่ทำไร่อ้อย ทำไร่มันสำปะหลัง เลี้ยงสัตว์

ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ เป็นตำบลที่อยู่ตามแนวชายแดนของอำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว การพัฒนาด้านต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและการสนับสนุนทางภาครัฐ แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้การพัฒนาในท้องถิ่นประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดความร่วมมือจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ขาดความเสียสละในการเข้ามามีส่วนร่วมกันสร้างความมั่นคงในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านชายแดนไทย-กัมพูชา

ผู้วิจัยในฐานะที่เข้ามารับผิดชอบด้านการป้องกันประเทศ และได้ มาปฏิบัติราชการสนาม ตามแผนป้องกันประเทศ รับผิดชอบอธิปไตย ตลอดแนวชายแดนไทย - กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัด

สระแก้ว ผู้วิจัยเห็นว่าพื้นที่ชายแดนมักเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยากเนื่องจากสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นในฐานะของความ เป็นรัฐคือ พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐอ่อนแอ วิถีชีวิตประชาชนตามแนวชายแดนมีลักษณะ ที่ยังต้องพึ่งพาตนเองเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรม รับจ้าง ซึ่งมีฐานะปานกลาง ถึงยากจน เวลาส่วนใหญ่ในหนึ่งวันของประชาชนทุ่มเทไปกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ จนไม่ได้สนใจการ พัฒนาหมู่บ้าน สนใจเพียงแต่เรื่องปากท้องของตนเองและครอบครัว ขาดความเสียสละในการเข้า มามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ อีกประการคือประชาชนไม่มื ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญในการพัฒนา เช่นในด้านความมั่นคงก็ยังคงมีปัญหา พื้นที่เป็นแหล่งหลบซ่อนของอาชญากรที่หลบหนีการจับกุม การค้ายาเสพติด แรงงานต่างด้าว การพนัน ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะ ศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้าน ป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ในด้านต่างๆ โดยอยู่บนพื้นฐานความต้องการของประชาชนที่อยากจะทำให้เกิดขึ้นกับการพัฒนาหมู่บ้าน มองประเด็น เรื่องผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ เพราะหากสามารถสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาหมู่บ้านได้นั้น ก็จะมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความมั่นคงของหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไปได้นั้น ก็จะมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความมั่นคงของหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีต และปัจจุบัน ในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้าง ความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว จำนวน 2 ตำบล 7 หมู่บ้าน

3. ขอบเขตด้านประชากร

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 4 คน ผู้นำหมู่บ้านต่างๆ จำนวน 9 คน หน่วยทหารที่ดูแลความมั่นคงในพื้นที่ จำนวน 5 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน รวม 19 คน

4. ขอบเขตด้านเวลา

ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1.1 การศึกษาค้นคว้าวิจัยจากเอกสาร (Documentary Study) โดยศึกษาจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการ การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงการศึกษาจากผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

1.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคำถาม (Interview Schedule) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview)

2. กลุ่มประชากร

ประชากรสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆที่ทำงานในพื้นที่ตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ อำเภอตาพระยาจังหวัดสระแก้ว ทั้งฝ่ายทหาร ฝ่ายปกครอง และพัฒนาชุมชน

3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ มาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการวิจัย

3.2 ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องว่าแบบสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นถูกต้องครบถ้วนตรงประเด็นการวิจัยครั้งนี้

3.3 ขั้นตอนที่ 3 เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปทดสอบความเข้าใจ และเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปใช้จริง โดยทดสอบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 ด้านปฐมภูมิ ผู้วิจัยทำการเลือกสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลอย่างเจาะจง ดังนี้

4.1.1 นายกองค้การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน ได้แก่ ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ

4.1.2 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน ได้แก่ ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ

4.1.3 กำนัน จำนวน 2 คน ได้แก่ ตำบลตาพระยา กำนันตำบลทัพเสด็จ

4.1.4 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 7 คน ได้แก่ ตำบลตาพระยา จำนวน 3 คน ตำบลทัพเสด็จ 4 คน

4.1.5 ฝ่ายทหารที่ดูแลความมั่นคงชายแดนในพื้นที่ จำนวน 5 คน

4.1.6 นักวิชาการพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน

4.2 ด้านทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากแนวความคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความทางวิชาการที่มีการรวบรวมไว้แล้ว ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ห้องสมุดวิทยาลัยการทัพบก

5. การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หลังจากเมื่อได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก และการสังเกตภาคสนาม (Field Observation) ทำการจัด

หมวดหมู่ข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยวิธีการ Content Analysis เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงการดำเนินการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรม เพื่อส่วนรวม และการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านที่ผ่านมา อำเภอ ตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
2. ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ผ่านมาในการ พัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรม เพื่อส่วนรวมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

คำจำกัดความ

แนวทาง	หมายถึง	ข้อกำหนดที่กำหนดไว้เป็นแนวทางหรือระเบียบในการปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย
ประชาชน	หมายถึง	ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
การพัฒนา	หมายถึง	การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ ต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้นถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา
การมีส่วนร่วม	หมายถึง	การเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหา และป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มร่วม กำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจ และปฏิบัติตามแผนร่วมติดตามประเมินผล และรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน ชุมชนและเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่

การมีส่วนร่วมของประชาชน	หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผล กระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของ ประชาชนโดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วม ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน
หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา	หมายถึง หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ตามแนว เขตแดนไทย - กัมพูชา มีพื้นที่เขตแดนติดต่อประมาณ 798 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัดคือ จังหวัด สระแก้ว จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี
ความมั่นคง	หมายถึง ความอยู่รอดปลอดภัย ความเจริญก้าวหน้า ตลอดจน ความเป็นปึกแผ่น พร้อมทั้งจะเผชิญกับสถานการณ์ ทุกรูปแบบได้ในอนาคต
ความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา	หมายถึง ความปลอดภัยการรักษา การป้องกันให้ชาติบ้านเมือง ดำรงอยู่ได้ตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา
การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ	หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งขจัดและการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่มี ปัญหาความมั่นคง หรือพื้นที่ที่มีเงื่อนไขของปัญหา ความมั่นคงหรือพื้นที่ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคง โดยใช้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตาม แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและการป้องกัน ประเทศ รวมทั้ง แผนหลักที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน และเอื้ออำนวยประโยชน์ ต่อการสร้างความมั่นคงปลอดภัย และให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการศึกษาดังนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
3. แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พัฒนา
4. แนวความคิดเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ
5. แนวความคิดเรื่องหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดของการวิจัย
8. สรุป

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) ถือได้ว่าเป็นขั้นตอน และกระบวนการที่สำคัญที่พลังส่งผลให้การดำเนินการต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับจากประชาชน รวมถึงประชาชนมีความสำนึกร่วมในการเป็นเจ้าของโครงการด้วย ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนานั้น ได้มีนักวิชาการ ได้ให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก ดังนี้

ชิต นิลพานิช และกฤษณ ธนาพงศธร (2532 : 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์

ถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 5) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความ

เป็นอยู่ของประชาชนรวมถึงการนำความคิดไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและตัดสินใจของภาครัฐ การมีส่วนร่วมของ

ประชาชน เป็นการสื่อสารสองทาง คืออย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วย การแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติอีกทั้งหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ในกรณีที่ย่ำแย่ที่สุด ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

นคร สำเภาทิพย์ (2542 : 179-180) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการคิดริเริ่ม เริ่มวางแผน ปฏิบัติการและมีอำนาจตัดสินใจที่จะดำเนินการในกิจกรรมของเขาเองในชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการจัดการและควบคุมการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเอง มีความสามารถในการช่วยตัวเอง สามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตได้ด้วยตนเองในท้ายสุด

ประชัย ศรีจามร (2549 : 7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนา โดยผ่านทางกระบวนการส่งเสริมชักนำ การสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ การริเริ่มในการคิด ร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนา ร่วมแก้ไขและวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทรัพยากรทางการบริการ ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรม แนวทางการดำเนินกิจกรรมของตนเอง ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถของตนเองเพื่อเพิ่มและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคมอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

ประเสริฐ สุนทร (2543 : 8) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการที่บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการ โดยสมัครใจร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเองจนมาสู่การตัดสินใจกระทำร่วมกันเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ โดยร่วมกันในการระดมความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติการ การติดตาม ประเมินผล รวมตลอดถึงการเสียสละเวลา แรงงาน และทุนทรัพย์ต่างๆ

ยุพาพร รูปงาม (2545 : 5) การมีส่วนร่วม (Participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกัน

จะต้องมีมากจนเกิด ความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นแรกของการที่มีคนมารวมกัน ได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลง

ยิวต์นั วุฒิเมธี (2526 : 20) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า “มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศเพื่อกิจกรรมชุมชน” ขณะเดียวกันนั้นต้องยอมรับความจริงที่ว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส และได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

ลาวัลย์ อรุณสิทธิ์ (2521 : 42-43) ได้กล่าวว่า การให้คนงานมีส่วนร่วม และส่งเสริมให้มีการร่วมมือจากกลุ่มสามารถเรียนรู้พฤติกรรมและความรู้สึกทางด้านจิตวิทยา ของคนได้มากทำให้รู้เท่าที่ของคนงานที่แสดงออกจากการเสนอความเห็น การวางแผนและการตัดสินใจ ทำให้รู้ว่าแต่ละคนมีความสามารถ มีความคิด

วิลเลียม ดับบลิว รีเดอร์ (William W. Reeder อ้างใน ประสพสุข ดีอินทร์, 2531 : 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

วิลเลียม เออวิน (William Erwin อ้างใน ประสพสุข ดีอินทร์, 2531 : 19) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวข้องกับความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการให้ประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

สุธี วรประดิษฐ์ (2553 : 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติ ของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้า ร่วมกิจกรรมเพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
2. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. การกำหนดกิจกรรม
4. การดำเนินกิจกรรม
5. การประเมินผลกิจกรรม

ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, บรรณาธิการ, 2527 : 320) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมาย ที่ค่อนข้างแตกต่างจากบุคคลอื่นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากบุคคลภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างประชาชนจะต้องคิดค้นขึ้นมาเอง

อรรถัย กักผล (2552 : 17-19) กล่าวว่าความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง ในอดีตการมีส่วนร่วมของประชาชนมักหมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรง ส่งผลให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีขอบเขตมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public articipation) หมายถึงการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด มิใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนอยู่
2. ร่วมกันคิดเรื่องสาเหตุปัญหาของชุมชน และลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดเป้าหมาย และควรลำดับความสำคัญของปัญหาก่อนหลัง
3. ร่วมมือวางแผนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ และแบ่งงานกันทำ ในเรื่องกำหนดงบประมาณ การจัดหางบประมาณ และมอบหมายให้มีผู้ดูแลรักษา
4. ให้ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ด้วยความรู้ความสามารถของตนเอง

5. ร่วมติดตามและประเมินผล ในการตรวจสอบปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันกับประชาชน เพื่อให้งานหรือภารกิจสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย
6. ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับ
7. เริ่มตั้งแต่การมีจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนอยู่
8. ร่วมกันคิดถึงสาเหตุของปัญหาชุมชน ว่ามีสาเหตุเกิดจากอะไร และลำดับความสำคัญของปัญหา พร้อมกำหนดเป้าหมาย และลำดับการแก้ไขกับปัญหาก่อนหลัง
9. ร่วมวางแผนในการดำเนินกิจกรรม การแบ่งงานกันทำ กำหนดงบประมาณจะจัดหาแหล่งงบประมาณ และมอบหมายผู้ดูแลรักษา
10. ประชาชนจะต้องเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ด้วยกำลังความรู้ความสามารถของประชาชนเอง
11. ร่วมติดตามประเมินผล ในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกับประชาชน เพื่อให้งานหรือภารกิจสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย
12. ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนควรที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปแบบของเงิน วัสดุสิ่งของ แต่อาจเป็นความสบายใจ ความพึงพอใจ ในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 19) ได้อธิบายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกัน ในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องมีความพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการนั้นๆ เหตุผลเบื้องต้นแรกของการที่คนเราสามารถรวมกันได้ควรจะต้องมีความตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยหรือทำในงานกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำในการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

จากความหมายดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ประชาชนทั้งในรูปส่วนบุคคลและกลุ่มคน พัฒนาขีดความสามารถของตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน โดยเริ่มตั้งแต่การร่วมคิดแก้ไขปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตาม

ประเมินผลเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน และเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

2. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ พัฒนพงศา (2547) ได้ให้เหตุผลของความจำเป็นในการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปดังนี้

1. ประชาชนอยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์รับทราบและเผชิญปัญหานั้นๆ เอง เช่น การรณรงค์ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด การใช้สิ่งเสพติด การทุจริตการเลือกตั้ง การคอร์รัปชัน เป็นต้น
  2. เมื่อเข้าร่วมวิเคราะห์ปัญหาแล้ว ต่อไปก็คิดแก้ไขโดยมักพึ่งตนเอง
  3. ทรัพยากรธรรมชาติอยู่จำกัด ทุกคนมีความห่วงใย จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมทำให้ประหยัดงบประมาณลงได้
  4. เป็นหลักการบริหารบนพื้นฐานของความสุจริตและยุติธรรมภายใต้ระบอบประชาธิปไตยการให้มีส่วนร่วมจากประชาชนเสมือนการให้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน นอกจากนี้ การที่ชนกลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ร่วมวางแผน ฯลฯ หมายถึงการได้ให้ความเป็นธรรมที่จะให้พวกเขา ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น
  5. ทำให้เกิดฉันทามติ ที่คนทั้งหลายทราบเหตุผลกันและกัน ก็มักจะเห็นพ้องเลือกทางที่ดีที่สุด
  6. จำเป็นต้องมีตัวแทนหลายฝ่ายร่วมดูแลผลประโยชน์ของตน เพราะที่ผ่านมาผลประโยชน์จากการพัฒนามักตกเฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น
  7. เพื่อให้ชุมชนและกลุ่มต่างๆ สนับสนุนต่อผลการตัดสินใจนั้นๆ หรือในบางกรณี ที่หน่วยงานของรัฐไม่อยู่ในสถานะที่จะบังคับใช้การตัดสินใจนั้นๆ ได้ หรือต้องได้รับการสมัครใจสนับสนุนจากคนส่วนใหญ่ของชุมชน จึงจะสามารถดำเนินการได้ มิฉะนั้นกลุ่มที่คัดค้านอาจทำให้โครงการล้มเลิกได้ จึงต้องให้ชุมชนสนับสนุนโครงการให้มาก โครงการจึงยั่งยืน
  8. เมื่อตัดสินใจอย่างไรแล้วจะเกิดผลกระทบที่สำคัญต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ จึงต้องรับทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขให้รอบด้าน
  9. ประชาชนอาจเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของโครงการได้ถ้าไม่ให้มีส่วนร่วม เพราะต้องเป็นผู้ปฏิบัติ เช่น รณรงค์ลดปริมาณขยะ งดสูบบุหรี่ หรือเลิกดื่มสุรา เป็นต้น
- สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจ และประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไข พื้นฐาน การมีส่วนร่วมว่าจะต้องมีอิสระ มีความเสมอภาค เสมือนการให้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานบนพื้นฐานของความสุจริตและยุติธรรมที่จะให้พวกเขาได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง

3. รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

กล่าวได้ว่า ในแต่ละชุมชนนั้นมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

กรณีศึกษา ชมดี (2524 : 13) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 10 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือลูกจ้าง
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

กรณีศึกษา บุรีกุล (2548 : 4) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ด้านดังนี้

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนการให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมิตุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไรผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมายการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมหรือไม่
3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรม และวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ประธาน สุวรรณมงคล (อ้างในทวีทอง หงส์วิวัฒน์, บรรณาธิการ 2527 : 83) กล่าวว่าชุมชนควรมีขอบเขตของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

อศิน รพีพัฒน์ (2527 : 107-111) ได้กำหนดช่วงจังหวะและระยะและแบ่งระยะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ไว้ดังนี้

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาตามแผน
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลกิจกรรมพัฒนา

เจมส์ คี บีนทอง (2523 : 272-273) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้

4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (อ้างในทวีทอง หงส์วิวัฒน์, บรรณาธิการ 2527 : 6-7) ได้

กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไข และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

Cohen and Uphoff (1980) เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 4 แบบ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่นการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบ ที่เป็นผลเสีย จะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่ต้องสังเกตคือความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

Delbecq and Andrew (1971) ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลรายละเอียดของโครงการต่างๆ
2. การวิเคราะห์หรือสรุปปัญหา
3. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
4. ดำเนินการแก้ไขปัญหา
5. ติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและสำเร็จตามวัตถุประสงค์

จากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นแบ่งออกเป็น

1. การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจและร่วมเข้าไปแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยมีบุคคลอื่นมาชักจูงและบังคับแล้วจึงจะเข้าไปมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงหรือผ่านองค์กรผู้แทนหรือกรรมการกลุ่มหรือชุมชน

4. ลักษณะการมีส่วนร่วม

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2524 : 13) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม 5 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มพัฒนา
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา
4. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา
5. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527 : 189) ได้กล่าวว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับตั้งแต่เป็นสมาชิกจนถึงเป็นผู้นำหรือประธานกรรมการ ดังนี้

1. เป็นสมาชิก
2. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม

3. เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย
4. เป็นกรรมการ
5. เป็นประธานกรรมการ
6. สมาชิกผู้นั้นทำอะไรระหว่างประชุม
7. สมาชิกผู้นั้นเล่นบทยอะไรที่ประชุม

ฉอาน วุฒิกรรรรักษา (2526 : 16) ได้แบงลักษณะของการเข้าร่วมออกเป็น
รวมประชุม รวมแสดงความคิดเห็น รวมตัดสินใจ รวมออกแรง รวมออกเงิน วัสดุอุปกรณ์ รวมเป็น
กรรมการ

กรรณิกา ชมดี (2552 : 13) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ รวมเป็นผูริเริ่ม
รวมเป็นผูชักชวน รวมเป็นกรรมการ รวมเป็นผู้นา รวมสัมภาษณ รวมประชุม รวมออกเงิน วัสดุ
อุปกรณ์และแรงงาน และรวมเป็นผูบริโภค

นริรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 188) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วม (Type of
Participation) ว่าสามารถจำแนกออกได้ 3 ประการ ตามลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค้กรจัดตั้งของประชาชน เช่น
การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค้กรผู้แทนของประชาชน เช่น
กรรมการกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค้กรที่ไม่ใช่ผู้แทน
ของประชาชน เช่นสถาบัน หรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
เมื่อไหร่ก็ได้ทุกเวลา บางกรณีก็ได้กำหนดลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็นไปนลักษณะต่างๆ เช่น
  - 3.1. การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบน หรือเบื้องล่าง
  - 3.2. การจูงใจให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้นโดยสมัครใจหรือบังคับ
  - 3.3. แบบแผนองค้กร
  - 3.4. ช่องทางที่มีส่วนร่วมเกิดขึ้น เช่น
    - 3.4.1. การมีส่วนร่วมโดยปัจเจกหรือผ่านกลุ่ม
    - 3.4.2. การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม
    - 3.4.3. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
  - 3.5. ระยะเวลาความต่อเนื่องของกิจกรรม
  - 3.6. ขอบข่ายของกิจกรรมครอบคลุมขนาดไหน
  - 3.7. อำนาจตัดสินใจในการมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่าลักษณะของการสร้างการมีส่วนร่วมควรมีประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมหลายระดับ หลากหลายสาขาอาชีพ มาร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแรง ร่วมออกเงิน วัสดุอุปกรณ์ ร่วมเป็นกรรมการ โดยวิธีการปฏิบัติมีหลายวิธี ในลักษณะต่างๆ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา มีความต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ยุพิน รพีพันธุ์ (2544 : 21 - 22) เสนอว่าปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1. ปัจจัยของสายงูใจจากสภาพความเป็นจริง ชาวบ้านจะเข้าร่วมกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากรหรืออื่นๆ นั้น มีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

1.1. การมองเห็นว่าตนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

1.2. การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าประชาชนเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมแก้ปัญหา แต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการเข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับผลดังที่คาดคิดเอาไว้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบแบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้

2.1. เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้ามามีส่วนร่วมอาจอยู่ในรูปแบบของการเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

2.2. ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

2.3. กำหนดลักษณะกิจกรรมที่แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจการส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่งๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมายวิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

เฮอริชเบิร์ก (Herzberg อ้างถึงใน ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2551 : 158-162) ทฤษฎี 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในงาน โดยมีสมมติฐานว่าความพึงพอใจในงานที่ทำงาน

เป็นสิ่งจูงใจ สำหรับผลการปฏิบัติงานที่ดี องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความสุขจากการทำงานมี 2 ประเภทคือ

1. ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยรักษา (Maintenance Factors) หมายถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่ช่วยป้องกันหรือช่วยรักษาไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานของคนทำงานในองค์กรและทำให้คนเหล่านั้น ยังยอมทำงานที่ได้รับมอบหมายต่อไป ยังไม่คิดที่จะลาออกจากรางานหรือหยุดทำงานและไปหางานอื่นทำ ดังนั้นปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารจำเป็นต้องหาให้ได้ อย่างครบถ้วน ถ้าขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปแม้แต่เพียงอย่างเดียว อาจจะมีผลทำให้คนทำงานเกิดความไม่พอใจ เริ่มมีปฏิกิริยาต่างๆ เช่น การขาดงาน หยุดงาน อู้งาน ทำงานไม่เต็มที่ หรือคิดลาออกจากงานไปหางานใหม่ แต่ถ้าผู้บริหารสามารถจัดหาปัจจัยต่างๆ ให้ได้อย่างครบถ้วนแล้วจะมีผลทำให้ความรู้สึกไม่พอใจที่จะทำงานไม่เกิดขึ้นกับผู้ที่ทำงานอยู่เท่านั้น คือ คนเหล่านั้นจะยอมทำหน้าที่ต่อไป ประกอบด้วย

- 1.1 นโยบายและการบริหารองค์กร
- 1.2 การปกครองบังคับบัญชา
- 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- 1.4 สภาพการทำงาน
- 1.5 ความมั่นคงในงาน
- 1.6 ค่าตอบแทน

2. ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) ถ้าผู้บริหารต้องการทำให้คนเกิดความพึงพอใจและมีแรงจูงใจในการทำงาน มีความคิดที่จะพัฒนาตนเอง มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานอย่างเต็มที่เต็มความสามารถแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับปัจจัยเสริมเข้าไปนั้น คือปัจจัยจูงใจ เพื่อให้คนมีความรู้สึกที่ดีต่องาน ต่อองค์กร และมีความกระตือรือร้นในการทำงานประกอบด้วย

- 2.1 ความสำเร็จในงาน
- 2.2 การได้รับการยอมรับนับถือ
- 2.3 ด้วงานที่ทำ
- 2.4 ความรับผิดชอบ
- 2.5 ความก้าวหน้า
- 2.6 ความเจริญก้าวหน้าส่วนบุคคล

มาสโลว์ (Maslow อ้างถึงใน ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2551 : 150-153)

มองความต้องการของมนุษย์เป็นลำดับขั้นจากระดับต่ำไปจนถึงสูงสุด

1. ความต้องการของร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อความอยู่รอด ได้แก่ อาหาร น้ำ ความอบอุ่น ที่อยู่อาศัย และการนอน การพักผ่อน

2. ความต้องการความมั่นคงหรือปลอดภัย (Security or safety needs) ความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีความปลอดภัยในชีวิตการมีสุขภาพดีการปลอดภัยจากอุบัติเหตุ และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีอาชีพการงานที่มั่นคง เป็นต้น

3. ความต้องการทางสังคม (Social needs) เนื่องจากบุคคลในสังคมจะต้องการการยอมรับในผลงาน ความเอื้ออาทร ความเป็นมิตรที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ความรักจากผู้บริหาร องค์กรและเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการยกย่อง (Esteem needs) เมื่อมาจากบุคคลในสังคมจะต้องการยอมรับแล้วจะต้องการยกย่อง จากตัวเองและบุคคลอื่น ความต้องการนี้เป็นความพึงพอใจในอำนาจ (Power) ความภูมิใจ (Prestige) สถานะ (Status) และความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence)

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต ความต้องการในระดับสูงสุด เป็นความปรารถนาที่สามารถจะประสบผลสำเร็จ เพื่อที่จะมีศักยภาพและบรรลุความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งสูงสุด

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 170) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญ ซึ่งผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย
2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
3. ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผล
4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน หรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

พัทธา สายหู (2529 : 246) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอยู่ในชุมชน ซึ่งความสำเร็จของโครงการการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่เป็นลักษณะของโครงการ เช่น เป็นโครงการที่ประชาชนต้องการ
2. ปัจจัยที่เป็นลักษณะของชาวบ้าน เช่น ชยันชั้นแข็ง สามัคคี มีผู้นำดี
3. ปัจจัยที่มาจากทางราชการ ถือเป็นโครงการสำคัญมีงบประมาณเหลือเพียงพอ มีเจ้าหน้าที่วิชาการสนับสนุน
4. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ เช่น การคมนาคมสะดวก วัสดุพร้อม เศรษฐกิจของหมู่บ้านไม่ฝืดเคือง

จากปัจจัยที่กล่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ปัจจัยโครงสร้างโอกาส และปัจจัยด้านอำนาจ ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้เป็น

สิ่งจำเป็นต่อการเลือกเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากเอาไว้ใช้พิจารณาควบคู่กับประโยชน์ ผลตอบแทน และการมีอำนาจหากเข้ามามีส่วนร่วม

6. แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมลักษณ์ ไชยเสรีรัฐ (2549 : 142-149) ได้แบ่งแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 ด้าน คือด้านประชาชน (Public) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และด้าน ภาครัฐโดยการมีส่วนร่วม (Participation) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะ บุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนาในด้านต่างๆ ทำประโยชน์ช่วยสนับสนุนใน เรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วม ประเมินผล เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดและยอมรับกันทุกฝ่ายดังนี้

1. การรับรู้ (Perception)

ต้องสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนและภาครัฐ การยอมรับ และตระหนักถึงการ รับรู้ในสิทธิหน้าที่การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่า กิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ ไม่ใช่รัฐกิจหรือกิจการของรัฐที่ตนเท่านั้นมีสิทธิตัดสินใจ แต่เป็นประชาชนที่มี ส่วนร่วมในการคิด ร่วมกระทำ หรือตรวจสอบ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปรับทัศนคติให้ได้ก็จะต้องเผชิญ กับข้อขัดแย้งกับประชาชนที่จะเกิดขึ้น ส่วนภาคประชาชน ควรจะตระหนักถึงการรับรู้และยอมรับ ในสิทธิและหน้าที่ตลอดจนการมีส่วนร่วมนั้น ต้องเข้าใจว่าตนและผู้อื่นต่างก็มีสิทธิหน้าที่และมีส่วนร่วมเสมอ

2. ทัศนคติ (Attitude)

ต้องปรับทัศนคติและสร้างความเข้าใจของบุคลากรทั้งสองฝ่าย คือทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนหลายด้าน เพื่อการได้ข้อมูล ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงและความคิดที่แตกต่างหลายด้าน ด้านเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ที่มีการปรับปรุงบทบาทและค่านิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องอดทน ในการทำงานกับประชาชน เพราะต้องใช้ระยะเวลายาวนานอย่างต่อเนื่องในการมีส่วนร่วม และมีความจริงใจกับประชาชน และประชาชนเองก็ต้องทำความเข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมด้วย เช่นกันโดยมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ในกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง เจ้าหน้าที่และประชาชน และเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการมีส่วนร่วม บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมแล้ว ความร่วมมือระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐก็จะพัฒนาอย่างก้าวหน้าต่อไป

3. การเป็นตัวแทน (Representation)

การคัดเลือกและการสรรหาตัวแทนจะต้องคำนึงถึงประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายทุกกลุ่มนั้นมีตัวแทนเข้าไปร่วมในการประสานผลประโยชน์

ให้เกิดความเป็นธรรม โดยคำนึงถึงคุณสมบัติของตัวแทนที่ต้องการด้วย โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ เช่น ทักษะความสามารถที่เกื้อหนุนกัน ความสอดคล้องของเทคโนโลยี วัตถุประสงค์ ค่านิยม และ วัฒนธรรมองค์กร การตอบสนองซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ ความมั่นคงทางด้านการเงิน ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่น และกลุ่มที่เป็นตัวแทนต้องได้รับความน่าเชื่อถือจากกลุ่ม หลายกลุ่มหรือกลุ่มที่มีส่วนได้เสีย และสมาชิกที่เป็นตัวแทนต้องมีความรู้สึกที่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นที่ต้องตระหนักถึงอีกปัจจัยหนึ่งด้วยเช่นกัน

4. ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust)

การมีส่วนร่วมต้องสร้างให้สมาชิกมีความจริงใจและเข้าใจในการเข้าร่วม และ ผลตอบรับที่ตามมาคือไว้วางใจและความเชื่อมั่นในองค์กร โดยการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกัน ต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน กำหนดให้เป็นวัฒนธรรมและรูปธรรมขององค์กร ซึ่งการสร้าง ความไว้วางใจกัน เชื่อถือ ศรัทธา เป็นสิ่งที่สำคัญจะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมล้มเหลวหรือประสบ ความสำเร็จ การสร้างความเชื่อถือและไว้วางใจอาจทำได้จากการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการ ติดต่อกันระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอบ่อยครั้ง และทำอย่างตั้งใจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ภายในองค์กรซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของการร่วมมือซึ่งกันและกันเพื่อ สร้างความสำเร็จ

5. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-sharing)

สร้างกลไกเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็น กระบวนการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึกความคาดหวัง ได้ถูกแสดงออกมาอย่างหลากหลายกลุ่มลึกและสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยปัญหาและ การเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย และตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาทำให้ ผลการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและการวางแผนดำเนินไปอย่างรอบรู้ รอบคอบ และรอบ ด้านยิ่งขึ้น โดยการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ และมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอในนโยบายที่ตนต้องการมีส่วนร่วม ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะ เป็นของหน่วยงานที่เป็นผู้ริเริ่มนโยบาย บางส่วนเกิดจากการศึกษาของนักวิชาการและองค์กรพัฒนา เอกชน ดังนั้นประชาชนที่สนใจการมีส่วนร่วมกับนโยบายใดอาจไปขอความร่วมมือและข้อมูลจาก บุคคลและองค์กรเหล่านั้น

6. ฉันทามติ (Consensus)

การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติ โดยการให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุก ภาคส่วนเข้าร่วม ในการหาวิธีแก้ไขปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อนร่วมกันหาทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหา ต่างๆ ในทางสันติ เป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติของประชาสังคมซึ่งทุกคนยินยอมเห็นพ้องต้องกันใน ทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเสาหลักของการมีส่วนร่วมที่ดีก็คือการที่ประชาชน

สามารถที่จะร่วมมือกัน ลดความขัดแย้ง สร้างข้อตกลงที่มั่นคงยืนยาว การยอมรับระหว่างกลุ่ม และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย แม้ว่าอาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันก็ตามก็ต้องสามารถที่จะปรับความเห็นที่ต่างกัน โดยการเจรจาหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้อย่างสันติวิธีเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เห็นพ้องหรือฉันทามติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

7. การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction)

องค์กรกลางมีส่วนร่วมต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร คือจะต้องจัดกิจกรรมที่ทำให้มีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันซึ่งจะนำไปสู่การลดอคติที่มีต่อกันและเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างผู้ที่เข้าร่วม สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกลไกที่จะช่วยป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นหรือกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วก็จะเป็นกลไกที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้ลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและรับการสนับสนุนจาก สาธารณชนซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือการให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีสำหรับทุกคน

8. ความประสงค์และความมุ่งหมาย (Purpose)

ต้องกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นไปเพื่อจุดประสงค์อะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจว่าสมควรจะเข้าร่วมหรือไม่ การมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้สมาชิกผู้เข้าร่วมได้เข้าใจตรงกันอย่างชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งขององค์กรอย่างเป็นเอกภาพทางความคิดเห็นและเอกภาพในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่าต้องมีกิจกรรมเป้าหมายในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะและรูปแบบอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม ต้องระบุว่าในกิจกรรมแต่ละอย่าง มีกี่ขั้นตอนของกิจกรรมจะต้องให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมในขั้นตอนไหนบ้าง

9. การประเมินผล (Appraisal)

เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมต้องมีระบบการประมวลผล และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารทรัพยากรบุคคลของผู้บริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม โปร่งใสและปราศจากทัศนคติส่วนตัวออกได้มากที่สุด ถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลและประสิทธิภาพขององค์กรได้เหมือนกัน

ซึ่งผลของการประเมินก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน เพื่อนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผล (Performance Appraisal) จึงต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมควบคุม ร่วมบำรุงรักษาโครงการ ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล และกิจกรรมที่จัดทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

10. ความโปร่งใส (Transparency)

เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจสำหรับการตัดสินใจของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐซึ่งจะก่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กร การมีส่วนร่วมให้มีความโปร่งใส ลดการทุจริตและข้อผิดพลาดของนโยบาย แผน โครงการลงได้ ซึ่งความโปร่งใสเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในองค์กร ประกอบด้วย ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และกระบวนการตรวจสอบ

11. ความเป็นอิสระ (Independence)

องค์กรการมีส่วนร่วมจะต้องมีการยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน มีอิสระทางความคิด ความเป็นประชาธิปไตยโดยการให้เกียรติ สมาชิกทุกคนในองค์กร การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจจะเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันซึ่งเงื่อนไขและหลักการที่สำคัญของการมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือ ความสมัครใจหรือความเป็นอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม การบังคับไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการคุกคามการระดมและการว่าจ้างไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

12. ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onward-doing)

เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นองค์กรการมีส่วนร่วมต้องเปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐจะต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมและเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมด้วย การให้ความรู้ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอในการสร้างความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในการก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม

13. เครือข่าย (Network)

การที่จะต้องมาทำความเข้าใจกัน ส่งเสริมให้มีการฝึกกำลังร่วมกันของ ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนในลักษณะเครือข่าย มาฝึกกำลังกันเป็นหนึ่งเดียวที่สำคัญต้องเป็นไป เพื่อสร้างผลประโยชน์ในเชิงการทำงานร่วมในรูปกิจกรรม โครงการ แผนงานที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกัน ต้องฝึกกำลังขอความร่วมมือ หรือการทำกิจกรรมร่วมมือกันต้องอาศัยหลายองค์การซึ่งเครือข่าย ความร่วมมือกันของสมาชิก ผู้บริหาร และบุคคลในชุมชนเป็นหลักจากวิธีการคิด โดยเครือข่ายความร่วมมือนั้นจำเป็นต้องให้มีตัวแทนของประชาชนมาพบปะพูดคุยเพื่อก่อตัวและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ ร่วมกัน เพราะฉะนั้น เครือข่ายการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยง องค์การการมีส่วนร่วมกับสมาชิก ประชาชนและกลุ่ม/องค์กรต่างๆในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีรูปแบบ การมีส่วนร่วมความสัมพันธ์ในแนวราบขององค์การการมีส่วนร่วมกับชุมชนให้เป็นกระบวนการส่งเสริม สนับสนุนประชาชน สามารถพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงาน ของคนในชุมชนเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาส่วนรวมของคนและในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะ นำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนต่อไป

สรุปได้ว่าแนวทางการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างสำนึก เพื่อให้ภาครัฐและประชาชนรับรู้ปัญหาประกอบกับการสร้างความเข้าใจและปรับ ทัศนคติ ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน หลังจากนั้นสรรหาตัวแทนของแต่ละกลุ่มเพื่อ จะได้ประสานประโยชน์ให้ลงตัว แล้วสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วม สามารถทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้ แล้วสร้างฉันทามติร่วมกัน แต่ภายในองค์กรจะต้อง สร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร การทำกิจกรรมใดๆ จะต้องกำหนดความประสงค์หรือ ความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน และต้องมีระบบประเมินผลจากกระบวนการของการมีส่วนร่วม ทั้งหมด ปรับปรุงกลไกการทำงานให้เกิดความโปร่งใส มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับความ คิดเห็นของกันและกัน ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและ ต่อเนื่อง และเมื่อทำงานภายในองค์กรประสบผลสำเร็จแล้วจะต้องมองหาพันธมิตรสร้างเครือข่ายเพื่อ ฝึกกำลังร่วมกัน ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน

7. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งสามารถจะแบ่งระดับของการ สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้(การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม, 2553)

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ ที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่ กระบวนการ มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่นเอกสาร สิ่งพิมพ์

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

2. การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่นการรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

3. การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือนำเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

4. ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจและมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่ฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน(Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่นการลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด

สุรีย มัลลิกะมาลย์ (2545) ได้แบ่งรูปแบบ หรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้

ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องที่โครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการ

ดำเนินการและมาตรการต่างๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึงเมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่ หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึงร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ในทุกประเภทของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้ แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่นการจัดป่า ลุมน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีารร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึงการร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watch dog) การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงที ก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้นและเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้นๆ บรรลุตามเป้าหมายวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินงานเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึงการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้ง ต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับ หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม ด้วยทุกระดับแล้วย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

สรุปได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมดังกล่าว มีความสอดคล้องกับกระบวนการหรือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของประชาชน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึง ความสามารถในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาด้วย หากประชาชนเข้ามามีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมใน ทุกระดับแล้ว ย่อมถือว่าประชาชนมีความสามารถในการควบคุมการมีปฏิสัมพันธ์ได้ และมีขีด ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

8. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

อรทัย ก๊กผล (2545: 26-28) ได้ทำการวิจัยปัญหาการจัดอันดับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการรางวัลพระปกเกล้าประจำปี 2545 ความเป็นเลิศ ด้านความโปร่งใสและ การมีส่วนร่วมของประชาชนและการศึกษาภาพรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่าการมีส่วนร่วม ของประชาชนไม่ว่าในหน่วยงานใดก็ตามเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เพราะการมีส่วนร่วมมี คุณประโยชน์หลากหลายประการ อย่างไรก็ตามประโยชน์ที่จะได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชน ขึ้นอยู่กับความตั้งใจและความจริงจังในการดำเนินการด้วยซึ่งประโยชน์โดยทั่วไป ได้แก่

1. การเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข่าวสารและความคิดเห็นต่างๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ครบถ้วนรอบคอบมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบและได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะการตัดสินใจที่กระทบกับประชาชนโดยตรง

2. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นรับทราบข้อมูลคำอธิบายต่างๆ เห็นประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับ จะช่วยลดระยะเวลาแต่เมื่อประชาชนยอมรับ การนำโครงการไปสู่การปฏิบัติจะรวดเร็วขึ้น ซึ่งใน ประเด็นนี้จะเห็นว่าโครงการของภาครัฐที่เร่งการตัดสินใจหรือปกปิด เมื่อประชาชนทราบภายหลัง หรือต่อต้านบางโครงการนำไปสู่การปฏิบัติไม่ได้ ล่าช้าเป็นปีๆ บางโครงการสามารถก่อสร้างได้เสร็จ และประชาชนไม่ยอมให้เข้าไปดำเนินการ กลายเป็นอนุสาวรีย์ร้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย งบประมาณดังกล่าวสามารถนำไปสร้างคุณประโยชน์ได้มากมาย

3. การสร้างฉันทามติ สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างฉันทามติอาจเป็นเรื่อง ยาก สังคมเรากลายเป็นพหุลักษณะและต้องยอมรับความหลากหลายแตกต่างทางความคิด กลไกที่ ช่วยให้ความแตกต่างนั้นได้มีการแลกเปลี่ยน คือ กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางหลักการ

เราเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจช่วยป้องกันความขัดแย้งได้ แต่ในสังคมไทยที่ผ่านมาภาครัฐมักดำเนินการตัดสินใจไปก่อน เมื่อประชาชนต่อต้านจึงจัดกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเข้าไปแล้ว หากเกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น จำเป็นต้องใช้หลักการจัดการความขัดแย้งเข้ามาแทน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงสามารถช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. ร่วมมือในการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเมื่อประสบความสำเร็จจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. ช่วยให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความรู้สึกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นของประชาชนไม่ใช่เป็นของนักการเมืองเท่านั้น นอกจากนั้นด้วยความใกล้ชิด ผู้บริหารท้องถิ่นจะไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

6. ช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

7. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น การมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

9. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการได้มีผู้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่อาจทำให้เกิดปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527 : 141) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมว่าถ้าพูดถึงที่สุดความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนในประเทศเรา ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการที่ได้กระจายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหารที่ดี โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ดี โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมที่ดี เหล่านี้ล้วนตกอยู่ในมือของคน 3 กลุ่ม คือทหารระดับสูง นายทุน และข้าราชการ トラบใดที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างที่มีลักษณะผูกขาดดังกล่าวนี้ ยากนักที่จะหวังว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้น เหตุผลง่าย ๆ ก็คือ พวกเขาไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมนั่นเอง

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543 : 168-170) ได้สรุปปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ปัญหาด้านนโยบายและองค์กรของรัฐซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับนโยบาย โครงสร้างทางการบริหาร โครงสร้างทางสังคม พบว่า
  - 1.1 นโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการพัฒนา
  - 1.2 อำนาจในการตัดสินใจรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง ไม่ได้กระจายอำนาจให้แก่ประชาชน
  - 1.3 โครงสร้างอำนาจทางการเงิน การบริหาร และระบบเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มนายทุน
2. ระดับปฏิบัติ พบว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจ และไม่มีทักษะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าหน้าที่ไม่มีจิตวิทยาในการปฏิบัติงาน และไม่มี ความเสียหายที่จะทำงานเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง-ขาดการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ความล่าช้าในการปฏิบัติงานของข้าราชการ ขาดการประสานงาน และระบบการติดตามประเมินผล ส่วนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนสามารถแบ่งได้ 2 กลุ่มคือ

- 2.1. กลุ่มผู้นำพบว่า
  - 2.1.1 ผู้นำไม่มีความเข้มแข็งจึงทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือและศรัทธา
  - 2.1.2 ผู้นำครอบงำความคิดเห็นของชาวบ้าน
  - 2.1.3 การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำ
- 2.2. กลุ่มประชาชนทั่วไป พบว่า ชาวบ้านมีภาระด้านการประกอบอาชีพด้านครอบครัว และด้านสุขภาพร่างกาย ชาวบ้านขาดทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งกัน ในด้าน ความคิดเห็น และผลประโยชน์ ทำให้ขาดความสามัคคีและเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก ชาวบ้านมีความเห็นไม่ตรงกัน ชาวบ้านขาดการศึกษา ขาดความรู้ด้านวิทยาการต่างๆ ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นและไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ชาวบ้านไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2543 : 64-65) ได้กล่าวถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าประชาชนบางครั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพราะเกิดจากความเกรงใจหรือการถูกบีบบังคับจากผู้มีอำนาจหรือภาครัฐควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นบ้าง มิใช่เพียงใช้แรงงานอย่างเดียว เจ้าหน้าที่ของรัฐเองได้ครอบงำและกำหนดเป้าหมาย การพัฒนาเองส่งผลให้ประชาชนปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมในการพัฒนาของระบบราชการไม่ได้ จึงเกิดความล้มเหลวเพราะแนวทางการพัฒนามีการวางแผนมาจากเบื้องบนมาก่อนนั่นเอง

อำนาจ อนันตชัย (2531 : 141-142) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการคือ ปัจจัยด้านโครงสร้างปัจจัยด้านการจัดการ ปัจจัยด้านประชาชน และปัจจัยทางด้านสถานการณ์

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเกิดขึ้นจากประชาชนยังขาดความตระหนักและจิตสำนึก ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม ระบบ

ราชการเดิมไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมซึ่งระบบอุปถัมภ์เป็นอุปสรรคขัดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งระบบราชการยังไม่กระจายอำนาจให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีเงื่อนไขที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม และความกระตือรือร้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าวทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมาได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการ ที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนาการพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดจากการสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่างๆ หลายประการดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population change)
3. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and contact)
4. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and cultural structure)
5. ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and technology)
6. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเล็งเห็นความจำเป็นในการ

เปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2522 : 13) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาทุกอย่างต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือมีลักษณะอื่นเข้ามาผสมจึงจะเรียกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบนี้เรียกว่าการพัฒนา ลักษณะที่เพิ่มเข้ามาที่สำคัญนั้นคือทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า

แนวทางในการพัฒนา จำเป็นต้องมีการแสวงหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายและบทบาทของนักพัฒนาที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและอุดมการณ์ในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนมากกว่าพัฒนางานปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้บริการเป็นผู้กระตุ้นปลุกประชาชนให้ตื่น และสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม อุทิศตนสัมผัส

ใกล้ชิดกับปัญหาของประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจในโครงการพัฒนาและร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการเพื่อให้บรรลุ “การพึ่งตนเอง” ของชุมชน อันเป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีมิติของการพัฒนาที่มีส่วนร่วมของประชาชนและภาคต่างๆ ของสังคม ขั้นตอนสำคัญที่สุดในการพัฒนานี้คือ การเตรียมด้านสังคม ที่เริ่มด้วยแนวคิดในการเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องในทุกๆ ภาค เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจและเต็มใจร่วมมือ ร่วมใจทำงานในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ซึ่งแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ ในที่นี้ขอกล่าวถึงทฤษฎีการพัฒนามีสำคัญ 3 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization theory) ทฤษฎีภาวะทันสมัย เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่รุ่งโรจน์มาก และถูกนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศด้อยพัฒนาอย่างกว้างขวางในราวปลายทศวรรษที่ 1950-1960 จุดกำเนิดของทฤษฎีมาจากความสำเร็จในการพัฒนาของกลุ่มยุโรปตะวันตก หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งยึดแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยม (Capitalism) หรือเน้นการดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบเสรี ซึ่งกลายเป็นแนวความคิดกระแสหลักที่สำคัญมากในยุคนั้น นักทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวความคิดและทฤษฎีภาวะทันสมัย คือ ดับบลิว รอสโทว์ (W. Rostow) ซึ่งได้เสนอแนวคิดในการสร้างความเจริญเติบโตตามลำดับขั้น (Stages of growth) 5 ขั้น

ได้แก่ ขั้นที่หนึ่งเป็นจุดเริ่มต้นจากสภาพสังคมแบบดั้งเดิม ขั้นที่สองเป็นการเตรียมตัวเพื่อก้าวทะยานไปข้างหน้า ขั้นที่สามเป็นการก้าวทะยานไปสู่การเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ขั้นที่สี่เป็นการบรรลุสู่ภาวะที่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ขั้นที่ห้าเป็นการเจริญสูงสุดของสังคม การพัฒนาตามแนวความคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยนั้นสามารถพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายและกระบวนการดังต่อไปนี้

1.1 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยจุดมุ่งหมายหลักคือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมือง และการเสริมสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดมาสนับสนุน ซึ่งยุทธศาสตร์นี้จะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เพิ่มขึ้นในอัตราที่แน่นอนและรวดเร็วกว่าการเพิ่มของประชากร เป็นผลให้ระดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในแต่ละปีเพิ่มสูงตามไปด้วย ผลของความเจริญเติบโตจะค่อยๆ แพร่กระจายจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภาคการผลิตอื่นๆ และจากเมืองไปสู่ชนบท ตามแนวคิดของ Adam Smith เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจาย (Trickle down) ทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน

1.2 กระบวนการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย ความสำเร็จของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายข้างต้นได้นั้น จะต้องอาศัยกระบวนการที่เกิดจากบทบาทของสถาบันทางการเมือง สถาบันทางการบริหาร และสถาบันอื่นๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแผนพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นการวางแผนจากส่วนกลาง (Top - down planning) เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infra structure) อันได้แก่ การคมนาคม การพลังงาน การชลประทาน เป็นต้น

1.2.2 การจัดตั้งสถาบันต่างๆ ทั้งสถาบันทางการเมือง สถาบันทางด้านสังคม และสถาบันทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนเร่งรัดการพัฒนา เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ

1.2.3 การขยายตัวของเมืองและบริการสาธารณะในเขตชุมชนเมือง ทั้งเมืองหลวงและเมืองหลัก

1.2.4 การให้บริการแก่สังคมชนบทในรูปแบบต่างๆ เช่นการให้บริการทางการศึกษา ด้านสาธารณสุข ให้มากขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ ได้ถูกประยุกต์ใช้ในประเทศกำลังพัฒนา โดยการวางแผนทางการพัฒนาประเทศที่คล้ายคลึงกันดังนี้ คือ การเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) การสร้างความเจริญเฉพาะในเขตเมืองและเมืองหลวง ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ หน่วยงานของรัฐมีบทบาทสำคัญในการวางแผนการพัฒนา และมีการยอมรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งในรูปของการให้เปล่าและการมีเงื่อนไขผูกพัน จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาตาม

ทฤษฎีภาวะทันสมัย ชี้ให้เห็นว่าพื้นฐานอุดมการณ์ของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนหลักของการพัฒนาแบบทุนนิยม (Capitalist development) และการสร้างระบอบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ผลที่ตามก็คือ ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจโลก และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

1.3 จุดเน้นของทฤษฎีภาวะทันสมัย สรุปได้ดังนี้คือ

1.3.1 เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา เช่น เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เป็นต้น

1.3.2 เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-down planning) ทั้งนี้เพื่อให้มีการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจ หรือผู้บริหารอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ

1.3.3 เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย อาทิ เน้นโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม โดยคาดหวังว่าถ้าพัฒนาสังคมเมืองให้เจริญก้าวหน้าแล้ว ผลของการพัฒนาจะแพร่กระจาย (Trickle down) ไปสู่สังคมชนบทอย่างทั่วถึงกัน

1.3.4 เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงต้องใช้เครื่องจักรกลที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิต ผลที่ตามมาก็คือ การเป็นหนี้สินประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะประเทศที่ด้อยพัฒนามักไม่สามารถวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาใช้ได้เอง นอกจากนั้นยังทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในสังคมตามมาอีกด้วย

1.3.5 เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ คือ ประเทศที่เน้นพัฒนาอุตสาหกรรม ถ้าเป็นประเทศที่ร่ำรวยก็จะไม่เกิดผลกระทบมากนัก แต่สำหรับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยากจน เมื่อเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงต้องก่อหนี้สาธารณะหรือกู้ยืมเงินทุนจากต่างประเทศ

1.3.6 ยอมรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทั้งในรูปการให้เปล่า การลงทุน การมีเงื่อนไขผูกพัน การช่วยเหลือทางวิชาการ ซึ่งบางครั้งทำให้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายต้องพึ่งพาหรือกลายเป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจกับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยไม่เจตนา

1.3.7 การวัดผลการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้จะยึดรายได้ประชาชาติ และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

2. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency theory) ในทศวรรษที่ 1960 ได้มีนักวิชาการสายยุโรป เช่น กุนนาร์ ไมด์คัล (Gunnar Myrdal), ดัดเลย์ ซีเยร์ (Duley Seer), พอล สทริทเทิน (Paul Streeten) ได้คัดค้านแนวความคิดทฤษฎีภาวะทันสมัย โดยเสนอว่าแนวความคิดดังกล่าวไม่สามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ในประเทศโลกที่ 3 ได้ นอกจากนั้นนักวิชาการสายลาตินอเมริกา อาทิ Frank, Cardoso,

Doossantos ได้เสนอว่าทฤษฎีภาวะทันสมัยไม่สามารถนำไปใช้ในประเทศด้อยพัฒนาได้สำเร็จ เพราะยิ่งพัฒนาไป คนรวยยิ่งรวย แต่คนจนยิ่งจนลง หรือที่เรียกว่ารวยกระจุกแต่จนกระจาย เขาจึงต่อต้านทฤษฎีภาวะทันสมัยมาก และได้เสนอแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้ คือ

2.1 เขามองว่าถ้าพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวาร หรือต้องพึ่งพากายนอกอยู่ตลอดเวลา

2.2 เขาเห็นว่าควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมเสียใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

2.3 กระบวนการที่สามารถกระทำได้คือ การลดการพึ่งพาจากภายนอก และ การที่ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น

แต่ทฤษฎีพึ่งพานี้ นักวิชาการมิได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน หรือเป็นรูปธรรมนัก จึงทำให้มีการปฏิเสธแนวทางการพัฒนาแบบดั้งเดิม แลนำไปสู่แนวทางการพัฒนาทฤษฎีใหม่ที่เน้นการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานต่อไป

3. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic needs theory) แนวความคิดของนักวิชาการกลุ่ม องค์การกรรมกรระหว่างประเทศ ได้เสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการ

พื้นฐาน และความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนา เหตุผลที่มาของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานก็คือ

- 3.1 เป็นข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความล้มเหลวของทฤษฎีภาวะทันสมัย
- 3.2 องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐานเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา
- 3.3 ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของนักทฤษฎีฟุ้งพาบางกลุ่ม

ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานได้รับอิทธิพล จากนักเศรษฐศาสตร์หลายท่าน อาทิ กุนนาร์ ไมด์คัล (Gunnar Myrdal) , ดัดเลย์ ซีเยร์ (Duley Seer) , พอล สตรีทเทิน (Paul Streeten) โดยได้โต้ตอบแนวความคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยด้วยการเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่างๆ ก่อนการพัฒนา ซึ่งในเวลาต่อมาองค์การกรรมกรระหว่างประเทศ (ILO) ได้ทำการวิจัยและเสนอผลต่อที่ประชุมสมัชชาว่าด้วยการจ้างงานของโลกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ.2519 ว่าด้วยแนวทางหรือกลยุทธ์ในการพัฒนาแนวใหม่ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความต้องการและการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างจริงจัง นอกจากนั้นยังให้คำนิยามเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐาน การระดมทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อบรรลุถึงความสำเร็จที่ต้องการ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานนั้นเป็นทฤษฎีทางสายกลาง การวางแผนจากส่วนกลางไปสู่การวางแผนจากระดับล่าง (Bottom-up planning) ขึ้นมา

สำหรับความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานแต่ละประเทศมีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้นประเทศต่างๆ จึงควรกำหนดความจำเป็นขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์และความเหมาะสมของประเทศตน เช่น ประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานไว้ 8 ประการ หรือที่เรียกว่า จปฐ. 8 ประการ ในที่นี้จะกล่าวถึงจุดมุ่งหมาย และกระบวนการพัฒนาของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

ความจำเป็นพื้นฐานหรือ จปฐ. (Basic minimum needs) หมายถึงความต้องการระดับพื้นฐานในการดำรงชีวิตของบุคคลและสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ซึ่งแต่ละประเทศก็จะกำหนดความจำเป็นพื้นฐานที่แตกต่างกันจุดเน้นที่สำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน

1. เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นพื้นฐานของประชาชน
2. เน้นการกระจายอำนาจ (Decentralization) และการกระจายความเจริญไปยังพื้นที่เป้าหมายอย่างทั่วถึง
3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทมาก
4. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate technology)

5. เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of life) ของประเทศ
6. เน้นการพัฒนาทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กันแบบบูรณาการ (Integration) ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. สนับสนุนการใช้แรงงาน และทุนภายในประเทศ
8. เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในชุมชน
แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยนั้นได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีของการพัฒนามาใช้เริ่มแรกในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) โดยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 นี้เน้นทฤษฎีภาวะทันสมัยมาก ซึ่งจะเห็นได้จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมาก เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ แหล่งน้ำ ฯลฯ เพื่อสนองต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ ได้รับการช่วยเหลือด้านเงินกู้และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศมากขึ้น ผลที่ตามมาคือประเทศไทยต้องพึ่งพาต่างประเทศเหล่านั้นมากขึ้นทั้งเงินทุน เทคโนโลยี การค้า การตลาด และอุตสาหกรรมภายในประเทศ เมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ปรากฏว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) สูงขึ้นตามเป้าหมาย เศรษฐกิจโดยรวมเติบโตมาก แต่สภาพความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของประชาชนยังไม่ดีขึ้น นั่นคือผลของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยตกอยู่กับคนเพียงกระจุกเดียวคือคนที่ร่ำรวยก็ยังมีโอกาสร่ำรวยยิ่งขึ้นแต่คนที่ยากจนกลับยิ่งยากจนลง สภาพการณ์ของการพัฒนาตามทฤษฎีนี้ดำเนินเรื่อยมาตลอด จนกระทั่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 นักวิชาการด้านการพัฒนาทั้งหลายได้เริ่มตระหนักถึงเรื่องการพัฒนาในแนวใหม่ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างมากมาย จากการพัฒนาตามแนวทฤษฎีภาวะทันสมัย จึงได้มีการร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ขึ้น โดยได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานมาใช้เป็นแนวทาง โดยเน้นการพัฒนาในเขตชนบทยากจนมากขึ้น มีการกำหนดเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่ประชาชนควรจะมี 8 ประการ เรียกว่า จปฐ. คือ ต้องมี อาหารดี มีที่อยู่อาศัย มีการศึกษาและอนามัยดี มีครอบครัวปลอดภัย ได้ผลผลิตที่ดี ไม่มีลูกมาก อยากร่วมพัฒนา และพาสู่คุณธรรม โดยเน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับและทุกขั้นตอน ตั้งแต่มีส่วนร่วมในการคิดหรือกำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหาหรือร่วมกระทำ และร่วมรับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนานั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุดได้มีนักวิชาการ เช่น ผศ. สมพิศ สุขแสน เห็นด้วยกับแนวคิดทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน แต่ก็มีได้ปฏิเสธทฤษฎีภาวะทันสมัยเพียงแต่เห็นว่าควรนำทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานมาใช้ให้มากขึ้นอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมือง การผลิต การตลาด สิ่งแวดล้อม และการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพราะทรัพยากรบุคคลนั้น

เป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะเอื้อต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ ได้ง่ายขึ้น แต่ถ้าเราเน้นเฉพาะด้านวัตถุดิบเดียว โดยไม่เน้นการพัฒนาบุคคลแล้วการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเพื่อให้เขาได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถที่จะพึ่งตนเองได้นั้น นักพัฒนาทั้งหลายจะต้องมีกระบวนการในการพัฒนา และวิธีการในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเข้ามาประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอน

สรุปได้ว่าการพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงลักษณะและคุณค่าสิ่งต่างๆ โดยมีการวางแผน การพัฒนาจึงเป็นวิธีการ กระบวนการ โครงการ หรือแผนงาน ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชุมชนนั่นเอง ดังนั้น การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ จึงมิได้ขึ้นอยู่กับผลสำเร็จในทางวัตถุเท่านั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับความสำเร็จในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางทัศนคติ ทักษะ ความรู้ และความสามารถของประชาชนเป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พัฒนา

ยุทธศาสตร์พัฒนา คือขบวนการพัฒนาที่มุ่งหวังที่ต้องใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจและทางสังคม เข้าไปดำเนินการควบคู่กับการใช้เครื่องมือทางทหารมีความมุ่งหมายให้ประชาชนได้รับประโยชน์ของการพัฒนาโดยตรงในด้าน เศรษฐกิจ สังคมวิทยา และบังเกิดผลในด้านความมั่นคงควบคู่กันไปด้วย เป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกอย่างแท้จริงที่จะอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าป้องกันภัยคุกคามภายใน และภายนอกประเทศ จึงถือว่ายุทธศาสตร์พัฒนาเป็นงานที่ท้าทายและใช้เวลาในการดำเนินการ

แนวความคิดในการปฏิบัติการตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาได้แก่

1. การพัฒนาคน ต้องมุ่งทั้งคนที่มีอยู่แล้ว และคนที่จะเกิดตามมาในอนาคต เพราะทุกคนต้องมีส่วนร่วมและมีสิทธิในความเป็นคนของประเทศชาติ โดยสรุปการพัฒนาคนก็คือ ต้องการให้คนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าเป็นพลังมวลชนที่ได้ชื่อว่า “กำลังพล” ที่มีคุณค่าต่อระบบการป้องกันประเทศ
2. การพัฒนาพื้นที่ยุทธศาสตร์พัฒนา มุ่งหวังที่จะสร้างหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนา โดยมีสิ่งอุปโภค บริโภคอย่างเพียงพอ และมีอารมณ์หวังว่าจะต้องพัฒนาต่อไปในพื้นที่ดังกล่าวให้มีความเจริญรุ่งเรืองเท่าเทียมกับพื้นที่ในเมืองอันเจริญรุ่งเรือง มีความสะดวกสบาย เพื่อให้พี่น้องในพื้นที่ยุทธศาสตร์มีความภาคภูมิใจ มีความมั่นคงและมีความสุขสบาย อยู่ดีกินดี มีเกียรติเสมอเท่าบุคคลในเมือง โดยปราศจากข้อเปรียบเทียบ

งานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ยุทธศาสตร์ (กรมการศึกษา กองบัญชาการทหารสูงสุด (เอกสารอัดสำเนา) : 132-134) คือ การพัฒนาคนในพื้นที่ยุทธศาสตร์พัฒนาให้มีความรู้แก่คนให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างครบวงจร และจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนาให้มีระดับความเข้มแข็งตามที่คิดไว้ และมีแบบตามที่กำหนดไว้ ด้วยความร่วมมือ ของทุกฝ่าย กล่าวคือ

1. ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างถาวร เพื่อเป็นเครื่องกีดขวาง ลดความคล่องแคล่ว และอำนาจการยิงของฝ่ายรุกราน
2. ฝ่ายการปฏิบัติการรบเป็นชุดขนาดเล็กและการรบในสิ่งปลูกสร้างถาวร
3. สามารถสนับสนุนหรือเสริมการปฏิบัติการของกำลังรบ
4. กำลังประชาชนจัดตั้งในหมู่บ้านมีความสามารถเฉพาะตัวในเรื่องต่างๆ เช่น มีความรู้เบื้องต้นเรื่องการป้องกันสงครามนิวเคลียร์และชีวะเคมี สามารถสร้างเครื่องกีดขวางและสนามทุ่นระเบิดได้ สามารถใช้อาวุธประจำกายพื้นฐาน อาวุธของฝ่ายตรงข้าม และอาวุธประจำหน่วย เช่น ปืน

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พัฒนาได้ว่า แนวความคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเป็นอย่างมาก โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีคุณค่าต่อการป้องกันประเทศ แนวความคิดนี้เกิดขึ้นในระหว่างปี 2530 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นอกเหนือจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน งานสำคัญจะมุ่งไปที่การให้ความรู้แก่ราษฎรทั้งทางด้านวิชาชีพและด้านการทหาร

แนวความคิดเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ (National Security)

ในการศึกษาเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ควรมีการศึกษาความหมายของคำสำคัญ 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ชาติ (Nation)” และ “ความมั่นคง (Security)” ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ชาติ (Nation) หมายถึง ประเทศ ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ กลุ่มชนที่มีความรู้ในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกันหรืออยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน

รัฐ (State) หมายถึง แคว้น บ้านเมือง ประเทศ และอาจหมายความรวมถึงการมีการปกครองประเทศอย่างมีเอกราช และเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ

ประเทศ (Country) หมายถึง บ้านเมือง แคว้นแคว้น ชุมชนแห่งมนุษย์ซึ่งตั้งมั่นอยู่ในดินแดนอันมีอาณาเขตแน่นอน มีอำนาจอธิปไตยที่จะใช้ได้อย่างอิสระ และมีการปกครองอย่างเป็นระเบียบ เพื่อประโยชน์ของบรรดามนุษย์ที่อยู่ร่วมกันนั้น

ความมั่นคง (Security) หมายถึง การปกป้อง บุคคล อาคาร องค์กร หรือประเทศชาติ ให้รอดพ้นจากภัยคุกคามต่างๆ

ซึ่งเมื่อนำมารวมกัน ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security) คือการปกป้องประเทศชาติ ให้รอดพ้นจากภัยคุกคามต่างๆ นั่นคือความหมายอย่างกว้าง หากมองในมุมของพลเมือง

แนวความคิดเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ครอบคลุมในมิติต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความท้าทาย โอกาสและภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ๆ มีนักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นไว้สามารถสรุปได้ดังนี้

ความมั่นคงแห่งชาติ หรือความมั่นคงของรัฐหมายถึง “การที่ชาติหรือรัฐมีเอกราชสวัสดิภาพของสังคมและประชาชนอยู่ในความปลอดภัยอยู่ดีมีสุข มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมีระเบียบวินัยและมีวัฒนธรรม”

ปัจจัยสำคัญอันเป็นหลักของความมั่นคงแห่งชาติ 5 ประการ

1. ด้านการเมือง ได้แก่ มีรัฐบาลบริหารประเทศโดยชอบด้วยวิถีทางแห่งระบอบการปกครองรัฐบาลมีเสถียรภาพและปราศจากการบงการหรือบังคับข่มขู่จากภายนอกประเทศ รัฐบาลบริหารประเทศเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งชาติและจัดระบบงานราชการให้มีประสิทธิภาพและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จัดให้การประกอบการทางเศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้า ส่งเสริมให้ประชาชนมีผลประโยชน์จากรายได้ทางเศรษฐกิจโดยยุติธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลทางเศรษฐกิจ จัดการให้เงินตรามีเสถียรภาพ

3. ด้านสังคมจิตวิทยา ได้แก่ ส่งเสริมการศึกษา อบรมและการวิจัยตลอดจนวิชาชีพ บำรุงส่งเสริมระเบียบวินัยและวัฒนธรรมเสริมสร้างให้ประชาชนมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จัดการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การสาธารณสุขการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ

4. ด้านการทหาร ได้แก่ จัดให้มีกำลังรบอาวุธยุทโธปกรณ์เพียงพอแก่การป้องกันรักษาเอกราชของชาติฝึกกำลังรบทุกประเภทให้มีสมรรถภาพ มีระเบียบวินัย มีความกล้ากล้า ตลอดจนทำนุบำรุงให้ทหาร

กองหนุนอยู่ในสภาพพร้อมรบอยู่เสมอ (เช่นเรียกเข้ารับการฝึกในยามปกติเป็นครั้งคราวเรียกเข้าฝึกร่วมกับกองทัพประจำการในการประลองยุทธ์ในสนาม)

5. ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการพลังงานและสิ่งแวดล้อมจะต้องก้าวหน้ามีนักวิชาการที่มีคุณภาพจำนวนมาก มีการคิดค้นและวิจัยที่เป็นประโยชน์ในทุกๆด้านเพื่อการพัฒนาและการทดแทน

นอกจากนี้ ความคิดของนักวิชาการอื่นๆ กล่าวว่าความมั่นคงของชาติ คือ ความมั่นคงของแกนทั้งสาม ซึ่งได้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สามแกนนี้เป็นรากแก้วหรือแก่นแท้ของประเทศชาติประสานกันอยู่ในลักษณะของรูปสามเหลี่ยมปิรามิด

การจำแนกความมั่นคงแห่งชาติ

1. ความมั่นคงแห่งชาติของประเทศในลักษณะของรูปธรรม ได้แก่ ชาติ-รัฐ ประเทศ และสังคมอันเป็นลักษณะรวมกล่าวคือ

1.1 ชาติ (Nation) เป็นศัพท์ที่เน้นถึงคนมีวัฒนธรรมร่วมกันมีเชื้อสายเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมกันในสายเลือดและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันอยู่ในรัฐเดียวกันอยู่ภายใต้ประมุขของรัฐ คนเดียวกันภายใต้ธงชาติผืนเดียวกัน รัฐ (State) เป็นศัพท์ที่เน้นทางการเมืองและการรับรองของ

นานาชาติ รัฐทำให้ชาติเป็นชาติอย่างเต็มภาคภูมิและรัฐก็คือชาติที่มีการจัดเป็นรูปองค์กรอิสระขึ้นเป็นประเทศ (Country) เป็นศัพท์ที่เน้นทางภูมิศาสตร์หมายถึงการมีดินแดนอันเป็นที่รวมของชนชาติของรัฐหรือเป็นที่รวมของสังคมขนาดใหญ่ สังคม (Society) เป็นศัพท์ที่เน้นถึงสภาพความเป็นอยู่ของหมู่คนที่คบค้าสมาคมกันอยู่ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงความมั่นคงแห่งชาติจึงอาจกล่าวว่าเป็นความมั่นคงของสังคมก็ได้

1.2 องค์ประกอบของชาติ - รัฐ ในส่วนที่เกี่ยวข้องจะประกอบด้วยดินแดน ประชากร รัฐบาล ความมีเอกราชและการรับรองของสังคมนานาชาติ ประเทศจะมีความมั่นคงหรือไม่เพียงใดพิจารณาได้จาก

1.3 ดินแดน - ความมั่นคงของดินแดน คือการไม่สูญเสียบูรณภาพแห่งดินแดน แต่การสูญเสียบูรณภาพแห่งดินแดนในลักษณะของการยึดครองทั้งประเทศ เช่นในยุคที่มีการล่าเมืองขึ้นหรือยุคจักรวรรดินิยม นั้น เป็นเรื่องล้าสมัยเสียแล้ว จักรวรรดินิยมเป็นลัทธิการเมืองลัทธิหนึ่งซึ่งผูกพันกันอยู่กับระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่าระบบ “พาณิชยกรรม” ยุคจักรวรรดินิยมเป็นยุคในประวัติศาสตร์แห่งนโยบายเศรษฐกิจที่มีนโยบายการเมืองแฝงอยู่ด้วยหลายประการเช่นนโยบายขยายอำนาจโดยการค้าโดยรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องในการค้าเองด้วยการผูกขาดเพื่อประโยชน์แห่งความรู้สึททางชาตินิยมระบบพาณิชยกรรม ได้นำชาติต่างๆในยุโรปไปสู่การแสวงหาเมืองขึ้นเพื่อจะได้ซื้อวัตถุดิบได้ในราคาถูกหรือนำสินค้าที่ประเทศเจ้าของเมืองขึ้นผลิตได้ไปแลกกับวัตถุดิบในลักษณะที่ปราศจากความเป็นธรรม ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจตราตามใจชอบ

1.4 ประชากร ประชากรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชาติ - รัฐ และของประเทศ เพราะรัฐจะมีขึ้นไม่ได้ถ้าดินแดนไม่มีประชากรที่เป็นคนของชาติความมั่นคงแห่งชาติในเรื่องของประชากรขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา ความรู้ ความสามารถหรือทักษะตลอดจนจริยธรรมและความสามัคคีของประชากรภายในชาติเพราะเรื่องต่างๆเหล่านี้จะทำให้เขาทั้งหลายครองชีวิตอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย ประชากรภายในชาติ - รัฐ อาจแตกต่างกันบ้างในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ผิวพรรณ วรรณะ หรือแม้แต่ทัศนคติ อุดมการณ์ และปรัชญาในการครองชีวิตแต่ถ้ามีความพร้อมสมัครสมานสามัคคีชาติก็มั่นคงได้

1.5 รัฐบาล รัฐบาลเป็นสถาบันทางการเมืองของชาติที่รัฐจะขาดเสียมิได้ รัฐบาลเป็นเครื่องมือที่รัฐจะใช้ดำเนินการตามความตั้งใจของประชากร ประชากรที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอยู่ในดินแดนที่มีขอบเขตที่แน่นอนแห่งหนึ่ง จะยังไม่มีสภาพเป็นรัฐ จนกระทั่งได้มีองค์กรทางการเมืององค์กรหนึ่งเกิดขึ้น คือรัฐบาลองค์กรนี้อาจจะแตกต่างกันไปในรูปลักษณะตามความเหมาะสมของแต่ละรัฐบาล เป็นองค์กรของรัฐที่จะพิทักษ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชากรภายในรัฐพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของรัฐสถาปนาความยุติธรรมและป้องกันการรุกรานจากรัฐอื่น รัฐบาลเป็นองค์กรที่จะบริหารงานในชาติ รัฐมีความมั่นคงแต่ความมั่นคงแห่งชาติในเรื่องของรัฐบาลขึ้นอยู่กับเสถียรภาพ

ของรัฐบาลเอง เพราะเสถียรภาพของรัฐบาลจะทำให้ประชากรรู้สึกว่าการเมืองของรัฐปราศจากความผันผวนเมื่อปราศจากความผันผวนในวงการเมือง รัฐบาลก็มีเสถียรภาพและสามารถที่จะบริหารงานของชาติให้เกิดความมั่นคงได้

1.6 เอกราช ประเทศที่มีเอกราชคือ ประเทศที่มีได้ตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอื่น ชาติอื่นหรือรัฐอื่น มีอิสระที่จะดำเนินการปกครองตนเอง มีอำนาจอธิปไตยที่จะดำเนินกิจการทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยปราศจากการบงการจากชาติอื่นมีความเสมอภาคในการติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรระหว่างประเทศ ดังนั้นความมั่นคงแห่งชาติของประเทศในเรื่องเอกราชก็คือการไม่สูญเสียเอกราช สามารถดำเนินกิจการทั้งปวงของประเทศได้โดยเสรี ความมั่นคงแห่งชาติของประเทศในเรื่องเอกราชปัจจุบัน มีความหมายรวมถึงความมั่นคงของดินแดนด้วย เพราะหากสูญเสียดินแดนไปแม้เพียงบางส่วนอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแห่งนั้นก็ตี ย่อมสูญเสียไปด้วย นอกจากนั้นคำว่าเอกราชในที่นี้ยังรวมถึงความมีเอกราชทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรมด้วย การเมืองระหว่างประเทศระดับโลกซึ่งแข่งอิทธิพลกันอยู่ทุกวันนี้ มักจะไม่สนใจต่อการที่จะช่วงชิงดินแดนเท่ากับการแผ่อิทธิพลทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เพราะการได้มาซึ่งดินแดนของอีกรัฐหนึ่งย่อมยุ่งยากต่อการปกครองและเป็นภาระแก่รัฐบาลที่ได้ดินแดนของรัฐอื่นมาครอบครอง

1.7 การรับรองโดยสังคมนานาชาติ ความมั่นคงแห่งชาติของประเทศจะมีผลสมบูรณ์ได้ ประเทศนั้นๆ จะต้องได้รับการรับรองในความมีเอกราชและอธิปไตยจากสังคมนานาชาติใดรัฐใดก็ตามมีองค์ประกอบของชาตินั้น จะมีความมั่นคงอย่างครบถ้วนดังกล่าวมาแล้ว แต่ถ้าขาดการรับรองจากสังคมนานาชาติย่อมแสดงว่าชาตินั้นๆ ขาดความเชื่อถือและขาดการดำรงความสัมพันธ์ในสภาพปกติระหว่างรัฐ ฉะนั้นจะถือว่าชาตินั้นมีความมั่นคงเพียงพอที่จะดำเนินกิจการระหว่างประเทศไม่ได้ ด้วยเหตุนี้การทูตหรือการเจริญทางไมตรีระหว่างประเทศ ในอันที่จะผูกมิตรกับนานาชาติ จึงมีความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติของประเทศเป็นอย่างยิ่ง

2. ความมั่นคงแห่งชาติของประเทศในลักษณะนามธรรม หมายถึง ความมั่นคงแห่งชาติ ในรูปลักษณะที่จับต้องไม่ได้ จึงต้องมุ่งไปยังความมั่นคงของประชากรภายในประเทศ ซึ่งอาจมองไปในรูปของปัจเจกชนโดยตรง ซึ่งรวมกันอยู่เป็นชาติ เป็นประเทศหรือมองไปในรูปของความมั่นคงของสังคมโดยส่วนรวม กล่าวคือคนในสังคมจะเกาะกลุ่มรวมกันอยู่ได้อย่างมั่นคง แน่นหนา ถาวร มีความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติหรือเผชิญกับข้าศึกอริราชศัตรู ช่วยกันปกป้องคุ้มครองดินแดนรักษาเอกราชอธิปไตยเหล่านี้ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยทางจิตวิทยาของประชากรในสังคมซึ่งมีความเกี่ยวพันกันอยู่ระหว่างความมั่นคงแห่งชาติของประเทศ ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม เช่นความเป็นธรรมของสังคม ความจงรักภักดีต่อชาติ ความรู้สึกอันดีที่มีต่อรัฐบาล นิสัยของคนภายในชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวและ

ระหว่างกลุ่มสังคมใกล้ชิด ทั้งนี้โดยจะได้แยกกล่าวให้เห็นเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาต่อไปได้พอเป็นสังเขปดังนี้

2.1 ความเป็นธรรมของสังคม ความเป็นธรรมในการได้มาซึ่งบุคคลและคณะบุคคลที่จะเป็นตัวแทนของรัฐในการบริหารประเทศ ความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรมที่จะตัดสินคดีความระหว่างคนในสังคม ความเป็นธรรมในการดำรงชีวิตในอันที่จะประกอบกิจการงานต่างๆ ทั้งในทางส่วนตัวและราชการ ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจในวิถีชีวิตประจำวัน ฯลฯ ปัจเจกชนที่รวมตัวกันอยู่เป็นสังคม ถาขาคความเป็นธรรม ความสามัคคีปรองดอง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ย่อมเกิดขึ้นได้ยาก สังคมจะระส่ำระสาย ขาดความมั่นคง ฉะนั้น ตัวแทนของรัฐที่มีการจัดเป็นรูปขององค์กรอิสระดำเนินการบริหารประเทศ คือรัฐบาลจะต้องจัดการสถาปนาความเป็นธรรมในลักษณะต่างๆ ให้มีขึ้นในสังคมให้ได้ มิฉะนั้น ความมั่นคงแห่งชาติของประเทศก็จะมีไม่ได้ ประชากรจะมีความรู้สึกทางจิตวิทยาดังกล่าว และอาจรวมกันขึ้นเป็นพลังก่อปฏิกริยาใดๆ ขึ้น ทำให้ชาติขาดความมั่นคงได้

2.2 ความจงรักภักดีต่อชาติ ประชากรเชื้อชาติเดียวกันหรือแม้แต่ว่าต่างเชื้อชาติกัน แต่อยู่ภายใต้ประมุขของรัฐคนเดียวกัน ภายใต้ธงชาติผืนเดียวกัน ย่อมมีจิตใจผูกพันอยู่กับชาติ มีความกตัญญูรู้คุณ มีความจงรักภักดีต่อชาติ จิตวิทยาของประชากรที่มีความจงรักภักดีต่อชาติจะสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติ ให้สามารถดำรงความเป็นประเทศอยู่ในสังคมนานาชาติได้อย่างมีเกียรติ สามารถจะพลีได้แม้ชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อป้องกันชาติ

2.3 ความรู้สึกที่ดีของประชากรที่มีต่อรัฐบาล รัฐบาลคือคณะบุคคลที่ได้อำนาจรัฐร่วมกันบริหารประเทศ ตามความต้องการของประชาชน ถ้ารัฐบาลได้อำนาจรัฐมาโดยมิชอบและไม่สามารถจะบริหารประเทศให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนได้ ประชาชนย่อมมีความรู้สึกว่าตนตกอยู่ในสังคมที่ขาดความชอบธรรมและอาจจะก่อปฏิกริยาใดๆ ขึ้นให้เป็นการกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลได้ เมื่อรัฐบาลขาดเสถียรภาพ การเมืองของรัฐย่อมสับสนเกิดความปั่นป่วน การบริหารประเทศไม่อาจจะดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ ความมั่นคงแห่งชาติของประเทศย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย แม้รัฐบาลจะได้อำนาจรัฐมาโดยชอบธรรม แต่มาสามารถจะบริหารประเทศตามความต้องการของประชากรได้ รัฐบาลและชาติย่อมตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกันเพราะรัฐบาลเป็นองค์กรของรัฐที่จะบริหารประเทศให้เกิดความมั่นคง

2.4 นิสัยประจำชาติ หรือนิสัยของคนภายในชาตินั้น จะคู่ได้จากการประพฤติและปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ในชาติ ซึ่งเป็นอุปนิสัยโดยกำเนิดสืบต่อกันมาเช่น คนชาติไทยมีนิสัยรักความเป็นอิสระ ปราศจากการเบียดเบียนและมีความฉลาดในการประสานประโยชน์ นิสัยเหล่านี้ได้ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติมาแล้ว การมีนิสัยรักความมีอิสระเสรีได้ช่วยให้ชนชาติไทยไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของชนชาติอื่น สามารถผนึกกำลังสร้างความเป็นปึกแผ่นมีดินแดนครอบครอง ดำรงความ

เป็นเอกราช มีอธิปไตยรอดพ้นอันตรายมาได้จวบจนทุกวันนี้ นอกจากนั้นการเอื้ออารีปราศจากการเบียดเบียนก็ดี ฉลาดในการประสานประโยชน์ก็ดี ทำให้ชนชาติไทยสามารถอยู่ร่วมกับกับบุคคลที่ต่างเชื้อชาติศาสนาได้

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวและต่อกลุ่มสังคมที่อยู่ใกล้ชิดครอบครัว เป็นสถาบันแห่งแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของประชากรภายในชาติและเป็นจุดเริ่มต้นของการแผ่ขยายสถาบันต่างๆทางสังคม

ดังนั้นความมั่นคงแห่งชาติของประเทศจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์อันราบรื่นเรียบร้อยระหว่างสถาบันทางสังคมต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วแม้จะมีการแตกแยกขัดแย้ง หากได้รับการขจัดปัดเป่าไปได้โดยสันติวิธีหรือด้วยความเป็นธรรมแล้วสังคมจะเกาะกุมกันอยู่ได้อย่างแน่นแฟ้นภัยคุกคามใดๆ ไม่อาจจจะกล้ากรายเข้ามาได้ ฉะนั้นถ้าสามารถดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามดังกล่าวได้จะเป็นการป้องกันประเทศชาติราชอาณาจักรได้อย่างดีขึ้น

ความมั่นคงแห่งชาติในความหมายใหม่

ตามแนวคิดของนักวิชาการและนักบริหารยุคปัจจุบันมองว่าเป็นความมั่นคงในลักษณะองค์รวมที่มีความหมายกว้างขึ้นครอบคลุมถึงปัจจัยทุกๆ ด้านมากขึ้น โดยไม่มองเฉพาะในความหมายเพียงความอยู่รอดความปลอดภัยของรัฐหรือความเข้มแข็งของชาติ ของชุมชนและของประชาสังคมในทุกด้านแต่จะหมายรวมไปถึงนอกประเทศด้วย คือ ความมั่นคงของประเทศเพื่อนบ้านด้วย เหตุผลว่าประเทศไม่สามารถมั่นคงได้ด้วยตนเองโดยลำพังหากเพื่อนบ้านยังไม่มั่นคง แนวคิดในลักษณะองค์รวมดังกล่าวเรียกว่าเป็นความมั่นคงสมบูรณ์แบบหรือความมั่นคงเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ (Comprehensive National Security)

ความหมายของคำว่า “ความมั่นคงแห่งชาติ” ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมนั้น จะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวพันกันอยู่ในรูปของศาสตร์ต่างๆ ซึ่งสามารถที่จะรวบรวมข้อคิดจากประเด็นต่างๆ ในความหมายของแต่ละองค์ประกอบ อย่างไรก็ตามอาจให้นิยามของคำว่าความมั่นคงแห่งชาติในลักษณะที่เป็นความหมายประยุกต์ได้โดยจำแนกเป็นความมั่นคงแห่งชาติด้านต่างๆ คือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมจิตวิทยา ด้านการป้องกันประเทศ รวมทั้งด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการพลังงานและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ความมั่นคงแห่งชาติด้านการเมือง หมายถึงสภาพการณ์ทางการเมืองที่ทำให้ประชากรมีความเชื่อถือศรัทธาต่อระบอบการปกครองต่อรัฐบาล ผู้บริหารการปกครองประชากรมีความเคารพเชื่อฟังและยอมปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมีความเชื่อมั่นในรัฐบาลว่าจะสามารถสร้างความเป็นธรรมในหมู่ประชากร และสามารถป้องกันความแตกแยกระหว่างชนในชาติ สามารถรักษาดินแดนให้ปลอดภัยจากการแบ่งแยก ยึดครอง มีเอกภาพและรักษาศักดิ์ศรีของชาติ ในวงการเมืองระหว่างประเทศ รัฐบาลมีความชอบธรรมสามารถ

บริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอิสระปลอดจากอิทธิพลและการบงการในการดำเนินนโยบายของประเทศ ประชากร ดินแดน รัฐบาล อำนาจอธิปไตย ตลอดจนเสถียรภาพของประเทศปลอดจากการคุกคามทั้งภายในและภายนอกและที่ปฏิบัติการภายใต้อิทธิพลของต่างประเทศ

2. ความมั่นคงแห่งชาติด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทำให้ประชากรมีงานทำ และยอมรับนับถือระบบเศรษฐกิจของประเทศ สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจทั้งส่วนตัวและส่วนรวมให้สูงขึ้นได้ในอัตราที่เหมาะสม โดยที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีความแตกต่างเหลื่อมล้ำกันมากนัก ประเทศสามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ มีระบบภาษีอากรที่เหมาะสมและเป็นธรรม สามารถพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอิสระทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ มีความสามารถทางอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม การบริการ ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ

3. ความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคมจิตวิทยา หมายถึง สภาพการณ์ทางด้านสังคมที่ทำให้ประชากรสามารถครองชีวิตอยู่ได้ด้วยความปกติสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมและความเป็นธรรมในการดำเนินชีวิต มีความเสมอภาคและภารดรภาพมีความรู้ความสามารถ มีวัฒนธรรม จริยธรรม และศีลธรรม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมืองและต่อสังคม ตลอดจนมีจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นชาติและเกียรติภูมิของบรรพบุรุษรวมทั้งยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ

4. ความมั่นคงแห่งชาติด้านป้องกันประเทศ หมายถึง สภาพการณ์ด้านการป้องกันประเทศและการทหารที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกำลังรบของชาติ ความพร้อมรบ ความมีประสิทธิภาพของอาวุธยุทโธปกรณ์และการใช้อาวุธ มีวินัย ข่วญและกำลังรบอื่นๆ มีการจัดการฝึก การศึกษา การสวัสดิการ ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธี ที่สามารถจะเอาชนะศัตรูผู้รุกรานทั้งจากภายในและภายนอกประเทศได้

5. ความมั่นคงแห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการพลังงานและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการณ์ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการพลังงานและสิ่งแวดล้อมของประเทศสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชาติ สามารถส่งเสริมการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาต่างประเทศในระดับที่ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ

สรุปแนวคิดเรื่องความมั่นคง แสดงให้เห็นถึงขอบเขตของงานด้านความมั่นคงทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ที่เกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่างๆ ของสังคม อาทิ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ เป็นแนวคิดในการจัดการเพื่อแก้ไขหรือป้องกันปัญหาชายแดน บริเวณต่างๆ โดยยุทธศาสตร์แต่ละยุทธศาสตร์ได้แสดงรายละเอียดถึงการดำเนินการเพื่อเป็นแนวทางในการกระทำได้อย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะยุทธศาสตร์นี้จะนำไปสู่การทำยุทธศาสตร์ชายแดน ซึ่งโดย

หลักยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนนี้หากเป็นแนวปฏิบัติที่ถือปฏิบัติอย่างจริงจัง น่าจะช่วยเพิ่มความมั่นคงและช่วยลดปัญหาชายแดนของประเทศได้

แนวคิดเรื่องหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ได้เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และกองกำลังจากภายนอกประเทศ ตลอดจนปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่อยู่บริเวณชายแดนไทย อันมีสาเหตุจากสถานการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาคอินโดจีน เน้นเหตุการณ์ที่ยุ่ยากสลบซับซ้อนเป็นภาวะคับขันล่อแหลมที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเกิดการสู้รบ ทำให้คนไทยที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนได้รับผลกระทบอย่างมาก

รัฐบาลโดยคณะกรรมการแก้ไขปัญหาราษฎรไทยอพยพ เนื่องจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และกองกำลังจากภายนอกประเทศ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนดังนี้

1. เพื่อทำการจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรบริเวณชายแดนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และกองกำลังจากภายนอกประเทศ จนต้องอพยพจากถิ่นเดิม รวมทั้งที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่อิทธิพลของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และล่อแหลมต่อการรุกรานของกองกำลังจากภายนอกประเทศให้มารวมกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นใหม่
2. เพื่อทางราชการจะได้เตรียมมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ราษฎรอย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันก็จะสร้างสมรรถภาพให้ราษฎรรวมตัวกันในด้านยุทธวิธีในการป้องกันตนเองและป้องกันหมู่บ้านได้ในระดับหนึ่ง
3. เพื่อการพัฒนาอาชีพ โดยยึดตามแนวกลุ่มเกษตรกร หลังจากที่มีความมั่นคงดีแล้วให้เปลี่ยนเป็นสมบูรณ์
4. เพื่อให้ราษฎรได้พัฒนาการปกครองและการบริหารหมู่บ้านในแนวทางประชาธิปไตย โดยยึดแนวทางตามพระราชบัญญัติ การจัดตั้งหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.2522
5. เพื่อสร้างฐานสกัดกั้นการเข้ามาก่อการร้ายของกองกำลังจากภายนอกประเทศและป้องกันการแทรกซึมบ่อนทำลายของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และเพื่อให้ราษฎรได้เป็นฐานมวลชนของฝ่ายเรา
6. เพื่อให้ดำเนินการเสริมสร้างความมั่นคงด้วยการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและจิตวิทยาให้ราษฎรในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ มีขวัญและจิตสำนึกในการปกป้องและต่อสู้เพื่อรักษาผืนแผ่นดินเป็นที่อยู่อาศัยและทำกินของตนเอง

7. เพื่อให้ราษฎรมีส่วนช่วยเหลือตนเองมากที่สุด โดยทางราชการเป็นผู้ให้คำแนะนำ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ ในสิ่งที่ราษฎรไม่สามารถทำหรือจัดหาเองได้และจัดให้มีชุดเจ้าหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงานต่างๆ จนกว่าจะจบสิ้นโครงการ

แนวความคิดในการปฏิบัติ

1. การสำรวจจำนวนราษฎร ให้ทำการสำรวจจำนวนราษฎรไทยที่ประสบเคราะห์กรรมจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และทหารกัมพูชา ทั้งที่อยู่ภายในประเทศไทย และที่ถูกกวาดต้อนเข้าไปในเขตกัมพูชา โดยการทำทะเบียนประวัติ บัตรประจำตัว ตรวจโรคและให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือในขั้นต้น

2. การสำรวจหมู่บ้าน ให้สำรวจจำนวนหมู่บ้านราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ที่ล่อแหลมต่อการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือทหารกัมพูชา โดยจัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนราษฎร และอื่นๆ

3. การกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยและทำกิน ให้เจ้าหน้าที่ทหารเป็นเจ้าหน้าที่หลักในการกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยและทำกินแห่งหนึ่งหรือมากกว่า ตลอดจนการจัดระบบป้องกันหมู่บ้าน ให้ปลอดภัยจากการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือทหารกัมพูชา โดยให้วางแผนกำหนดความเร่งด่วนทั้งหมดให้สอดคล้องกับระบบการป้องกันเป็นส่วนรวม และการประกอบอาชีพตามหลักการดังนี้

3.1 ให้พิจารณาความสำคัญของที่ตั้งหมู่บ้านเดิมก่อนว่า หากหมู่บ้านนั้นตั้งอยู่ในตำบลสำคัญที่จะต้องยึดรักษาไว้ให้คงอยู่ในที่เดิม แต่ควรจัดหมู่บ้านให้มารวมกันเป็นกลุ่มก้อนให้สามารถป้องกันตนเองได้

3.2 หากจำเป็นต้องโยกย้ายหมู่บ้านออกจากที่เดิมไปตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ให้พิจารณาจัดตั้งในพื้นที่ที่เห็นว่าจะสามารถคุ้มครองตำบลสำคัญ และไม่ห่างไกล จากที่เดิมมากนัก ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรสามารถเดินทางไปประกอบอาชีพในพื้นที่เดิมพร้อมกับจัดระบบป้องกันหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพจนสามารถป้องกันหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพจนสามารถป้องกันตนเองได้

4. การโยกย้ายราษฎรไทยอพยพ ให้โยกย้ายราษฎรไทยอพยพ และราษฎรในหมู่บ้าน ล่อแหลมเข้าไปอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ที่กำหนดไว้ในแต่ละแห่ง ตามความเหมาะสม

5. การจัดตั้งหมู่บ้าน

5.1 ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบและประสานงานกับส่วนราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งหมู่บ้าน ปรับปรุงและพัฒนาหมู่บ้าน จัดระเบียบการปกครอง พัฒนาอาชีพการศึกษา และการวางแผนครอบครัว

5.2 ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นเจ้าหน้าที่หลักในการวางแผนดำเนินการจัดระบบการป้องกันหมู่บ้าน ให้มีความปลอดภัยจากการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือทหารกัมพูชา

หลังจากได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้วจึงมั่นใจว่าราษฎรสามารถป้องกันหมู่บ้านได้ ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทยดำเนินการต่อไป

6. โครงการพัฒนาอาชีพ ให้พัฒนาอาชีพเป็นส่วนรวม เพื่อให้ราษฎรได้มีอาชีพเลี้ยงตัวเองโดยสุจริต ให้กำหนดโครงการขึ้นเพื่อทดลอง สาธิต และให้การศึกษาแก่ราษฎร เพื่อการประกอบอาชีพ และหากเป็นไปได้ให้ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาไปสู่การสหกรณ์

7. การให้การสงเคราะห์ ดำเนินการให้การสงเคราะห์แก่ราษฎรที่ประสบภัยในขั้นต้น และในระหว่างที่เข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ที่ทางราชการกำหนดให้เฉพาะเรื่องที่เป็น เช่น การสงเคราะห์อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และวัสดุก่อสร้างที่พักอาศัย หลังจากทีราษฎรได้ประกอบอาชีพพอเลี้ยงตัวเองได้บ้างแล้วให้ลดการช่วยเหลือลงตามลำดับ

8. การศึกษา ให้จัดตั้งโรงเรียนในหมู่บ้าน เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนตามหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

ระบบการจัดหมู่บ้าน

หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมีการจัดระบบพัฒนาหมู่บ้านเป็น 3 ระบบ คือ ระบบประชากร ระบบป้องกัน และระบบพัฒนา

1. ระบบประชากร เป็นการรวบรวมราษฎรที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ล่อแหลมต่ออันตรายบริเวณชายแดน มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ใกล้กับหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่เดิม หรืออาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีอยู่แล้ว โดยพิจารณาตามขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดหมู่บ้านการคัดเลือกราษฎรเข้าอยู่อาศัยในหมู่บ้าน รวมถึงการจัดทำทะเบียนราษฎร

2. ระบบป้องกัน เป็นการจัดให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถป้องกันตนเองและหมู่บ้านให้พ้นจากภัยคุกคามของฝ่ายตรงข้ามในขั้นต้น ฝ่ายทหารจะรับผิดชอบงานด้านนี้ โดยประสานงานกับจังหวัด และอำเภอดำเนินการจัดระบบป้องกันสนับสนุน ดังต่อไปนี้

2.1 การฝึกอบรมด้านการรักษาความปลอดภัย โดยทำการคัดเลือกราษฎรเข้ารับการอบรมด้านความมั่นคงและการรักษาความปลอดภัย และการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนของกรมการปกครอง ตามที่ฝ่ายทหารจะกำหนด โดยเน้นหนักให้ราษฎรปฏิบัติตามแผนอพยพประชากรเมื่อมีภัยคุกคาม ตลอดจนแผนป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนอื่นๆ ตามความจำเป็น และเหมาะสม

2.2 การจัดระบบความปลอดภัย ได้แก่ การจัดให้มีอุปกรณ์ในระบบป้องกันคือ หอกระจายข่าว สัญญาณเตือนภัย วิทยุสื่อสาร อาวุธ และอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น

3. ระบบพัฒนา นอกจากที่ได้จัดระบบประชากรและระบบป้องกันเรียบร้อยแล้ว ก็จะต้องดำเนินการให้ราษฎรสามารถอาศัยอยู่ในหมู่บ้านของตนได้โดยมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีอาชีพและรายได้ในระดับหนึ่งที่ยั่งยืนพอกับความจำเป็นอยู่โดยไม่เดือดร้อน นอกจากนั้นจะต้องส่งเสริมด้านการศึกษาอบรมในหลักสูตรการศึกษาของชาติและการฝึกอาชีพนอกหลักสูตร การมีสุขภาพอนามัย

ที่ดีโดยการจัดให้มีสถานพยาบาล เช่น สถานบริการสาธารณสุขชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาล และการเพิ่มขีดความสามารถในการ สวัสดิการต่างๆ ในการดำเนินการมีกิจกรรมหลายอย่างที่ต้องนำไปสู่การพัฒนา โดยยึดหลักการที่ให้ราษฎรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้การพัฒนาในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน จะต้องเร่งรัดดำเนินการเป็นกรณีพิเศษแตกต่างกับการพัฒนาตามแผนพัฒนาโดยทั่วไปของรัฐบาล

สำหรับการดำเนินการในขั้นต้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะต้องเป็นผู้วางแผนหลักโดยประสานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายการปกครองว่าจะจัดระบบหมู่บ้านอย่างไร มีกำลังป้องกันหมู่บ้านเท่าไร โดยจัดกำลังจากทหาร ตำรวจ หรือประชาชนตั้งแต่ชายแดนเข้ามา ส่วนการโยกย้ายราษฎร การจัดระเบียบหมู่บ้าน หรือตำบลต่างๆ เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและหลังจากที่ได้ดำเนินการจัดระบบป้องกันหมู่บ้านให้ปลอดภัยดีพอสมควรแล้ว ฝ่ายทหารอาจถอนตัวออกไป

การจัดตั้งหมู่บ้านตามแนวชายแดน จึงเป็นส่วนหนึ่งในระบบป้องกันประเทศแบบเบ็ดเสร็จหรือยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ (Total Defence) ซึ่งเป็นการผนึกกำลังของทุกฝ่ายคือ ทหาร กำลังทหาร กำลังประชาชน การสนับสนุน และการดำเนินงานทางด้านการเมือง เพื่อร่วมกันต่อสู้กับภัยคุกคามที่มาจากภายนอกประเทศและภัยคุกคามของผู้ก่อการร้ายต่างๆ

สรุปแนวคิดเรื่องหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ได้เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และกองกำลังจากภายนอกประเทศ ตลอดจนปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่อยู่บริเวณชายแดนไทย โดยการดำเนินการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนเป็นการผสมผสานกันระหว่างโครงการด้านความมั่นคงและโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านโดยเน้นการช่วยเหลือราษฎรที่อาศัยบริเวณตามแนวชายแดน มีหลักการสำคัญไม่ให้ราษฎรละทิ้งหมู่บ้านและพื้นที่บริเวณตามแนวชายแดน สามารถป้องกันตนเองและหมู่บ้านได้ในขั้นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

สมศักดิ์ ศัลยกำธร (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าในการประเมินของโครงการ พื้นที่จัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมีความเหมาะสมที่สมควรยึดรักษาไว้ และควรใช้พื้นที่ที่กว้างเปล่าตามแนวชายแดนให้เกิดประโยชน์สำหรับการกำหนดมาตรการป้องกันนั้นค่อนข้างมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ ตาราษฎรยังต้องการให้มีการฝึกอบรมให้เกิดการตื่นตัวและเสริมอาวุธยุทธภัณฑ์ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความมั่นใจ ทั้งควรจัดระบบป้องกันหมู่บ้านให้สัมพันธ์สอดคล้องกับแผนป้องกันประเทศของทหาร นอกจากนี้ในการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

พบว่ากำหนัดมาตรการป้องกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎร การมีส่วนร่วมของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะความเป็นอยู่ของราษฎร แต่มีความสัมพันธ์กับความสามารถป้องกันตนเองชายแดน ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความสามัคคี

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยสายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ (2538 : 81) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินผลโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชต.) ผลการวิจัยพบว่า โดยทางกายภาพ ลักษณะสภาพของหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีข้อได้เปรียบกว่าหมู่บ้านนอกโครงการฯ อยู่หลายประการ การศึกษาพบว่าสภาพภายในหมู่บ้าน การมีโรงเรียนในระดับต่างๆ สภาพความคงทนของที่อยู่อาศัย การมีระบบน้ำประปา ทำให้เห็นว่าการกิจกรรมการเตรียมพร้อมในการจัดตั้งหมู่บ้านในโครงการ ได้รับการดูแลพัฒนาให้อยู่ในระดับพื้นฐานที่เหมาะสม ส่วนในด้านความมั่นคงปลอดภัยของหมู่บ้านพบว่าหมู่บ้านในการ ปชต. และหมู่บ้านนอกโครงการ ปชต. มีระดับของความมั่นใจไม่แตกต่างกันมากนัก จึงมีความมั่นใจในระบบความปลอดภัยในระดับสูง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในหมู่บ้านในโครงการ ปชต. ยังมีความเห็นว่า ยังต้องการทหารช่วย เพราะช่วยได้เร็วกว่า ถ้าหากว่าได้มีการติดตามงานที่ดีกว่านี้ ชาวบ้านเห็นว่าทหารเข้าใจ และเข้ากับชาวบ้านได้ดีกว่าบุคคลจากหน่วยงานอื่นของรัฐ ในประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษาทางเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์ระดับลึกต่อไป

ปิยนฎ เสี่ยมศักดิ์ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดบริการสังคมแก่ราษฎร ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา” ศึกษาเฉพาะกรณี : ตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่า ในด้านความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ครึ่งหนึ่งของประชากร รู้สึกปลอดภัยดี ในการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านตามแนวชายแดน อีกร้อยละ 45 ตอบว่า รู้สึกไม่ปลอดภัยในการอาศัยอยู่บริเวณนี้ ซึ่งสาเหตุที่ประชากรส่วนหนึ่งรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเนื่องมาจากกบฏระเบิดและกระสุนปืนใหญ่ ที่พลัดหลงเข้ามาและจากการจับตัวไปเรียกค่าไถ่จากโจรเขมร ซึ่งนับได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการประกอบอาชีพทำมาหากิน และส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของประชากรด้วย ผู้วิจัยยังพบว่าปัญหาขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่จะอพยพไปทำงานทำในเมืองหลวง โดยเฉพาะกลุ่มพ่อบ้าน และคนหนุ่มสาว คงเหลืออยู่เฉพาะเด็ก สตรี และคนชรา เท่านั้น ซึ่งโดยลักษณะพื้นที่ติดแนวชายแดน จำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรมราษฎรเพื่อเสริมอำนาจกำลังรบ เมื่อจำเป็นโดยเฉพาะราษฎรชาย เมื่อมีการอพยพแรงงานโดยเฉพาะแรงงานชาย หากเกิดภาวะฉุกเฉินหรือเหตุการณ์อันตรายย่อมส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของความมั่นคงของพื้นที่อย่างแน่นอน

กฤษฎา อารีรัชกุล (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของระบบป้องกันตนเองของราษฎรในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพบพระ จังหวัดตาก” จากการศึกษาพบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ

ของระบบป้องกันตนเองของราษฎรในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครัวเรือนที่มีสมาชิกปานกลางและมาก มักเป็นครอบครัวขยาย มีโอกาสที่จะหมุนเวียนให้สมาชิกได้เข้าร่วมกับกิจกรรมของโครงการเป็นประจำ หรือบ่อยครั้งกว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกน้อย ซึ่งมักจะเป็นครอบครัวเดี่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการฯ และการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องฝ่ายพลเรือนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของระบบป้องกันตนเอง ของโครงการดังกล่าวด้วย

พลตรี เนาวรัตน์ ทองคำวงศ์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านโนนสาวเอ้ อำเภอรัฐประเศ จังหวัดสระแก้ว” การศึกษาพบว่า อาชีพเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและการแก้ปัญหาให้ส่วนรวม โดยเฉพาะประชาชนที่มีอาชีพรับจ้าง ซึ่งมีส่วนร่วมในระดับมักร้อยละ 69.2 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากลักษณะของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างประเภทรายวัน หรือตามฤดูกาล ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายกลุ่มมากกว่ากลุ่มอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่าง อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ก็อยู่ในระดับปานกลางขึ้นไปทั้งหมด และเมื่อพิจารณาตามแนวคิดในเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตย ต่างก็มีจุดเน้นในเรื่องของการที่ประชาชนร่วมกันกระทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมหรือแก้ปัญหาให้ส่วนรวม จึงอาจสรุปได้ว่าอาชีพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

พันเอก ยศนันท์ หรั่งเจริญ (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประชาสังคม เศรษฐกิจพอเพียง กับหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-พม่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่าโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีผลต่อความสำเร็จของ “ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ” หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนที่มีการพัฒนาโครงการบนพื้นฐานของหลักการประชาสังคมและเศรษฐกิจพอเพียงจะยกระดับพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนใน 3 มิติ มิติที่ 1 คือ ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมกลุ่มประชาสังคมเพิ่มขึ้น มิติที่ 2 ราษฎรในหมู่บ้านพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และมิติที่ 3 ราษฎรในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการป้องกันประเทศอย่างกระตือรือร้น และแข่งขันเกิดการพัฒนายั่งยืนของโครงการ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จารุณี พันธุ์เยี่ยม (2550, หน้า 78-79) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสมาชิกชุมชนร่วมจิตร่วมใจ จังหวัดกระบี่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนร่วมจิตร่วมใจ ในการพัฒนาชุมชน เพื่อศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่มีผลต่อการเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนของสมาชิกชุมชนร่วมจิตร่วมใจ ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ใน

ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเนื่องจากการทำงานพัฒนาชุมชนผู้ที่ทำงานด้านนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละและอดทนสูง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการทำงาน โดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคมทุกวันนี้ การดำรงชีพต้องใช้เงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ของใช้จำเป็นต่างๆ ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และสมรสแล้วนั้น ก็เป็นผู้ที่มีเวลาค่อนข้างจำกัดทำให้การสละเวลาทำงานเพื่อชุมชนกลายเป็นปัญหาที่สำคัญเพิ่มขึ้นรวมทั้งการขาดงบประมาณสนับสนุน การดำเนินงานพัฒนาชุมชน การไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ของประชาชนที่เข้าร่วมพัฒนาชุมชน ขาดความสนใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการสนับสนุนแผนการกระจายอำนาจอย่างจริงจังจึงทำให้การพัฒนาชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นหากต้องการให้มีการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเพิ่มสูงขึ้น จำเป็นต้องช่วยกันเร่งรัดแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจังและเร่งด่วนเพื่อจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

บรรเจิด สอพิมาย (2550, หน้า 50-52) การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ประชากรที่ใช้ศึกษาจำนวน 10,704 คน กลุ่มตัวอย่างของประชากรจำนวน 392 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านวางแผนดำเนินการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการลงทุนและปฏิบัติงานการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสุดท้ายด้านการติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อจำแนกตามเพศ ความคิดเห็นการมีส่วนร่วมเพศหญิงและเพศชายไม่แตกต่าง

พัชรี กุณทิทอง (2551, บทคัดย่อ) การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเทศบาลเมืองชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเทศบาลเมืองชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ จำนวน 395 คน ผลการศึกษาพบว่าภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการรับรู้ข่าวสารการพัฒนาท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ด้านการร่วมกำหนดนโยบาย การพัฒนาท้องถิ่น ด้านการร่วมปฏิบัติตามแผนและกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น ด้านการร่วมติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง

รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร (2552, หน้า 110-113) การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมและรายได้อยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือด้านการมีส่วนร่วมของการรับผลประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมการติดตามและประเมินผล ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ อาชีพ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

วชิรवारณ นิลเกตุ (2553, หน้า 48) การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่าง 373 คน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในระดับปานกลาง โดยแยกเป็นรายด้าน ระดับมาก 1 ด้าน ได้แก่ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ ระดับปานกลาง 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการดำเนินการ และในระดับน้อย 2 ด้าน ได้แก่ด้านการรับผลประโยชน์และด้านการประเมินผล ส่วนการจำแนกตามเพศ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน พบว่าระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมในทุกด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุ อาชีพ และระดับการศึกษาต่างกัน พบว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยรวมรายด้านแตกต่างกัน ซึ่งโอกาสนี้สามารถใช้เป็นประโยชน์และหาแนวทางให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเตื่อมากยิ่งขึ้น

จริญญา จันทร์ทรง (2555, บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้จำนวน 346 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าโดยภาพรวมประชาชนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลตามลำดับ โดยการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือกกิจกรรมหรือโครงการที่จะพัฒนาท้องถิ่น ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีส่วนร่วมกับคณะกรรมการชุมชนคัดเลือกตัวแทนขึ้นมาเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่น และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือมีส่วนร่วมในการ

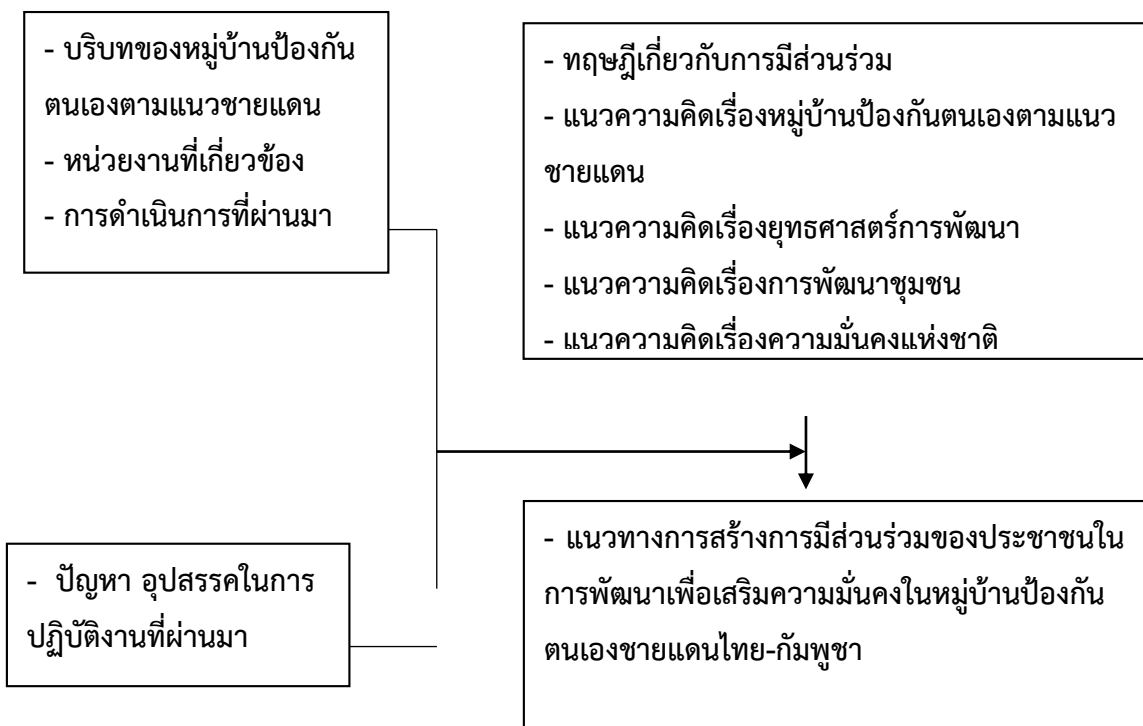
แลกเปลี่ยนหรือแสดงความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาท้องถิ่น สมาชิกสภา หรือผู้บริหาร ถึงผลการดำเนินงานของกิจกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น 2. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง และมีความสม่ำเสมอ เช่น ประกาศข่าวทางวิทยุกระจายเสียง ควรจัดให้มีการประชาพิจารณ์ในท้องถิ่นก่อนจะมีการตัดสินใจวางแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจังมากกว่าที่เป็นอยู่ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ ควรให้การสนับสนุนประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ โครงการอบรมกลุ่มอาชีพ โครงการองค์การบริหารส่วนตำบลเคลื่อนที่ โครงการเมืองหน้าอยู่ โครงการเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา โครงการเกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มทำกิจกรรม โดยมีการระดมทรัพยากร ได้แก่ คน เงิน ทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุ อุปกรณ์ ที่อยู่ในหมู่บ้านเพื่อดำเนินการรวมกลุ่ม ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของท้องถิ่นตน ควรส่งเสริมให้ความรู้ด้านสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับในการพัฒนาด้านต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาโครงการในตำบลเพื่อให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ในโครงการพัฒนา และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการทำงานและตรวจสอบผลการดำเนินงานในโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับฟังการแถลงผลการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอในโครงการเคลื่อนที่ประเภทต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่น และควรส่งเสริมให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในทุกโครงการ

นุสรุ พันธ์รักษ์ (2555, บทคัดย่อ) การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลคลองจุกกระเซอ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาวิจัยส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นตำบลคลองจุกกระเซอ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ตำบลคลองจุกกระเซอ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนในตำบลคลองจุกกระเซอ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 351 คน ผลการศึกษาพบว่า 1. ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 26-35 ปี มีอาชีพเป็นเกษตรกร สถานภาพสมรส มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. และมีรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่ 5,000-10,000 บาท 2. ประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง 3. ประชาชนกลุ่มตัวอย่างมี

ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวม เป็นไปตามสมมติฐาน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ในภาพรวมระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านปฏิบัติงาน รองลงมาคือด้านวางแผนพัฒนา และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านติดตามตรวจสอบ ผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน พบว่าระดับการศึกษาต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวมเป็นไปตามสมมติฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นถึงความพร้อมของประชาชนพอสมควร ซึ่งสามารถส่งเสริมหรือพัฒนาให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในระดับมาก หรือมากที่สุด

ปิยะ ประทีปภักดิ์ (2545) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาคมในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร พบว่า 1. กลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษามีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับต่ำ 2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน คือสถานการณ์สังคม การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความคาดหวังผลประโยชน์ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อาชีพ รายได้ และพื้นที่ถือครอง 3. ปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน คือ การให้ความร่วมมือกับประชาชน ผู้นำชุมชน ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนจากภาครัฐ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

การหาแนวทางเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านจำเป็นสำหรับการนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ในองค์กรมนุษย์ ยังมีส่วนร่วมมากเท่าไรยิ่งทำให้องค์กรนั้นๆ ประสบผลสำเร็จและมีศักยภาพมากขึ้น สามารถจัดระเบียบองค์กรตามหลักเกณฑ์ได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงองค์กรนั้นๆ มีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นๆ ไป โดยให้ประชาชนเกิดความความรับรู้เกี่ยวกับแนวคิด และความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยการกระตุ้นใ้มน้ำวหรือสร้างแรงจูงใจ ไม่ว่าจะในรูปแบบการเข้าร่วมทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ซึ่งโครงการหมู่บ้านป้องกันชายแดนเป็นโครงการหนึ่งหากได้รับความสำเร็จของโครงการด้านการปฏิบัติที่เหมาะสมแล้วจะสามารถเป็นหัวใจสำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของระบบการต่อสู้เบ็ดเสร็จได้เป็นอย่างดี หมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ล้วนเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญทั้งสิ้น การที่จะปฏิบัติการใดๆ ในโครงการต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาชนบท ซึ่งคงต้องเป็นการพัฒนาให้สอดคล้องตามแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จากแนวความคิดดังกล่าวผู้วิจัยจะนำมาใช้ประโยชน์ต่อการทำงานของหน่วยงาน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องต่อไป

บทที่ 3

สถานการณ์ และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

การศึกษาในบทที่ 3 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม การแก้ปัญหาเพื่อส่วนรวม และปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 และ 2 โดยมีลำดับดังนี้

1. สถานการณ์ทั่วไป
2. ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
3. สถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม
4. ผลการดำเนินงานการพัฒนาหมู่บ้าน ปชต. ที่ผ่านมา
5. ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในการมีส่วนร่วมกิจกรรมของประชาชน
6. สรุป

สถานการณ์ทั่วไป

สภาพพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา ระยะทาง 798 กิโลเมตร พื้นที่จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ติดแนวชายแดนเป็นระยะทาง 476 กิโลเมตร ซึ่งมีปัญหาที่แตกต่างจากพื้นที่ตอนใน ได้แก่ ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรข้ามชาติ ปัญหาสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ และปัญหาการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี เป็นต้น พื้นที่จังหวัดสระแก้วกับประเทศกัมพูชา ในอดีตนั้นเป็นพื้นที่ของการสู้รบระหว่างรัฐบาลกัมพูชากับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลทำให้พื้นที่ไม่มีความสงบ การอาศัยอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่ค่อนข้างลำบาก จนกระทั่งได้มีทหารไทยเข้ามาดูแลเรื่อยมาจนถึงยุคของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เหตุการณ์สงบลงเนื่องจากนโยบายการเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า ที่พยายามเปลี่ยนมิติของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากที่เคยใช้กำลังทางการทหารไปสู่การต่อสู้กันทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อชุมชนชายแดนจังหวัดสระแก้วให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ หลังจากนั้นชุมชนชายแดนก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบมาโดยตลอด เว้นเสียแต่หากมีความขัดแย้งใน

ระดับประเทศก็จะมีผลกระทบต่อชุมชนชายแดนเป็นครั้งคราว เช่น การปิดด่าน การห้ามเดินเข้าออก ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมทั้งของไทยและกัมพูชา กล่าวคือ เนื่องจากในพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว และพื้นที่อื่นๆ ในแถบภูมิภาคตะวันออกมีความจำเป็นต้องใช้แรงงาน โดยเฉพาะชาวกัมพูชา ให้เข้ามาทำงานโดยเฉพาะชาวสวนและชาวไร่ ที่ต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง สวนยูคาลิปตัส สวนยาง ดังนั้นหากมีการปิดด่านทำให้แรงงานชาวกัมพูชาไม่สามารถเดินทางเข้า-ออก ได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตของชาวสวน ชาวไร่ นอกจากนี้ในพื้นที่ชายแดนก็ยังเป็นจุดที่ชาวบ้านทั้งสองประเทศใช้เป็นจุดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภค หากเมื่อใดก็ตามมีการปิดด่านก็จะส่งผลให้ชาวบ้านของทั้งสองประเทศเกิดความเดือดร้อน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าความไม่สงบและความไม่ไว้วางใจระหว่างประเทศทั้งสองก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ติระหว่งชุมชน ชุมชนชายแดนยังคงมีการติดต่อ มีความสัมพันธ์ที่ติระหว่งกัน โดยเฉพาะผู้นำในระดับชุมชน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ตลอดนอกจากยังมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ระหว่างกลุ่มผู้นำ เช่น พิธีแต่งงาน การร่วมพิธีทางศาสนา เช่น กลืน ฯลฯ เป็นต้น

ในส่วนของบริเวณพื้นที่ชายแดนของไทยก็มีปัญหาสำคัญหลายประการ โดยสภาพ ของพื้นที่มีความแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งพื้นที่ที่พัฒนาแล้ว พื้นที่ที่กำลังพัฒนา และพื้นที่ที่ยังเป็นชนบทห่างไกล โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่มีสภาพเป็นชนบทที่ห่างไกล ทุรกันดารและล้าหลัง การพัฒนาต่างๆ ยังเข้าไปไม่ถึงอย่างเต็มที่ ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของคนที่อยู่บริเวณชายแดนมีความล้าหลังกว่าสังคมส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้โดยที่บริเวณพื้นที่ชายแดนมีผลประโยชน์มาก จึงเป็นที่มาของปัญหากลุ่มอิทธิพล อำนาจมืดในการแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ผิดกฎหมาย

1. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสระแก้ว

1.1. ประวัติความเป็นมา

ในสมัยอาณาจักรสุวรรณภูมิ และอาณาจักรทวาราวดี สระแก้วเป็นชุมชนที่มีความสำคัญแห่งหนึ่ง มีฐานะเป็นเมืองขึ้นของเมืองปราจีนบุรี (เมืองประจิมในสมัยโบราณ) สระแก้ว เป็นชื่อที่มาจากสระน้ำโบราณซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสระแก้ว มีจำนวน 2 สระ ในสมัยกรุงธนบุรีราวปี พ.ศ.2324 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (เมื่อครั้งทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์) เป็นแม่ทัพยกทัพไปตีกัมพูชา (เขมร) ได้แวะพักบริเวณสระน้ำทั้งสองแห่งนี้ กองทัพได้อาศัยน้ำจากสระใช้สอยและได้ขนานนามสระทั้งสองนี้ว่า “สระแก้ว-สระขวัญ” และได้นำน้ำจากสระทั้งสองแห่งนี้ใช้ในการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา โดยถือว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์

“สระแก้ว” เดิมมีฐานะเป็นตำบลขึ้นอยู่ในการปกครองของอำเภอekinบุรี จังหวัดekinบุรี ซึ่งทางราชการได้ตั้งเป็นด่านสำหรับตรวจคนและสินค้าเข้า-ออก มีข้าราชการตำแหน่งนายกองทำหน้าที่เป็นนายด่าน จนถึงปี 2452 ทางราชการจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อว่า กิ่งอำเภอสระแก้ว โดยใช้ชื่อสระน้ำเป็นชื่อกิ่งอำเภอ ขึ้นกับอำเภอekinบุรี ภายหลังจังหวัดekinบุรีถูกยุบ จึงถูกยุบรวมกับจังหวัดปราจีนบุรี (เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2468) ต่อมาเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2501 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็นอำเภอชื่อว่า “อำเภอสระแก้ว” ขึ้นอยู่ในการปกครองของจังหวัดปราจีนบุรี และต่อมาในวันที่ 1 ธันวาคม 2536 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสระแก้วขึ้น ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดลำดับที่ 74 ของประเทศไทย จังหวัดสระแก้ว เป็นหนึ่งในสามจังหวัดที่ได้รับจัดตั้งยกฐานะเป็นจังหวัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2536 พร้อมกับ จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอำนาจเจริญ

1.2 การเกิดชุมชนและการตั้งถิ่นฐานบริเวณสระแก้ว

จังหวัดสระแก้วมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ประมาณ 4,000 ปี ตั้งแต่ยุคหินใหม่-ยุคโลหะ ซึ่งเมื่อก่อน บริเวณอ่าวไทยยังเป็นทะเลโคลนตมเว้าลึกเข้ามาในแผ่นดินมากกว่า ปัจจุบัน พื้นที่ที่เป็นจังหวัดสระแก้วยังไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ เป็นเพียงแค่ว่าผ่านไป ต่อมาเริ่มมีคนมาตั้งถิ่นฐานจนขยายใหญ่ขึ้นเป็นหมู่บ้านผู้คนพากันตั้งหลักแหล่งบริเวณเชิงเขา ซึ่งปัจจุบันคืออำเภอตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภอวัฒนานคร อำเภออรัญประเทศ อำเภอเมืองสระแก้ว และอำเภอเขาฉกรรจ์ โดยเฉพาะบนสองฝั่งลำน้ำพระปรังและพระสะทิง จากนั้นผู้คนได้กระจายออกไปอยู่บริเวณที่ดอนกลางทะเลโคลนตม ที่ปัจจุบันคือ อำเภอบ้านสร้าง อำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอประจันตคาม ในจังหวัดปราจีน พ.ศ. 1000 ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสระแก้ว ได้พัฒนาเป็นชุมชนที่หนาแน่นขึ้น โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มลำน้ำพระปรัง-พระสะทิง มีวัฒนธรรมแบบสุวรรณภูมิสมัยก่อนประวัติศาสตร์และแบบทวารวดี มีศูนย์กลางอยู่ที่เขาฉกรรจ์ และกลุ่มลำห้วยพรมโหด มีวัฒนธรรมแบบขอม ศูนย์กลางอยู่ที่ปราสาทเขาน้อย-เขารังและบ้านเมืองไผ่ (ปัจจุบันอยู่ในอำเภออรัญประเทศ)

สมัยโบราณ สระแก้วมีความสำคัญในด้านเป็นเส้นทางคมนาคมทางด้าน ตะวันตก - ตะวันออก (ระหว่างเมืองชายฝั่งทะเลอ่าวไทยกับกัมพูชา) และทางเหนือ-ใต้ (ระหว่างเมืองในลุ่มน้ำโขง ชี มูล กับเมืองชายฝั่งทางจันทบุรี) กระทั่งหลัง พ.ศ.1500 ราชธานีเมืองต่างๆ ในสุวรรณภูมิ มีการปรับตัวเนื่องจากการทำการค้ากับจีน ประกอบกับภูมิประเทศบริเวณอ่าวไทยเปลี่ยนแปลงกลายเป็นแผ่นดินตื้นเขินขึ้น เส้นทางคมนาคมทางน้ำเปลี่ยนแปลง ผู้คนจึงอพยพย้ายถิ่นออกจากสระแก้ว บริเวณลุ่มน้ำบางปะกงมีกลุ่มบ้านเมืองเกิดขึ้นราว พ.ศ.1900 เป็นชุมชนขนาดเล็ก ผู้คนเสาะหาของป่าเพื่อส่งส่วยให้แก่ราชธานีต่างๆ ต่อมาพัฒนาเป็นเมืองชายแดน เป็นเส้นทางเดินทัพผ่านไปยังกัมพูชา

1.3 เส้นทางเดินทัพในอดีต

สระแก้วเป็นเมืองชายแดน จึงเป็นทางผ่านของกองทัพในการทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านอยู่บ่อยครั้ง ดังปรากฏหลักฐานจำพวกจารึกต่างๆ และอนุสาวรีย์ของผู้นำทัพที่ผ่านมายังเมืองนี้ สมัยอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้งยังเป็นสมเด็จพระมหาอุปราช ได้ยกทัพมาปราบปรามอริราชศัตรูที่ลักลอบเข้าโจมตี กวาดต้อนผู้คนบริเวณชายแดน มีการตั้งค่ายคูเมือง ปลุกยั้งฉวางไว้ที่ท่าพระท่านบ ซึ่งเชื่อว่าเป็น อำเภอวัฒนานคร ในปัจจุบัน

ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตก พระเจ้าตากทรงหนีพม่าไปเมืองจันทบุรี โดยพาไพร่คนสนิทหนีฝ่ากองทัพพม่าไปทางทิศตะวันออก ผ่านบริเวณ ดงศรีมหาโพธิ์ อันเป็นเขตป่าต่อเนื่องราบลุ่มขึ้นไปถึงที่ลุ่มดอนของเมืองสระแก้ว แล้วไปยังชลบุรี ระยอง และจันทบุรี

สมัยกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้งเป็นเจ้าพระยาจักรี พร้อมบุตรชายยกทัพไปเสียมราฐและได้แวะพักแรมในบริเวณที่เรียกว่าสระแก้ว สระขวัญ

ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ขุนพลแก้ว ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พักทัพก่อนยกไปปราบญวน ณ บริเวณที่เมื่อภายหลังเมื่อเสร็จศึกญวนแล้วสร้างเป็นวัดตาพระยา อำเภوتاพระยา

1.4 การรวมตัวของคนหลายเชื้อชาติ

จังหวัดสระแก้ว เป็นที่รวมของคนหลายเชื้อชาติ ทั้งเขมร ญวน ลาว และญ้อ ชาวเขมรอพยพเข้ามาในสระแก้ว เนื่องจากเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) ผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบอง อพยพชาวเขมรให้เข้ามาในฝั่งไทยภายหลังเหตุการณ์ที่ไทยเข้าปกครองกัมพูชาและจัดตั้งมณฑลบูรพาขึ้น แล้วถูกฝรั่งเศสยึดกัมพูชารวมทั้งมณฑลบูรพาคืนไปได้ นอกจากนี้เมื่อเกิดสงครามเวียดนามและสงคราม กัมพูชาขึ้นก็มีการอพยพชาวกัมพูชาเข้ามาในบริเวณชายแดนฝั่งไทยเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในเขตอำเภออรัญประเทศ ชาวเวียดนามหรือญวนอพยพมายังจังหวัดสระแก้ว เพื่อหนีภัยสงครามเวียดนาม ในยุคเวียดนามใต้แตก โดยเดินทางผ่านประเทศกัมพูชาเข้ามา ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภออรัญประเทศ

ส่วนชาวลาวมีหลายกลุ่ม ดังเช่นกลุ่มไทยโยนกหรือลาวพุงดำเป็นกลุ่มล้านนาเดิม อาศัยมากอยู่ที่อำเภอวังน้ำเย็น รวมทั้งชาวญ้อที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่สิบสองปันนาแล้วไปตั้งรกรากที่แขวงไซบุรีของลาว ต่อมาถูกทัพไทยกวาดต้อนลงมาที่ อำเภотаอุเทน จังหวัดนครพนม โดยบางส่วนได้อพยพต่อมายังอำเภออรัญประเทศ นอกจากนี้ยังมีชาวอีสานอพยพเข้ามาทำมาหากินในเกือบทุกอำเภอของจังหวัดสระแก้ว

1.5 ร่องรอยอารยธรรม

มีร่องรอยอารยธรรมโบราณปรากฏอยู่ในจังหวัดสระแก้ว ในรูปของปราสาทหิน แหล่งหินตัด ซากสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น กรมศิลปากรสำรวจพบปราสาทขอมในจังหวัดสระแก้วมากถึง 40 แห่ง ตั้งเรียงรายอยู่บนเส้นทางผ่านช่องเขา หันไปทางทิศตะวันออก คือหันหน้าเข้าหานครวัด เท้าที่มีหลักฐาน พบว่าปราสาทเหล่านี้มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12-18 แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนสอง

ผากฝั่งภูเขาที่ไร้เส้นเขตแดนในอดีต และตัวปราสาทยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนโบราณอีกด้วย ลึกลงไปในผืนดินพบโบราณวัตถุซึ่งยังขุดค้นอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่นที่บ้านโคกมะกอก ตำบลเขาสามลือ อำเภอลำดวน ในยุคต่อมาก็มีการค้นพบโบราณวัตถุอีก เช่น บ้านหนองผักแว่น ตำบลคลองยาง อำเภอลำดวน เป็นต้น โบราณวัตถุที่พบ เช่น พระพุทธรูป ชิ้นส่วนเทวรูป ลูกปัด ขวานหิน หินบดยา หม้อ ไห ฯลฯ แสดงหลักฐานว่าสระแก้วเคยเป็นชุมชนสำคัญที่มีความเจริญรุ่งเรืองในยุคเจนละทวารวดี มีอารยธรรมและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และมีกษัตริย์หรือผู้ครองเมืองนับถือศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกายและไวษณนิกาย ดังจะเห็นได้จากโบราณสถานและจารึกรูปอักษรปัลลวะต่างๆ ที่ปรากฏที่ปราสาทเขาน้อย เขตอำเภอรัญประเทศ ซึ่งถือกันว่าเป็นหลักฐานบันทึกศักราชที่เก่าที่สุดในกลุ่มจารึกรุ่นแรกๆ ที่พบในประเทศไทย สร้างขึ้นราวปีพุทธศักราช 1180

นอกจากนี้ยังพบหลักฐานความเจริญของอารยธรรมขอมระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-16 ในแถบนี้อย่างมากมาย มีทั้งปราสาทหิน เตาเผาเครื่องถ้วย และคูเมืองโบราณที่ยังหลงเหลือร่องรอยปรากฏในปัจจุบัน เช่น จารึกที่พบที่ปราสาทสต็อกก้อกกรมอีก 2 หลัก ซึ่งในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15 ปราสาทสต็อกก้อกกรมได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวสถานของพระศิวะ ดังข้อความในจารึกสต็อกก้อกกรมหลักที่ 1 ได้กล่าวถึงว่าในปีพุทธศักราช 1480 พระเจ้าชัยวรมันที่ 4 โปรดให้นำศิลาจารึกมาปักไว้ที่ปราสาทสต็อกก้อกกรม เพื่อประกาศห้ามเรียกข้าของเทวสถานแห่งนี้ไปใช้ในกิจการอื่น แต่ให้ข้าของเทวสถานได้บำรุงรักษาและบูชาพระศิวลึงค์หรือรูปเคารพ ซึ่งได้ประดิษฐานอยู่ ณ เทวสถานสต็อกก้อกกรมนี้ตลอดไป ส่วนจารึกอีกหลักหนึ่งได้กล่าวสรรเสริญ พระเจ้าอาทิตย์วรมันที่ 2 ซึ่งได้ทรงบูรณะโบราณสถานแห่งนี้จนสำเร็จ พร้อมจารึกที่เกี่ยวกับอารยธรรม และศาสนาเป็นต้น

1.6. ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสระแก้ว ตั้งอยู่ภาคตะวันออกของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 237 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 7,195.436 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,496,962 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัด ไกล่เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ราชอาณาจักรกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกบินทร์บุรีอำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี และอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.7 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยรวมเป็นพื้นที่ราบถึงที่ราบสูงและมีภูเขาสูงสลับซับซ้อนตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ 74 เมตร (บริเวณวัดสระแก้ว

ตำบลสระแก้วอำเภอเมืองสระแก้ว) บริเวณทิศตะวันออกและทิศใต้ของจังหวัด เป็นที่ราบสูง คล้ายกับพื้นที่ราบสูงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย สภาพพื้นที่ดังกล่าวเหมาะต่อการปลูก พืชไร่ ยกเว้นบริเวณรอยตะเข็บติดต่อกับประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นบริเวณป่าทึบมีเทือกเขากั้นพรมแดน และพื้นที่ในเขตอำเภอวัฒนานครซึ่งมีลักษณะเป็นสันกั้นน้ำ โดยทางทิศตะวันตก น้ำจะไหลลงสู่ อำเภอเมืองสระแก้ว ส่วนทางด้านทิศตะวันออกน้ำจะไหลลงสู่อำเภอรัฐประเทศและประเทศกัมพูชา

ด้านเหนือ มีทิวเขาบรรทัด ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำบางปะกง มีลักษณะเป็นป่าทึบ ได้แก่อุทยานแห่งชาติปางสีดาเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

ด้านใต้ มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา มีสภาพเป็นป่าโปร่ง ส่วนใหญ่ถูกบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตร ทำให้เกิดสภาพป่าเสื่อมโทรม ตอนกลางมีลักษณะเป็นที่ราบ ได้แก่อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอวังสมบูรณ์ เป็นเขตติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี

ด้านตะวันออก ลักษณะเป็นที่ราบถึงที่ราบสูง และมีสภาพเป็นป่าโปร่งทำไร่ ทำนา

ด้านตะวันตก นับตั้งแต่อำเภอวัฒนานคร มีลักษณะเป็นสันปันน้ำและพื้นที่ลาดไปทางอำเภอเมืองสระแก้ว และอำเภอรัฐประเทศ เข้าเขตราชอาณาจักรกัมพูชา

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ โดยทั่วไปของจังหวัดสระแก้วจะมีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว โดยปกติฤดูฝนยาวนานถึง 6 เดือน สภาพภูมิอากาศแบ่งออกได้เป็น 3 ฤดูกาล

ฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-เดือนเมษายน

ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-เดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,296-1,539 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เดือนมกราคม อากาศเย็นและมีหมอกในตอนเช้า อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 27.5-28.78 องศา

1.8 ลำคลองสายสำคัญ

คลองพระปรัง มีต้นกำเนิดจากเขาในอำเภอวัฒนานคร แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำหนุมานในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี กลายเป็นแม่น้ำปราจีนบุรี ความยาว 180 กิโลเมตร

คลองพระสะทึง มีต้นกำเนิดจากเขาที่ลี้ในอำเภอมะขาม และเขาตะกวดในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ไหลไปลงแม่น้ำพระปรังที่บ้านปากกร่วม ตรงแนวแบ่งเขตระหว่างอำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว กับอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ความยาว 164 กิโลเมตร

คลองน้ำใส มีต้นกำเนิดจากเขาตากลางและเขาตาร็อกในอำเภอวัฒนานคร และภูเขาในประเทศกัมพูชา ความยาว 74 กิโลเมตร ใช้เป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา

คลองพรมโหด มีต้นกำเนิดจากเขาในตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร ไหลไปลงคลองลึก อำเภออรัญประเทศที่หลักเขตแดนที่ 50 ความยาว 62 กิโลเมตร ถือเป็นแนวเขตอนุรักษ์ของไทยและกัมพูชา

1.9 การเมืองการปกครอง

จังหวัดสระแก้วแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคเป็น 9 อำเภอ 58 ตำบล 731 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอดังนี้

อำเภอเมืองสระแก้ว

อำเภอคลองหาด

อำเภอตาพระยา

อำเภออรัญประเทศ

อำเภอเขาฉกรรจ์

อำเภอโคกสูง

อำเภอวังสมบูรณ์

การปกครองท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 16 แห่ง (3 เทศบาลเมือง 13 เทศบาลตำบล) และองค์การบริหารส่วนตำบล 49 แห่ง

1.10 ประชากร

จังหวัดสระแก้วมีประชากรทั้งสิ้น 560,531 คน เป็นชาย 280,731 คน หญิง 279,800 คน มีครัวเรือนทั้งสิ้น 203,957 ครัวเรือน (ที่มา : สำนักงานจังหวัดสระแก้ว ข้อมูล ณ 30 มิ.ย. 2561) ประชากรในจังหวัดสระแก้วส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีศาสนสถานทั้งสิ้น 582 แห่ง แยกเป็น วัดจำนวน 344 แห่ง และสำนักสงฆ์จำนวน 238 แห่ง สำหรับการประกอบอาชีพ ประชากรในจังหวัดสระแก้วส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์

2. สภาพทางเศรษฐกิจ

2.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP)

ในปี 2561 จังหวัดสระแก้วมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) จำนวน 37,989 ล้านบาท อัตราการขยายตัวเท่ากับร้อยละ 4.06 ถือเป็นลำดับที่ 6 ของภาคตะวันออก และลำดับที่ 55 ของประเทศ มีสาขาการผลิตที่สำคัญ คือ สาขาเกษตรกรรม สาขาการขายส่งขายปลีก และสาขา

อุตสาหกรรม ตามลำดับ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 69,091 บาท/ปี คิดเป็นลำดับที่ 8 ของภาค ตะวันออก และเป็นลำดับที่ 51 ของประเทศ

2.2 ด้านการเกษตร

จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดจำนวน 2,340,093 ไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 52 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

2.2.1 พืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าวนาปี มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ยูคาลิปตัส พืชผัก และผลไม้ สำหรับผลไม้ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ แคนตาลูป ชมพู มะม่วง มะละกอ ลำไย กระท้อน เงาะ เป็นต้น

2.2.2 สัตว์เศรษฐกิจหลัก ได้แก่ โคเนื้อ ซึ่งมีการเลี้ยงมากที่สุดที่ อำเภอดา พระยาอำเภอรัญประเทศ และอำเภอดอนนาคโคกนม เลี้ยงมากที่สุดที่อำเภอดอนน้ำเย็น และอำเภอดอนสมบูรณ์นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงไก่ เป็ด สุกร กระบือ แพะ เป็นต้น

2.3 ด้านการค้าชายแดน

การค้าชายแดนของไทยด้านกัมพูชา การนำเข้าและส่งออกสินค้าจะต้องผ่าน พิธีการศุลกากร โดยมีจุดผ่านแดนที่สำคัญ 4 จุด คือ

จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภอรัญประเทศ และจุดผ่อนปรนการค้า ชั่วคราวอีก 3 จุด คือ

จุดผ่อนปรนการค้าบ้านเขาหิน-บ้านกิโล 13 ระหว่างอำเภอดอนนาคกับอำเภอดอนน้ำเย็น จังหวัดพระตะบอง

จุดผ่อนปรนการค้าบ้านหนองปรือ-มาลัย ระหว่างอำเภอรัญประเทศกับอำเภอดอนน้ำเย็น จังหวัดบันเตียเมียนเจย

จุดผ่อนปรนการค้าบ้านตาพระยา-บึงตากวน ระหว่างอำเภอดอนนาคกับอำเภอดอนน้ำเย็น จังหวัดบันเตียเมียนเจย

สำหรับการค้าชายแดนในปี 2560 จังหวัดสระแก้วถือว่ามีมูลค่าการค้าชายแดนสูงสุดจากทั้ง 7 จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี จันทบุรี ตราด และสระแก้ว) โดยในปี 2560 มีมูลค่าการค้าชายแดน รวมทั้งสิ้น 39,182.19 ล้านบาท มูลค่าการส่งออก 34,069.12 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้า 5,113.07 ล้านบาท ได้ดุลการค้า 28,956.05 ล้านบาทเพิ่มขึ้นจากปี 2559 จำนวน 6,546.45 ล้านบาท (ปี 2559 มีมูลค่าการค้าชายแดน จำนวน 32,635.74 ล้านบาท)

2.3.1 สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องยนต์ อะไหล่รถยนต์/รถจักรยานยนต์ ผ้าพิมพ์/ผ้าทอ ผ้าถัก/รถไถนา/อะไหล่/โครงเครื่องมือใช้ในการเกษตร/อาหารสัตว์/ปุ๋ย/เคมี/ยูเรีย/ชีวภาพ ยางไน/นอกรถยนต์ ทุกชนิด/รถยนต์/รถบรรทุก ปูนซีเมนต์ ฯลฯ

2.3.2 สิ้นค่านาเข้าที่สำคัญ ได้แก่ เศษเหล็ก ถังแก๊ส/แท่งค้เปล่า/ไอโซแทงค์ เศษอลูมิเนียม มันสำปะหลังสด/ผลิตภัณฑ์ เศษทองแดงและขี้วของทำด้วยทองแดง เศษตะกั่ว เศษกระดาษ อาหารสุนัข เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องนุ่งห่ม ถ่านไม้ฯลฯ

2.4 การคมนาคม

การเดินทางจากกรุงเทพฯ มาจังหวัดสระแก้ว สามารถเดินทางโดยรถยนต์

2.4.1 รถยนต์ สามารถใช้เส้นทางได้ 4 เส้นทาง ได้แก่

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางสายพหลโยธินมาถึงรังสิต แล้วให้ชิดซ้ายโดยใช้สะพานวงแหวนข้ามมาลงที่เส้นทางหมายเลข 305 ผ่านอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก จากนั้นเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 33 ผ่านอำเภอกบินทร์บุรี ไปจนถึงจังหวัดสระแก้ว ระยะทางประมาณ 214 กิโลเมตร

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 แล้วเลี้ยวขวาที่แยกหินกองไปตามทางหลวงหมายเลข 33 ผ่านจังหวัดนครนายก อำเภอกบินทร์บุรี ไปจนถึงจังหวัดสระแก้ว ระยะทางประมาณ 245 กิโลเมตร

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 304 ผ่านเขตมีนบุรี ผ่านจังหวัดฉะเชิงเทรา จากนั้นใช้เส้นทางไปอำเภอพนมสารคาม ถึงกิโลเมตรที่ 35 ให้เลี้ยวขวาไปทางอำเภอกบินทร์บุรี โดยใช้เส้นทางหมายเลข 304 ถึงกิโลเมตรที่ 95 ให้เลี้ยวขวา เข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 33 ไปจนถึงจังหวัดสระแก้ว ระยะทางประมาณ 210 กิโลเมตร

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 304 ผ่านเขตมีนบุรี ผ่านจังหวัดฉะเชิงเทรา จากนั้นใช้เส้นทางไปอำเภอพนมสารคาม ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน ประมาณกิโลเมตรที่ 54 จะมีทางแยกขวาไปจังหวัดสระแก้ว โดยไปตามทางหลวงหมายเลข 359 อีกประมาณ 65 กิโลเมตร ถึงจังหวัดสระแก้ว

2.4.2 รถโดยสารประจำทาง บริษัท ขนส่ง จำกัด มีบริการรถโดยสารประจำทาง ออกจากสถานีขนส่งหมอชิต และสถานีขนส่งเอกมัยทุกวัน วันละหลายเที่ยว ใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง

2.4.3 รถไฟ การรถไฟแห่งประเทศไทย มีบริการขบวนรถโดยสารสายกรุงเทพฯ-สระแก้ว-อรัญประเทศ วันละ 2 ขบวน ขบวนแรกออกจากกรุงเทพฯ เวลา 05.55 น. ถึงสระแก้ว เวลา 10.32 น. ถึงอรัญประเทศ เวลา 11.30 น. และขบวนที่สอง ออกจากกรุงเทพฯ เวลา 13.05 น. ถึงสระแก้ว เวลา 17.25 น.ถึงอรัญประเทศ เวลา 18.20 น. และเที่ยวกลับวันละ 2 ขบวน ขบวนแรกออกจากอรัญประเทศ เวลา 06.35 น. ถึงสระแก้ว เวลา 07.26 น. และถึงกรุงเทพฯ เวลา

11.30 น. ขบวนที่สอง จากอรัญประเทศ เวลา 13.35 น. ถึงสระแก้ว เวลา 14.37 น. และถึง
กรุงเทพฯ เวลา 19.30 น.

2.5 ด้านการศึกษา

จังหวัดสระแก้ว มีหน่วยงานรับผิดชอบจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษา
ในระบบ การศึกษานอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาเป็น 2
เขต ดังนี้ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ได้แก่ อำเภอเมืองสระแก้ว อำเภอลอง
หาด อำเภอเขาฉกรรจ์ อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอวังสมบูรณ์ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สระแก้ว เขต 2 ได้แก่ อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ อำเภอวัฒนานคร และอำเภอโคกสูง ใน
ปีการศึกษา 2560 จังหวัดสระแก้วมีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 331 แห่ง มีครู/อาจารย์ 4,993 คน และ
นักเรียน นักศึกษา 106,513 คน อัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นักศึกษา เป็น 1 : 21

2. บริบทพื้นที่ ตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ

ตั้งแต่มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันชายแดน พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน จังหวัดสระแก้ว
มีหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนใน 4 อำเภอ ได้แก่

2.1 อำเภอตาพระยา จำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่บ้านเนินสมบูรณ์ บ้านเขาลูกช้าง
บ้านทัพสยาม บ้านร่มไทร บ้านคลองแฝง บ้านคลองน้ำใส บ้านทัพเสรี

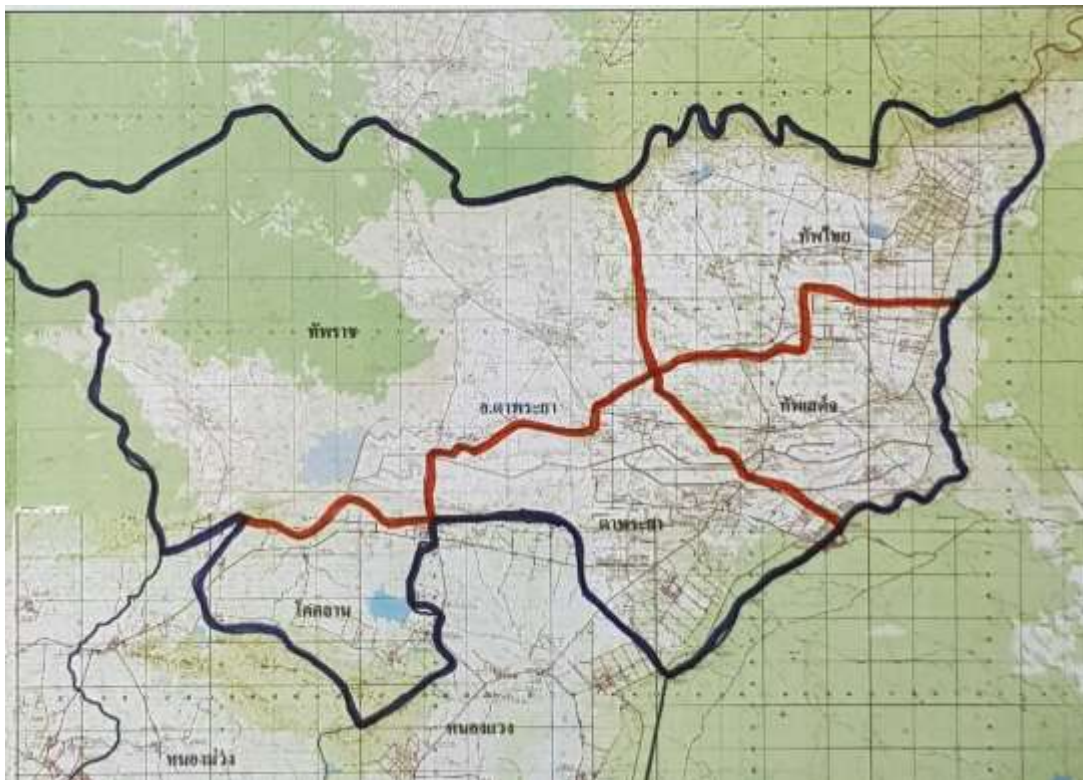
2.2 อำเภอโคกสูง จำนวน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองหญ้าแก้ว บ้านศิลารัตนพัฒนา

2.3 อำเภออรัญประเทศ จำนวน 5 หมู่บ้าน บ้านป่าไร่ใหม่ บ้านภูน้ำเกลี้ยง บ้านคลองหัว
บ้านเนินสมบูรณ์ บ้านโนนพัฒนา

2.4 อำเภอลองหาด จำนวน 5 หมู่บ้านเขาเลื่อม บ้านเขาดิน บ้านคลองใหญ่
พัฒนา บ้านเขาช่องแคบ บ้านเขาดำงอก

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนจังหวัดสระแก้ว ในอำเภอตาพระยา
จำนวน 2 ตำบลได้แก่ ตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ

แผนภาพที่ 3-1 แสดงพื้นที่การวิจัย ตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ที่มา : กองกำลังบูรพา

2.1 บริบทพื้นที่ ตำบลตาพระยา

2.1.1 ประวัติความเป็นมา ตำบลตาพระยา เป็นตำบลที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่สมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งสมัยรัตนโกสินทร์ประวัติศาสตร์เดิมเขมรได้เข้ามากวาดต้อนครอบครัวคนไทย ตั้งแต่เมืองปราจีน นครนายก เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ได้รับการแต่งตั้งให้นำทัพไทยไปปราบ การเดินทางครั้งนี้ต้องผ่านพื้นที่ ที่ทุรกันดาร ทำให้

ไพร่พลของกองทัพเหน้อยหล้าจึงหยุดพักทัพ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนยกเข้าไปรบกับเขมรได้ชัยชนะ พร้อมนำครอบครัวคนไทยที่ถูกกวาดต้อนกลับมาพักอยู่บริเวณเดิม บริเวณที่เจ้าพระยาบดินทร์เดชาได้หยุดพักทัพนั้น เรียกว่า “ทัพพระยา” แต่ต่อมาการออกเสียงเพี้ยนไปเรียกว่า “ตาพระยา” มีประชากรหลายเชื้อชาติที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตาพระยา เช่น เขมร ส่วย ลาว ไทย ทำให้ชุมชนขยายตัวเป็นหมู่บ้านเป็นตำบล

ตำบลตาพระยา มีรูปแบบการปกครองเป็นสภาตำบล และสภาตำบลยกฐานะ เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา เมื่อประมาณปี พ.ศ.2540 ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ซึ่งแต่เดิมองค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยายังไม่มีที่ทำการ ได้ใช้หอประชุมชั้น 2 ของอำเภอตาพระยา เป็นที่ทำการอยู่ร่วมกับ อบต. อีก 4 แห่ง ของอำเภอตาพระยา จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2545 ได้ก่อสร้างที่ทำการขนาดเล็ก โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการปกครอง จำนวน 900,000 บาท บนเนื้อที่จำนวน 5 ไร่ บริเวณตรงข้ามอ่างเก็บน้ำบ้านแก้วเพชรพลอย หมู่ที่ 8 ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งคุณยายกิมสอน ศรีแก้ว อาจารย์วิทยา - อาจารย์จัญญพัณณ์ ศรีแก้ว เป็นผู้บริจาค และได้ย้ายที่ทำการจากหอประชุมอำเภอตาพระยา มาอยู่ที่ทำการดังกล่าว เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2545

องค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา ตั้งอยู่ ณ บ้านแก้วเพชรพลอย หมู่ที่ 8 ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว มีระยะทางห่างจากอำเภอตาพระยา ประมาณ 7 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสระแก้วประมาณ 87 กิโลเมตร
สภาพทั่วไป

2.1.2 อาณาเขต องค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลทัพเสด็จ และตำบลทัพราช อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลหนองแวง กิ่งอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลโคกลาน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา มีเนื้อที่ประมาณ 190.30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 86,875 ไร่

2.1.3 ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูงเชิงเขา มีแหล่งน้ำ

และคลองธรรมชาติ สลับที่ลุ่มแอ่งกระทะมีภูเขาคั่นกันกึ่งกลาง ระหว่างตำบล สภาพเดิมเป็นดินดานแข็ง ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายไม่อุ้มน้ำ เมื่อถูกน้ำจะละลายทำให้หน้าดินถูกชะล้างได้ง่าย น้ำจึงมีสีขุ่นมัวไม่ใส เมื่อนานไปแหล่งน้ำจะตื้นเขิน ส่วนพื้นที่ป่าเดิมเป็นป่าละเมาะ ประเภท

ป่าไม้เบญจพรรณ ปัจจุบันราษฎรได้บุกรุกทำเป็นพื้นที่เกษตรเป็นส่วนใหญ่ ยังเหลือเฉพาะตามบริเวณเชิงเขา

2.1.4 เขตการปกครอง ตำบลตาพระยามีเขตการปกครองทั้งหมด จำนวน 17 หมู่บ้าน มีหมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน จำนวน 3 หมู่บ้าน ปรากฏดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3-1 แสดงจำนวนหมู่บ้าน ปชต. ตำบลตาพระยา

หมู่ที่	บ้าน	ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน
12	เนินสมบูรณ์	นายสมพร ตี๋ยั้ง
14	เขาลูกช้าง	นายพนิต ลาดพันธ์
15	ทัพสยาม	นายธานี แจมกล้า

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา, 2562

2.1.5 โครงสร้างประชากร ประชากรตำบลตาพระยามีจำนวนทั้งสิ้น 10,715 คน จำแนกเป็นชาย 4,765 คน หญิง 5,950 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,748 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือน มกราคม 2562) โดยแยกเป็นจำนวนประชากรและครัวเรือนของหมู่บ้าน ปชต. จำนวน 3 หมู่บ้าน ปรากฏดังตารางที่ 3-2

ตารางที่ 3-2 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของหมู่บ้าน ปชต. แยกเป็นหมู่บ้าน

หมู่ที่	บ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	ประชากร (คน)	จำนวน ครัวเรือน
12	เนินสมบูรณ์	588	513	1,101	366
14	เขาลูกช้าง	447	451	898	245
15	ทัพสยาม	385	380	765	228
รวม		1,420	1,344	2,764	839

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา, 2562

2.1.6 สภาพเศรษฐกิจ

2.1.6.1 การประกอบอาชีพ ส่วนมากประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม อาชีพหลัก ทำนา รองลงมาทำไร่ ทำสวนเลี้ยงสัตว์ โดย ทำนา จำนวน 60,184 ไร่ ทำสวน

จำนวน 5,969 ไร่ ทำไร่ จำนวน 19,267 ไร่ เลี้ยงสัตว์ (โค,กระบือ) จำนวน 1,345 ไร่ อุตสาหกรรมในครัวเรือน(โรงสี) 16 ไร่

2.1.6.2 รายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี รายได้เฉลี่ยต่อคน/ต่อปี ของประชากรในหมู่บ้าน ปชต. ตำบลตาพระยาจำนวน 3 หมู่บ้าน แยกเป็นหมู่บ้านปรากฏดังตารางที่ 3-3

ตารางที่ 3-3 แสดงรายได้เฉลี่ยของประชากรในหมู่บ้าน ปชต. ของตำบลตาพระยา

หมู่ที่	บ้าน	รายได้เฉลี่ย(คน/ปี)
12	เนินสมบุรณ์	32,803.96
14	เขาลูกช้าง	34,087.47
15	ทัพสยาม	32,873.43

ที่มา : ข้อมูลการเก็บ จปฐ., 2561

2.1.7 สถานภาพทางสังคม

2.1.7.1 การศึกษา ตำบลตาพระยา มีโรงเรียนในพื้นที่ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่โรงเรียนบ้านตะโก เป็นโรงเรียนอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกุดเวียน เป็นโรงเรียนขยายโอกาส อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนกองทัพบกอุทิศบ้านหนองไผ่ เป็นโรงเรียนอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแก้วเพชรพลอย เป็นโรงเรียนอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านนางามมิตรภาพที่ 131 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านทัพเยี่ยม เป็นโรงเรียนอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 7 แห่ง

2.1.7.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา ประชาชนในตำบลตาพระยา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีศาสนสถาน 8 แห่ง ได้แก่วัด วัดกุดเวียน วัดตะโก วัดตาพระยา วัดพรหมสุวรรณ วัดทัพเสด็จ วัดกุดเตย วัดใหม่ นางาม วัดแก้วเพชรพลอย

2.1.7.3 การสาธารณสุข ตำบลตาพระยามีโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง 1 แห่ง มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง

2.1.7.4 การคมนาคม การคมนาคมของตำบลตาพระยา มีเส้นทางสายหลัก โดยลาดยางตลอด เชื่อมจากเส้นทางหลวงหมายเลข 33

2.2 บริบทพื้นที่ ตำบลทัพเสด็จ

2.2.1 ประวัติความเป็นมา ตำบลทัพเสด็จ เป็นตำบลที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่สมัยอยุธยา จะมีหนองน้ำใหญ่ เมื่อสมัยที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้เดินทัพไปตีประเทศกัมพูชา ได้มาตั้งค่ายพักแรมที่ข้างหนองน้ำใหญ่นี้ ต่อมาสถานที่นี้จึงได้ชื่อว่า ตำบลทัพเสด็จ มีประชากรหลายเชื้อชาติที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เช่น เขมร ส่วย ลาว ไทย ทำให้ชุมชนขยายตัวเป็นหมู่บ้านเป็นตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลทัพเสด็จ ตั้งอยู่ที่ 154 บ้านน้อยพัฒนา ตำบลทัพเสด็จ อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 348 ห่างจากตัวจังหวัดสระแก้วประมาณ 105 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอตาพระยา ประมาณ 4 กิโลเมตร ได้ยกฐานะจากสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อ พ.ศ.2539

2.2.2 อาณาเขต องค์การบริหารส่วนตำบลทัพเสด็จ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้
ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลทัพไทย อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลทัพราช อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลทัพเสด็จมีเนื้อที่ประมาณ 80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 50,000 ไร่

2.2.3 ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกเฉียงสู่ประเทศกัมพูชา ซึ่งปริมาณน้ำจากธรรมชาติที่มีอยู่จะไหลลงสู่ประเทศกัมพูชา ตลอดจนไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ประกอบกับสภาพดินเป็นดินดาน ลักษณะดินไม่อุ้มน้ำทำให้มีปัญหาเรื่องภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง

2.2.4 เขตการปกครอง ตำบลทัพเสด็จมีเขตการปกครองทั้งหมด จำนวน 12 หมู่บ้าน มีหมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน จำนวน 4 หมู่บ้าน ปรากฏดังตารางที่ 3-4

ตารางที่ 3-4 แสดงจำนวนหมู่บ้าน ปชต. ตำบลทัพเสด็จ

หมู่ที่	บ้าน	ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน
9	ร่มไทร	นายพลาย มั่นปิ่น (กำนัน)
10	คลองแฝง	นางผ่องศรี ระพันธ์
11	คลองน้ำใส	นายริง สมพร
12	ทัพเสรี	นายชาญชัย แสนกล้า

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลทัพเสด็จ, 2562

2.2.5 โครงสร้างประชากร ประชากรตำบลทัพเสด็จมีจำนวนทั้งสิ้น 10,599 คน จำแนกเป็นชาย 5,121 คน หญิง 5,478 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,300 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือน มกราคม 2562) จำนวนประชากรและครัวเรือนแยกเป็นหมู่บ้าน ปชต. ปรากฏดังตารางที่ 3-5

ตารางที่ 3-5 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของหมู่บ้าน ปชต. แยกเป็นหมู่บ้าน

หมู่ที่	บ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	ประชากร (คน)	จำนวน ครัวเรือน
9	ร่มไทร	483	460	943	211
10	คลองแฝง	251	253	504	180
11	คลองน้ำใส	323	332	655	177
12	ทัพเสรี	407	440	847	270

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลทัพเสด็จ, 2562

2.2.6 สภาพเศรษฐกิจ

2.2.6.1 การประกอบอาชีพ ส่วนมากประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม อาชีพหลัก ทำนา รองลงมาทำไร่ ทำสวนเลี้ยงสัตว์ โดย ทำนา จำนวน 36,906 ไร่ ปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 4,703 ไร่ ปลูกพืชอื่นๆ 500 ไร่ เลี้ยงสัตว์ (โค,กระบือ,สุกร,เป็ด,ไก่) จำนวน 120 ไร่ อุตสาหกรรมครัวเรือน 50 ไร่

2.2.6.2 รายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี รายได้เฉลี่ยของแต่ละหมู่บ้าน ปรากฏดังตารางที่ 3-6

ตารางที่ 3-6 แสดงรายได้เฉลี่ยของประชากรในหมู่บ้าน ปชต. ตำบลทัพเสด็จ

หมู่ที่	บ้าน	รายได้เฉลี่ย(คน/ปี)
9	ร่มไทร	40,974.27
10	คลองแฝง	37,255.27
11	คลองน้ำใส	37,560.69
12	ทัพเสรี	35,544.06

ที่มา : ข้อมูลการจัดเก็บ จปฐ., 2561

2.2.7 สถานภาพทางสังคม

2.2.7.1 การศึกษา ตำบลทัพเสด็จ มีโรงเรียนในพื้นที่ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่โรงเรียนบ้านโคกเพร็ก เป็นโรงเรียนอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแสง เป็นโรงเรียนขยายโอกาส อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโคกแจงเป็นโรงเรียนอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโคกทหาร เป็นโรงเรียนอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านมะกอก และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 3 แห่ง

2.2.7.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา ประชาชนในตำบลทัพเสด็จ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 95 ผู้นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์รวมกันร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยมีวัด 3 แห่ง สำนักสงฆ์ 3 แห่ง

2.2.7.3 การสาธารณสุข ตำบลทัพเสด็จ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 4 แห่ง

2.2.7.4 การคมนาคม เดินทาง จากอำเภอตาพระยามาตามถนนราชวิถี ถึงด่านตรวจที่สี่แยกโคกเพร็ก ระยะทาง 3.5 กิโลเมตร เลี้ยวขวาถึงบ้านโคกเพร็กเป็นบ้านแรก และหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป

ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (โครงการหมู่บ้าน ปชต.) เป็นโครงการที่รัฐบาลได้จัดทำขึ้น เพื่อช่วยเหลือราษฎรไทย ที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ บริเวณแนวชายแดน จากกองกำลังภายนอกประเทศ โดยความปลอดภัยของราษฎรตามแนวชายแดนเป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสนใจในช่วงปี พ.ศ.2520 - 2521 มีกองกำลังทหารกัมพูชา และผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา เข้ามาปล้นสะดม เผาทำลายทรัพย์สินบ้านเรือนราษฎรไทยที่อาศัยในบริเวณชายแดน รวมทั้งบังคับกวาดต้อนให้ราษฎรไทยที่อาศัยบริเวณชายแดน ตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี(จังหวัดสระแก้วในปัจจุบัน) และจังหวัดตราด โดยกวาดต้อนเข้าไปในประเทศกัมพูชา ทำให้ราษฎรที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน เกิดความเดือดร้อนต้องละทิ้งถิ่นฐานที่อยู่เดิมบริเวณแนว ชายแดนไทย - กัมพูชา ไปอาศัยอยู่บ้านญาติที่น้องเล็กเข้าไปในพื้นที่ส่วนหลังเป็นจำนวนมาก และราษฎรอีกจำนวนประมาณ 200,000 คน ได้รับผลกระทบทางอ้อม และราษฎรที่ต้องละทิ้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา มีประมาณ 80,000 คน นอกจากกองกำลังต่างชาติ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่เข้ามาก่อความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรไทยแล้ว ยังมีผู้หลบหนีเข้าเมืองกัมพูชามากมาย ที่ได้อพยพหลบหนีจากลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ไม่พึงปรารถนา และหนีภัยสงคราม เข้ามาในประเทศไทย อีกหลายแสนคน จึงทำให้ราษฎรไทยนอกจากจะได้รับความเดือดร้อนจากกองกำลังต่างชาติแล้ว ก็ยังได้รับความเดือดร้อนจากราษฎรชาวกัมพูชาที่หลบหนีเข้าเมืองอีกด้วย รัฐบาลได้ตระหนักถึงความเดือดร้อนของราษฎรและตระหนักถึงบทบาทหมู่บ้านชายแดนว่ามีความสำคัญ ในการป้องกันประเทศ เพราะการมีที่ตั้งหมู่บ้านมีราษฎร

ไทยอาศัยอยู่ เป็นเครื่องแสดงถึงแนวพรมแดนที่แน่ชัด แสดงถึงอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนนั้น รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาขึ้นโดยยึดหลักการสำคัญว่า จะไม่ให้ราษฎรละทิ้งหมู่บ้าน และพื้นที่ชายแดน ทั้งนี้เพื่อป้องกันฝ่ายตรงข้ามจะเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณชายแดนที่ไม่มีราษฎรอาศัยอยู่ (No man land) ซึ่งจะทำให้ฝ่ายตรงข้ามบุกรุกเข้ามาล่อลวงล้าอธิปไตยได้

จากเหตุการณ์นี้เอง เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2521 รัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรี ได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาราษฎรไทยอพยพ เนื่องจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และกองกำลังจากภายนอกประเทศ โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (หมู่บ้าน ปชต. Self Defence Village) จึงมีการจัดตั้งขึ้นครั้งแรก โดยให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อแก้ไขปัญหาราษฎรไทยอพยพ โดยมี ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ คณะกรรมการดังกล่าว ได้เสนอความคิดเห็นไปยัง คณะรัฐมนตรี ซึ่งจากการพิจารณาแล้ว คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2521 ให้จัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา

หลักการพื้นฐานของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีลักษณะพิเศษที่ผนวกความคิดด้านป้องกันประเทศ และการพัฒนาเข้าด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานยุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงและมั่งคั่งของประเทศไทยโดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน หรือพื้นที่ที่มีการก่อการร้าย เรียกว่า “ยุทธพัฒนา” หรือ “ยุทธศาสตร์พัฒนา” ให้กองทัพบก คือ “การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจสังคม การเมือง และการทหาร ร่วมกันในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์และการพัฒนาประเทศ

โดยเนื้อหาหลักแล้วโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีบทบาทที่ถูกกำหนดไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 61 ในอันที่รัฐจะมีหน้าที่จัดให้มีกำลังทหารเพื่อรักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐและผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งนโยบายกำหนดโดยคณะรัฐมนตรีในปี 2536 ว่า กองทัพควรส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของตนเอง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ รวมถึงการป้องกันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในทุกทาง ให้ความช่วยเหลือประชาชน พิทักษ์แหล่งทรัพยากร เศรษฐกิจ เส้นทาง คมนาคม ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ ของประชาชนบริเวณชายแดน

นโยบายของรัฐ

ในการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน รัฐบาลได้กำหนดนโยบายดังนี้

1. ให้นับหนักในการให้ความช่วยเหลือราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และกองกำลังภายนอกประเทศ
2. ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพลบหนีเข้าเมือง และชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่บริเวณชายแดนไทย

3. ดำเนินการเสริมสร้างด้านต่างๆ ที่จะไม่ให้ราษฎรละทิ้งหมู่บ้าน และละทิ้งพื้นที่บริเวณชายแดน ให้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้ชายแดนเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อป้องกันฝ่ายตรงข้ามจะเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณชายแดนที่ไม่มีราษฎรอยู่อาศัยได้สะดวกยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

1. ปรับปรุงพื้นที่ และจัดสรรที่ดินให้สามารถสร้างบ้านเรือน และใช้เป็นที่ทำกิน โดยจะรวบรวมราษฎรไทยที่อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายตามแนวชายแดน ให้มาอยู่รวมกันในพื้นที่จัดสรรใหม่ หรือปรับปรุงโครงสร้างของหมู่บ้านเดิมให้เป็นระบบหมู่บ้านที่ดีมีความสะดวกในการป้องกันหมู่บ้าน
2. จัดตั้งมาตรการให้ความคุ้มครองป้องกันและรักษาความปลอดภัยแก่ราษฎร เพื่อให้สามารถดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างปกติ
3. ส่งเสริมให้ราษฎรไทยในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีความสามารถในการช่วยเหลือ และมีส่วนร่วมในการรักษาความมั่นคงของประเทศเพิ่มขึ้น
4. ส่งเสริมการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองให้แก่ราษฎรไทยในหมู่บ้านชายแดน เพื่อที่จะให้ราษฎรไทยเหล่านั้นสามารถประกอบกิจกรรม เพื่อเพิ่มรายได้ของตนเอง
5. จัดให้มีบริการด้านสังคมต่างๆ เช่น การสาธารณสุข การศึกษา การสังคมสงเคราะห์ชุมชน ที่มุ่งเน้นไปที่เด็กและครอบครัว
6. ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยวิธีช่วยเหลือตนเองทุกขั้นของการพัฒนา โดยที่รัฐบาลจะสนับสนุนในด้านวิชาการ วัสดุก่อสร้าง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุอุปกรณ์ที่เหนือความสามารถของราษฎร
7. พัฒนากิจกรรมที่ทำให้เกิดรายได้และอาชีพให้กลุ่มเกษตรกร เพื่อพัฒนาเป็นระบบสหกรณ์ต่อไป
8. จัดให้ราษฎรมีโอกาสที่จะพัฒนาสถาบันต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ลักษณะการดำเนินการของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มีลักษณะคล้ายกับการทำงานในลักษณะยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จที่เป็นการผนึกกำลังของทหาร พลเรือน ประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนตามแนวชายแดนได้มีความอยู่ดี กินดี ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง ช่วยเหลือตนเองได้ และมีความสามารถในการต่อต้านกำลังของศัตรูจากภายนอกประเทศ โดยใช้ระบบป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

การจัดหมู่บ้านป้องกันชายแดน แบ่งเป็นระบบงาน 3 ระบบดังนี้

1. ระบบประชากร หมายถึง การรวมราษฎรที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงอันตรายบริเวณชายแดน มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ใกล้กับหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่เดิม หรือจัดตั้งหมู่บ้านที่มีอยู่แล้ว การเลือกที่ตั้งหมู่บ้านมีหลักการสำคัญคือ หมู่บ้านนั้นต้องตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ห่างชายแดนมากนัก เป็นพื้นที่ที่กีดขวางช่องทางฝ่ายตรงข้ามใช้เป็นเส้นทางรุกเข้ามามีอิทธิพลในเขตไทย พื้นที่นี้มักจะได้รับผลกระทบจากผู้หลบหนีเข้าเมือง มีหมู่บ้านเล็กๆ บริเวณใกล้เคียงหลายหมู่บ้านที่สามารถนำรวมกันได้ และเป็นแหล่งที่พอจะทำมาหากินได้ พร้อมกันนั้นได้วางผังหมู่บ้านและจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานภายในหมู่บ้านให้ประชาชนประมาณ 100 ครอบครัว ขึ้นไปได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเช่น โรงเรียน แหล่งน้ำ สถานีอนามัย ศาลาประชาคม เป็นต้น

2. ระบบป้องกัน หมายถึง การจัดให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถป้องกันตนเองและหมู่บ้านจากภัยของฝ่ายตรงข้ามได้ ในขั้นต้นโดยการสร้างที่หลบภัยในหมู่บ้าน หอกระจายข่าว มีวิทยุติดต่อสื่อสารกับหน่วยทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน และอำเภอ ให้ราษฎรได้รับการฝึกเกี่ยวกับการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน การข่าว การติดต่อสื่อสาร การรักษาความปลอดภัย และการป้องกันหมู่บ้าน โดยจัดตั้งเป็น “กำลังประชาชน” แล้วติดต่ออาวุธให้เพื่อป้องกันตนเอง

3. ระบบพัฒนา หมายถึง การให้ความช่วยเหลือราษฎรในการจัดที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ให้มีที่ทำกินเป็นของตนเอง จัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ถนน แหล่งน้ำ สถานีอนามัย โรงเรียน ศาลาประชาคม นอกจากนี้รัฐยังต้องมีหน้าที่พัฒนาต่างๆ เพื่อให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ดี รักถิ่นที่อยู่อาศัยไม่ทิ้งหมู่บ้านเพื่อไปอยู่ที่อื่น (Sens of Belonging)

การดำเนินการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา ได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ ด้วยระบบประชากร ระบบป้องกัน และระบบพัฒนา ราษฎรที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา กลับมาตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในภูมิลาเนาเดิม มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินมากขึ้น มีสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะแหล่งน้ำทางการเกษตร เส้นทางคมนาคม ระบบไฟฟ้า เพื่อยกระดับรายได้ และเพิ่มคุณภาพชีวิต มีการจัด เวร - ยาม ป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งส่วนรวมและส่วนตัวภายในหมู่บ้านเมื่อเกิดการสู้รบตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา จากผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติอนุมัติหลักการ ให้จัดตั้ง : หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - ลาว ไทย - พม่า และไทย - มาเลเซีย เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2524

การเลือกหมู่บ้านเข้าโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมีเกณฑ์ 4 ข้อ คือ

1. เป็นพื้นที่ที่อยู่ในแนวทางการเคลื่อนที่ของฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนกองกำลังจากภายนอกประเทศหรือเป็นทางรุกหลักของฝ่ายตรงข้าม ที่ไม่อยู่ห่างจากชายแดนมากนัก
2. เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากผู้อพยพ หรือคาดว่าจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากผู้อพยพ เนื่องจากอยู่ในเส้นทางเคลื่อนที่ของราษฎรที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ทั้งด้านกัมพูชา ลาว และพม่า

3. เป็นพื้นที่ที่มีการกระทบกระทั่งตามแนวชายแดน ฝ่ายตรงข้ามอาจส่งกำลังขนาดเล็กเข้ามาปฏิบัติการหรือใช้อาวุธต่อราษฎรตามแนวชายแดนในพื้นที่ต่างๆ

4. เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจได้

ลักษณะของหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

1. หมู่บ้านที่จัดตั้งใหม่ เป็นการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับคุณลักษณะ แล้วจัดตั้งหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่จึงยังไม่เป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 จะต้องดำเนินการให้เป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป

2. หมู่บ้านเก่า เป็นหมู่บ้านที่ตรงกับคุณลักษณะของการเลือกตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ได้กำหนดให้เป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ซึ่งเป็นหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่แล้ว แต่ยังไม่ได้ประกาศให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง ในขั้นตอนต่อไป จะดำเนินการให้ประกาศเป็นหมู่บ้าน อพป.

3. หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง เป็นหมู่บ้านที่ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน อพป. แล้ว แต่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ที่ตรงกับคุณลักษณะของการเลือกตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ให้ดำเนินการรักษาความมั่นคงปลอดภัยและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ตั้งแต่มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันชายแดน พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน มีการดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้าน ปชต. ไปแล้ว รวม 583 หมู่บ้าน 30 จังหวัด

หมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน ไทย - พม่า จำนวน 94 หมู่บ้าน

หมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน ไทย - กัมพูชา จำนวน 173 หมู่บ้าน

หมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน ไทย - ลาว จำนวน 224 หมู่บ้าน

หมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดน ไทย - มาเลเซีย จำนวน 72 หมู่บ้าน

โครงสร้างการบริหาร

แบ่งเป็น 3 ระดับ อันได้แก่

1. ระดับชาติ หมายถึง การบริหารงานจากศูนย์อำนวยการร่วม กองบัญชาการทหารสูงสุด สำนักงานเลขาธิการ โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน มาลัยศูนย์ปฏิบัติการ กองทัพบก และกองทัพเรือ

2. ระดับภาค อันได้แก่ กองทัพภาค กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค

3. ศูนย์พัฒนาพื้นที่ชายแดน ที่ทำหน้าที่ติดตามกำกับ ดูแลการปฏิบัติการพัฒนาบริเวณพื้นที่ชายแดนที่เกี่ยวข้องไปกับกองทัพภาค และประชาชน ด้วย สำนักงานพัฒนาพื้นที่ชายแดน

(สพชด.) หน่วยเฉพาะกิจโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ฉก.ปชด.) ชุดปฏิบัติการพัฒนา (ชป.พัฒนา) สำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ คณะกรรมการหมู่บ้าน

หน่วยงานของส่วนราชการที่มีส่วนรับผิดชอบโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ในงานระบบหลัก 3 ระบบ ดังที่กล่าวมาคือ ประชากร ระบบป้องกัน และระบบพัฒนา ได้แก่

1. กระทรวงกลาโหม
  - 1.1 กองบัญชาการทหารสูงสุด
  - 1.2 กองทัพบก
  - 1.3 กองทัพเรือ
2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
  - 2.1 กรมชลประทาน
  - 2.2 กรมประมง
  - 2.3 กรมปศุสัตว์
  - 2.4 กรมป่าไม้
  - 2.5 กรมที่ดิน
  - 2.6 กรมวิชาการเกษตร
  - 2.7 กรมส่งเสริมการเกษตร
  - 2.8 กรมส่งเสริมสหกรณ์
  - 2.9 สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร
3. กระทรวงพาณิชย์
4. กระทรวงมหาดไทย
  - 4.1 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
  - 4.2 กรมที่ดิน
  - 4.3 กรมการพัฒนาชุมชน
  - 4.4 กรมโยธาธิการ
5. กระทรวงศึกษาธิการ
  - 5.1 กรมอาชีวศึกษา
  - 5.2 สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ
6. กระทรวงสาธารณสุข
7. กระทรวงอุตสาหกรรม

7.1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

8. สภาพความมั่นคงแห่งชาติ

9. องค์กรอื่นๆ ได้แก่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรเอกชน และองค์กรช่วยเหลือระหว่างประเทศ

การดำเนินงานหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย-กัมพูชา เป็นระบบการจัดตั้งหมู่บ้านแบบผสมผสานระหว่างโครงการความมั่นคง และโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้าน ดังนี้

1. ด้านความมั่นคง มุ่งเน้นการจัดระเบียบหมู่บ้าน การรวบรวมราษฎรที่อยู่กระจัดกระจายมาจัดให้อยู่ในหมู่บ้านที่จัดตั้งใหม่ หรือนำหมู่บ้านที่มีอยู่แล้วมาจัดระบบใหม่ การจัดองค์กรเพื่อรับการฝึกอบรมด้านการป้องกันตนเอง การร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการสืบข่าว การลาดตระเวน และการรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน โดยมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดกับระดับจังหวัด อำเภอ ทั้งของฝ่ายปกครอง ทหาร และตำรวจตระเวนชายแดน การก่อสร้างหลุมหลบภัย หอกระจายข่าว จัดหาวิทยุติดต่อดสื่อสาร และการเตรียมพื้นที่อพยพ สร้างที่พักชั่วคราว หากจำเป็นต้องอพยพจากหมู่บ้าน

2. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้าน เป็นการเร่งรัดพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมาย ให้สามารถช่วยเหลือตนเองด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการของชุมชน ช่วยเหลือราษฎรให้มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเป็นของตนเอง มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น จะได้ไม่ละทิ้งหมู่บ้านและละทิ้งชายแดนเป็นหลัก โดยวางระบบพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

จังหวัดสระแก้วมีหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนในอำเภอตาพระยา จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอโคกสูง จำนวน 2 หมู่บ้าน อำเภออรัญประเทศ จำนวน 5 หมู่บ้าน อำเภอคลองหาด จำนวน 5 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้าน ป้องกันตนเองชายแดนจังหวัดสระแก้ว ในอำเภอตาพระยา จำนวน 2 ตำบลได้แก่ ตำบลตาพระยา และตำบลทัพเสด็จ

สถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านให้ดีขึ้น จากเดิมและต่อเนื่องไปจนถึงการออกมามีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านยังอยู่ในระดับต่ำ สืบเนื่องจากการจัดประชุมประชาคมประจำเดือนในแต่ละ

เดือน ซึ่งเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านได้นำเสนอปัญหา หรือข้อมูลในทุกๆ ด้านของหมู่บ้าน ถ้าจัดประชุมในเวลากลางวันการเข้าร่วมประชุมของประชาชนในหมู่บ้านก็ยังไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรและรับจ้าง ค้าขาย ซึ่งมีฐานะปานกลางถึงยากจน เป็นผู้ที่ไม่มีเวลาค่อนข้างจำกัดทำให้การสละเวลาทำงานเพื่อชุมชนกลายเป็นปัญหาสำคัญ เวลาส่วนใหญ่ในหนึ่งวันของประชาชนในหมู่บ้านทุ่มเทไปกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ จนไม่ได้สนใจเรื่องของการร่วมทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในการพัฒนาหมู่บ้าน สนใจเพียงแต่เรื่องปากท้องของตนเองและครอบครัว จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพร้อมๆ กัน แต่ก็มีบ้างสำหรับคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่จะเป็นผู้สูงอายุ เพราะจะมีเวลาว่างอยู่แต่กับบ้าน ประชาชนวัยหนุ่มสาวในพื้นที่เข้าไปประกอบอาชีพและทำงานในเมือง สังคมตามแนวชายแดนเป็นสังคมคนชรา และเด็ก นอกจากจะมีการจัดประชุมในตอนหัวค่ำประชาชนกลับจากทำไร่ ทำนา หรืองานรับจ้าง หากรับทราบข่าวสารและมีเวลาก็จะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ผู้ที่เข้าร่วมประชุมของหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้นำครอบครัว การแสดงความคิดเห็นก็มีส่วนน้อย ขาดความเชื่อมั่นไม่กล้าแสดงความคิดเห็นจะทำตามผู้นำหมู่บ้าน อีกประการคือยังขาดความตระหนักและจิตสำนึก ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม การขาดการสนับสนุนจากประชาชนในหมู่บ้าน จึงทำให้ไม่มีแรงมากพอที่จะขับเคลื่อนงานของชุมชนให้พัฒนาไปอย่างเท่าที่ควร

ผลการดำเนินงานการพัฒนาหมู่บ้าน ปชต.ที่ผ่านมา

โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชด.) ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลากว่า 20 ปีแล้ว ในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนนี้ มีอยู่ด้วยกัน 3 ระบบ (กองบัญชาการทหารสูงสุด ฉบับที่สาม พ.ศ.2545 – 2549 : 6) ได้แก่ 1. ระบบประชากร 2. ระบบพัฒนา 3. ระบบป้องกัน ซึ่งในระบบพัฒนานั้นถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งในการสร้างประสิทธิภาพให้กับกำลังประชาชนในอันที่จะช่วยกันพิทักษ์รักษาประเทศชาติบ้านเมืองให้เกิดความมั่นคงถาวรได้อย่างดีเยี่ยม จากสภาพปัญหาในปัจจุบันตามบริเวณพื้นที่ชายแดน ทำให้มีผลกระทบต่อระบบพัฒนาของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ยิ่งทำให้เกิดความหลากหลายและความสลับซับซ้อนของปัญหาเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาประชาชนของประเทศเพื่อนบ้านลักลอบเข้ามาขายแรงงาน ปัญหาการลักลอบค้ายาเสพติด ปัญหาการลักลอบค้าของผิดกฎหมาย ปัญหาบ่อนการพนันบริเวณชายแดนติดประเทศเพื่อนบ้าน ปัญหาอาชญากรรมบริเวณชายแดน ปัญหาเส้นเขตแดน ตลอดจนปัญหารัฐบาลประเทศเพื่อนบ้านหวาดระแวงประเทศไทยให้การสนับสนุน กลุ่มต่อต้านรัฐบาลประเทศเพื่อนบ้าน ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ยิ่งต้องทำให้ผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จริง ต้องเร่งปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการ

ปฏิบัติพัฒนา เพื่อให้ผลิตผลของการพัฒนาเกิดเป็นภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนในพื้นที่ ต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ได้จริง มีความเป็นอยู่อย่างมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีเกียรติและศักดิ์ศรี เมื่อเทียบกับประชาชนชายแดนของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ซึ่งที่ผ่านมาผลการดำเนินงานในระบบพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐทั้ง 8 กระทรวงหลัก และ 2 หน่วยงานเสริม ในพื้นที่หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ในช่วงแผนแม่บทโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2540 – 2544) ดังนี้

จากการติดตามแผนงานงบประมาณโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ของกระทรวงต่างๆ ที่ผ่านมาพบว่าสามารถจัดได้เป็น 4 กลุ่ม (กองบัญชาการทหารสูงสุด ฉบับที่สาม 2545 – 2549 : 8) ประกอบด้วย 1. แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างถนน แหล่งน้ำ การจัดที่ดินเพื่อจัดระเบียบชุมชนของหมู่บ้าน 2. แผนงานพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎร เช่น การส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมการประมง การฝึกอบรมหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน การพัฒนาฝีมือแรงงาน 3. แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การให้การศึกษ การส่งเสริมและพัฒนาพละนาถมิย การควบคุมและป้องกันโรคติดต่อ 4. แผนงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเช่น การปลูกป่า การอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งจากการดำเนินงานหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ที่ได้รับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานสาธารณสุขและความรู้ย่างทั่วถึงเพียงร้อยละ 43 ของจำนวนทั้งหมด 583 หมู่บ้านเท่านั้น หมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานสาธารณสุขและความรู้ไปบางส่วนร้อยละ 36 และอีกหลายหมู่บ้านไม่น้อยกว่าร้อยละ 6 ที่ได้รับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณสุข และความรู้้น้อย ส่งผลให้สถานภาพของราษฎรในหมู่บ้านโดยรวมมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ทั้งในด้านการศึกษาและสาธารณสุข ตลอดจนมีสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ดีขึ้น แต่สภาพปัญหาที่หลงเหลืออยู่คือเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การประกอบอาชีพ สิทธิในที่ดินทำกิน ปัญหาผลผลิตและราคาพืชตกต่ำ ทำให้ราษฎรมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะอยู่ในพื้นที่จึงมีการอพยพละทิ้งพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในวัยหนุ่มสาว นอกจากนี้ยังพบปัญหาอัตราการศึกษาต่อ การศึกษาภาคบังคับของประชาชนและปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ระบบพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเนื่องจากหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนอยู่ในพื้นที่ห่างไกล มีความยากลำบากในการเข้าถึง และจากการติดตามผลการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ที่ผ่านมาพบว่าการอนุมัติแผนงาน/โครงการ บางส่วนไม่สอดคล้องกับความต้องการของราษฎรในพื้นที่และไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ นอกจากนี้ยังเกิดความซ้ำซ้อน เช่น โครงการในลักษณะเดียวกันแต่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานไปกระจุกในพื้นที่เดียวกัน

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการที่สำคัญในหมู่บ้าน ปชด.

ถึงแม้ว่าการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ในช่วงเวลาที่ผ่าน มาจะสามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้ในระดับหนึ่งดังกล่าวก็ตาม แต่ก็ยังมี ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่สำคัญ และจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ ทั้ง 8 กระทรวงหลัก และ 2 หน่วยงานเสริมจะต้องดำเนินการแก้ไขต่อไปคือ

1. ขาดการประสานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะ “บูรณาการ” การดำเนินงาน ไม่สอดคล้องเชื่อมโยงไปในทิศทางเดียวกันจึงเกิดความซ้ำซ้อน และสิ้นเปลืองงบประมาณ

2. การกำหนดความเร่งด่วนของหมู่บ้านเป้าหมายในการดำเนินงานแต่ละปียังขาด ความชัดเจนและไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และสถานการณ์ในพื้นที่

3. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้วยสถานการณ์ความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนที่ลดความ รุนแรงลง จึงทำให้การสนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือจากต่างประเทศลดลงไปเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันงบประมาณแผ่นดินก็ได้รับการจัดสรรเพื่อดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเอง ชายแดนลดน้อยลงไปด้วย จึงทำให้เกิดปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการฯ ของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาด้านอื่นๆ เช่น ปัญหาด้านกำลังพล ฝายทหารที่ไม่สามารถจัดเข้าปฏิบัติงานได้ตามอัตราที่กำหนด ตลอดจนส่งผลกระทบต่อการศึกษา จัดหาสิ่งอุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายยังไม่ให้ความสำคัญในการปฏิบัติงานตาม โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนเท่าที่ควร ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดการสนับสนุน ส่งเสริมไม่มีขวัญและกำลังใจจึงเป็นผลให้การปฏิบัติงานตามโครงการฯ ยังขาดประสิทธิภาพและไม่ บรรลุผลเท่าที่ควร

5. โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน เป็นโครงการยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญยิ่ง ต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งนี้ เพราะปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศจะอยู่ในพื้นที่ชายแดนเป็น ส่วนใหญ่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นเพียงบางตัวอย่างที่ถูกหยิบยกขึ้นมา ปัญหาต่างๆ ในระบบพัฒนายังมีอีก มากมาย ถึงแม้ว่าปัญหายังมีอยู่ก็ยังคงมีความเชื่อว่าโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนนั้น ยังมี ความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่

จะทำให้ระบบการต่อสู้เบ็ดเสร็จบรรลุผลสำเร็จได้ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การเมือง การทหาร สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีของสังคมไทยๆ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นหากมีการ

พัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในอนาคตก็จะบังเกิดผลเป็นรูปธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน

สรุป

การศึกษาในบทที่ 3 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผลการศึกษาสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 1 และข้อ 2 ได้ดังนี้

1. ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว สรุปได้ว่า

1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน ในหมู่บ้านเริ่มจากการรับรู้ข้อมูล และข่าวสารต่างๆ ทางหอกระจายข่าว การปิดประกาศที่ศาลากลางบ้าน การบอกต่อๆ กันมา หรือนั่งคุยกับเพื่อนบ้านหลังจากที่กลับจากทำไร่ทำนา ถ้าเป็นเวลากลางวันที่ออกไปทำงานก็จะไม่ได้มาร่วมกิจกรรมนอกจากจะจัดในตอนค่ำประมาณ 18.00 น.

ประชาชนวัยหนุ่มสาวในพื้นที่เข้าไปประกอบอาชีพ และทำงานในเมืองสังคมตามแนวชายแดนเป็นสังคมคนชรา และเด็ก แม้จะมีการประชุมของหมู่บ้านทุกเดือนการมีส่วนร่วมก็ยังไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน แต่หากรับทราบข่าวสาร และมีเวลาจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน

1.2 ผู้ที่เข้าร่วมประชุมของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัว การแสดงความคิดเห็นก็จะมีเป็นส่วนน้อย และจะทำตามผู้นำหมู่บ้าน เงื่อนไขที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม และความกระตือรือร้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ ความรวมถึงการสร้างความเข้าใจ และการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน

การรับฟังความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การเมืองการทหาร สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีของสังคมไทยๆได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นหากมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ในอนาคตก็จะบังเกิดผลเป็นรูปธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน ออกมามีส่วนร่วม รวมทั้งต้องมีการพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าว ทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมาได้รับการพัฒนา กระบวนการบริหารราชการที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

2. ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีต และปัจจุบัน ในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

จากการวิจัยทำให้พบว่า ปัญหาเกิดขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนที่ไม่ดี ประชาชนยังขาดความตระหนัก จิตสำนึก และความเสียสละ เนื่องจากการทำงานพัฒนาต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ส่วนใหญ่เป็นการทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคมทุกวันนี้การดำรงชีพต้องใช้เงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ของใช้จำเป็นต่างๆ ดังนั้นประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย เป็นผู้ที่มีเวลาค่อนข้างจำกัด ทำให้การสละเวลาทำงานเพื่อชุมชนกลายเป็นปัญหาสำคัญ และการขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านเองก็พบปัญหาและข้อจำกัดหลายอย่างที่ทำให้การดำเนินงานพัฒนาในหมู่บ้านเป็นไปได้ช้าโดยปัญหาที่พบ ดังนี้

1. ปัญหาข้อจำกัดในเรื่องของเวลาเนื่องจากประชาชนในชุมชนโดยมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม และต่างมีภาระหน้าที่การงานอยู่ ทำให้โอกาสที่สมาชิกในชุมชนจะมีเวลาได้พบปะกันน้อย
2. ประชาชนในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในโครงการ/ กิจกรรม ที่จะเข้ามาดำเนินงานในหมู่บ้านเนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร
3. ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวเป็นแต่เห็นด้วยกับแนวความคิด แนวทางการดำเนินงานของผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม
4. ประชาชนบางกลุ่มมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นตัวเงินมากกว่าสิ่งอื่นที่จะเกิดขึ้นในชุมชนในด้านอื่นๆ จึงมองว่าการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมไม่สามารถสร้างรายได้แก่ตนเองได้เพียงพอและเสียเวลาในการประกอบอาชีพ
5. ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชน
6. ประชาชนในพื้นที่อพยพละทิ้งพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่า

บทที่ 4

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

การศึกษาในบทที่ 4 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 โดยมีลำดับการศึกษา ดังนี้

- วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค
- กำหนดแนวทางการสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
- สรุป

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยนำข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก มาวิเคราะห์ จากการศึกษาวิจัย พบว่าหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา ประมาณครึ่งของประชากรทั้งหมด เป็นประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัย และส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งมีปัญหาและความต้องการของประชาชน ที่ต้องการให้มีการพัฒนา โดยมีรายละเอียดของปัญหา ดังนี้

เศรษฐกิจ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- ปัญหาการขาดแคลนที่ดินในการประกอบอาชีพ เกิดจากการขายที่ดินทำกินให้กับนายทุนเพื่อนำเงินไปใช้จ่าย ความยากจนที่ไม่มีงบประมาณในการซื้อที่ดินทำกินเป็นของตนเอง
- ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร ไม่เพียงพอต่อความต้องการ
- ปัญหาการกดราคาสินค้าทางการเกษตร โดยเฉพาะสินค้าประเภทมันสำปะหลัง ทำให้ไม่เกิดความคุ้มค่าต่อการลงทุน
- ปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สินของครัวเรือน

แนวทางการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- ขุดลอกแหล่งน้ำ ขุดสระเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำ เพื่อให้ประชาชนได้มีน้ำใช้เพื่อการเกษตร และเลี้ยงสัตว์

2. การควบคุมราคารับซื้อจากรัฐบาลให้มีเขตแดนการรับซื้อที่เหมาะสมกับต้นทุนการผลิตที่เปลี่ยนแปลง

3. จัดหาตลาด และพื้นที่ค้าขายให้ชัดเจน ส่งเสริมการรวมตัวกันจัดกลุ่มขายในรูปแบบสหกรณ์การเกษตร หาแนวทางในการลดต้นทุน

4. ส่งเสริมการปลูกพืชผลทางการเกษตรที่ทนต่อสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนอยู่เสมอ

5. แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือน โดยสร้างอาชีพเสริมให้กับประชาชน จัดอบรมให้ความรู้การประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้ประชาชน

ด้านสังคม

ปัญหาด้านสังคม ได้แก่

1. ปัญหาเสพติดในชุมชน

2. ปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้ามาทำงานในพื้นที่

3. ปัญหาสาธารณสุขโรค ได้แก่ น้ำประปาหมู่บ้าน ไฟฟ้า ถนน

4. ปัญหาถนนในหมู่บ้านชำรุด ถนนเป็นดินลูกรังเป็นหลุมเป็นบ่อ ขาดถนนในการเดินทางจากหมู่บ้านสู่ไร่นา การขนส่งพืชผลทางการเกษตรมีความลำบาก

5. ปัญหาการศึกษา ประชาชนขาดความรู้ด้านการประกอบอาชีพ

แนวทางการแก้ปัญหาด้านสังคม

1. จัดให้มีการตั้งคณะกรรมการดูแลหมู่บ้านแจ้งเบาะแสแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดและเหตุอื่นๆ ในหมู่บ้าน

2. การเพิ่มคุณค่าแรงงานไทยให้มีคุณภาพมากกว่าแรงงานต่างด้าว และให้มีการตรวจเข้มด่านคนเข้าออกในประเทศ

3. ประสานเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจตราความเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

4. การสร้างเส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้าน และเส้นทางที่ใช้ขนส่งพืชผลทางการเกษตร

ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1. ปัญหาขยะมูลฝอย

2. ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

3. ปัญหาดินเสื่อมสภาพ

แนวทางการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

1. ส่งเสริมการสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ

2. ปรับปรุงสภาพดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูก

จากปัญหาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านให้ดีขึ้นจากเดิมและต่อเนื่องไปจนถึงการออกมามีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน รวมถึงประชาชนยังขาดความตระหนักและความเสียสละ เนื่องจากการทำงานพัฒนาชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคมทุกวันนี้ การดำรงชีพต้องใช้เงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ของใช้จำเป็นต่างๆ ดังนั้นประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย เป็นผู้ที่ใช้เวลาค่อนข้างจำกัด ทำให้การสละเวลาทำงานเพื่อชุมชนกลายเป็นปัญหาสำคัญ รวมทั้งความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น วิถีชีวิต และความกระตือรือร้น และการขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน

กำหนดแนวทางการสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบล 2 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน กำนัน 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน 7 คน ทหารที่ดูแลในพื้นที่ 5 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชน 1 คน รวม 19 คน ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการหาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา มีดังนี้

1. การแก้ปัญหาความยากคนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม กรมพัฒนาชุมชน (2546:30) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนไม่ใช่การพัฒนาคน แต่เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนและใช้ความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน และปัญหาส่วนรวมของชุมชนและใช้กิจกรรมกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

ศักยภาพของคน

3. สร้างความเข้าใจปรับทัศนคติ ให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชน ให้ตระหนักถึงการรับรู้ในสิทธิหน้าที่การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกกลุ่มหรือทุกฝ่ายที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

4. สรรหาตัวแทนของประชาชนแต่ละกลุ่มเพื่อจะได้ประสานประโยชน์ได้ลงตัวแล้ว สร้างให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
5. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง และมีความสม่ำเสมอ เช่นประกาศทางหอกระจายข่าว สามารถทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้
6. สร้างฉันทามติร่วมกัน แต่ภายในองค์กรจะต้องสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในองค์กร การทำกิจกรรมใดๆ จะต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน
7. ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมทั้งหมดหรือกิจกรรมต่างๆที่หน่วยราชการได้จัดทำ
8. ความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
9. ควรจัดให้มีประชาคมก่อนจะมีการตัดสินใจวางแผนพัฒนา
10. ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการ

สรุป

การศึกษาในบทที่ 4 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาตอบวัตถุประสงค์การวิจัยสรุปได้ว่า การที่จะทำให้ประชาชนออกมามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มใจ และมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 ควรมีการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อขจัดปัญหาความยากจน และความต้องการในการแก้ปัญหาอื่นๆ

แนวทางที่ 2 การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม

แนวทางที่ 3 การสร้างความเข้าใจปรับทัศนคติ ให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชน ให้ตระหนักถึงการรับรู้ในสิทธิหน้าที่การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกกลุ่มหรือทุกฝ่ายที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

แนวทางที่ 4 ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา เรียนรู้ พร้อมทั้งใช้การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของประชาชนในหมู่บ้านเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยกันแก้ปัญหาเพื่อส่วนรวม โดยการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน และเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม โดยให้คนในหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 5 สรรหาตัวแทนของประชาชนแต่ละกลุ่มเพื่อจะได้ประสานประโยชน์ได้ลงตัว แล้วสร้างให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจและมีความจริงจังในการเข้าร่วมกิจกรรม

แนวทางที่ 6 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง และมีความสม่ำเสมอ เช่น ประกาศทางหอกระจายข่าว สามารถทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้

แนวทางที่ 7 สร้างฉันทามติร่วมกัน แต่ภายในองค์กรจะต้องสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในองค์กร การทำกิจกรรมใดๆ จะต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน

แนวทางที่ 8 ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมทั้งหมดหรือกิจกรรมต่างๆที่หน่วยราชการได้จัดทำ

แนวทางที่ 9 มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 10 ควรจัดให้มีการประชาพิจารณ์ก่อนจะมีการตัดสินใจวางแผนพัฒนา

แนวทางที่ 11 ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการพัฒนาอย่างจริงจังมากกว่าที่เป็นอยู่

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ 3 ข้อ ประกอบด้วย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีต และปัจจุบันในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหลายแหล่งที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลัก โดยเมื่อนำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาจัดระเบียบแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประกอบกับแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจนกระทั่งได้แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งในบทที่ 5 นี้ จะนำเสนอ 2 ประเด็นคือ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สรุป

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยาจังหวัดสระแก้ว

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในหมู่บ้านเริ่มจากการรับรู้ข้อมูล และข่าวสารต่างๆ ทางหอกระจายข่าว การปิดประกาศที่ศาลากลางบ้าน การบอกต่อๆ กันมา หรือนั่งคุยกับเพื่อนบ้าน

หลังจากที่กลับจากทำไร่ทำนา ถ้าเป็นเวลากลางวันก็ออกไปทำงานก็จะไม่ได้มาร่วมกิจกรรม นอกจากจะจัดในตอนค่ำประมาณ 18.00 น.

ประชาชนวัยหนุ่มสาวในพื้นที่เข้าไปประกอบอาชีพ และทำงานในเมือง สังคมตามแนวชายแดนเป็นสังคมคนชรา และเด็ก แม้จะมีการประชุมของหมู่บ้านทุกเดือนการมีส่วนร่วมก็ยังไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน แต่หากรับทราบข่าวสาร และมีเวลาก็จะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน

2. ผู้ที่เข้าร่วมประชุมของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัว การแสดงความคิดเห็นก็จะมีเป็นส่วนน้อย และจะทำตามผู้นำหมู่บ้าน เงื่อนไขที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม และความกระตือรือร้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความรวมถึงการสร้างใจ และทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน

3. การรับฟังความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การเมืองการทหาร สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีของสังคมไทยๆได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นหากมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ในอนาคตก็จะบังเกิดผลเป็นรูปธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน ออกมามีส่วนร่วม รวมทั้งต้องมีการพัฒนาทักษะ และศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าว ทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมามีได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีต และปัจจุบัน ในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

จากการวิจัยทำให้พบว่า ปัญหาเกิดขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนที่ไม่ดี ประชาชนยังขาดความตระหนัก จิตสำนึก และความเสียสละ เนื่องจากการทำงานพัฒนาต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ส่วนใหญ่เป็นการทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคมทุกวันนี้การดำรงชีพต้องใช้เงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ของใช้จำเป็นต่างๆ ดังนั้นประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย เป็นผู้มีเวลาค่อนข้างจำกัด ทำให้การสละเวลาทำงานเพื่อชุมชนกลายเป็นปัญหาสำคัญ และการขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านเองก็พบปัญหาและข้อจำกัดหลายอย่างที่ให้การดำเนินงานพัฒนาในหมู่บ้านเป็นไปได้ช้าโดยปัญหาที่พบ ดังนี้

1. ปัญหาข้อจำกัดในเรื่องของเวลาเนื่องจากประชาชนในชุมชนโดยมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม และต่างมีภาระหน้าที่การงานอยู่ ทำให้โอกาสที่สมาชิกในชุมชนจะมีเวลาได้พบปะกันน้อย
2. ประชาชนในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในโครงการ/ กิจกรรม ที่จะเข้ามาดำเนินงานในหมู่บ้านเนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร
3. ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวเป็นแต่เห็นด้วยกับแนวความคิด แนวทางการดำเนินงานของผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม
4. ประชาชนบางกลุ่มมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นตัวเงินมากกว่าสิ่งอื่นที่จะเกิดขึ้นในชุมชนในด้านอื่นๆ จึงมองว่าการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมไม่สามารถสร้างรายได้แก่ตนเองได้เพียงพอและเสียเวลาในการประกอบอาชีพ
5. ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชน
6. ประชาชนในพื้นที่อพยพละทิ้งพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่า

แนวทางในการแก้ปัญหา

1. การแก้ปัญหาข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ในระดับยุทธศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาให้ประชาชนมีโอกาสได้พบปะกันมากยิ่งขึ้น และการแก้ไขปัญหาคาดความรู้ความเข้าใจในโครงการ / กิจกรรมที่จะเข้ามาดำเนินงานในหมู่บ้าน เนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ควรเป็นการบูรณาการในภาพรวมของทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการจัดกิจกรรมที่คนในพื้นที่มีความสนใจ และทำให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อกลุ่มประชากร หรือหมู่บ้าน โดยมองบริบทจากปัจจัยพื้นฐานทางสังคม ทั้งในด้านอาชีพ การงาน เวลา และการทำให้เกิดรายได้ทั้งทางตรง ทางอ้อม อาทิเช่น

การจัดการแสดงศิลปวัฒนธรรม จากชาวบ้านในพื้นที่ และสอดแทรกการให้ความรู้ในด้านที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในช่วงเย็น หลัง 18.00 น. โดยหน่วยงานทุกภาคส่วนบูรณาการร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ และงบประมาณ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

ซึ่งหากจะทำให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพแล้ว ควรมีการจัดประชุมทำแผนงานประจำร่วมกันในระดับจังหวัด ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหาร และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งใช้การประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข่าวสารในการจัดกิจกรรมมากยิ่งขึ้น โดยมองในเรื่องของปัจจัยเวลา อาชีพการงาน ที่ทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารมากที่สุด

2. การแก้ปัญหาในข้อ 3 ข้อ 4 และ ข้อ 5 เกี่ยวกับการสร้างความมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน การทำให้ประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมกิจกรรม และร่วมกันในการจัดลำดับ และแก้ไขปัญหาในชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาจะมาจากผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นจะต้องเพิ่มเติมในการเข้าถึงประชาชน โดยระดับยุทธศาสตร์จะต้องร่วมกันวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรม แผนการปฏิบัติ และเครื่องมือที่ใช้ โดยมองถึงการใช้องค์กรในระบอบท้องถิ่นของทุกภาคส่วน เข้าถึงประชาชนให้ได้มากที่สุด เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม), ชุดกิจการพลเรือนตำรวจตระเวนชายแดน และชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือนของหน่วยทหาร (ขป.กร.) เป็นต้น และจัดกิจกรรมต่างๆ ในการลงพื้นที่เพื่อพบปะประชาชนทั้งทางตรงในการให้ความรู้ พร้อมทั้งสำรวจปัญหา และทางอ้อมในการนำโครงการกิจกรรมต่างๆ เข้าถึงประชาชน เพื่อสัมผัสวิถีความเป็นอยู่ นำมาซึ่งการเข้าใจปัญหาที่แท้จริง จึงจะนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และเล็งเห็นถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมกิจกรรม และร่วมกันในการจัดลำดับ และแก้ไขปัญหาในชุมชนต่อไป

3. การแก้ปัญหาในข้อที่ 6 ประชาชนในพื้นที่อพยพละทิ้งพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่า จึงมองไปที่การสร้างชุมชนให้มีความยั่งยืน โดยยึดถือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในการนำไปสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งยั่งยืน เกิดระบบเศรษฐกิจที่มีปัจจัยมาจากพื้นฐานความรู้ สภาพแวดล้อม จากชุมชนที่แท้จริง โดยหน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องบูรณาการทั้งทรัพยากร และงบประมาณให้ตรงจุด เสริมสร้างแต่ละพื้นที่ชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน ซึ่งที่ผ่านมาอาจเป็นการวางกรอบแนวทางในรูปแบบเดียวกัน โดยไม่ได้มีการทำวิจัย หรือวิเคราะห์ถึงความเหมาะสม และบริบทของแต่ละพื้นที่ ทำให้ชุมชนไม่เข้มแข็งและยั่งยืน จึงเกิดปัญหาของประชาชนละทิ้งพื้นที่ตนเองเพื่อไปหาพื้นที่ที่ดีกว่า

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้านนั้นผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

การศึกษาในบทที่ 4 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาตอบวัตถุประสงค์การวิจัยสรุปได้ว่า การที่จะทำให้ประชาชนออกมามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มใจ และมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 ควรมีการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อขจัดปัญหาความยากจน และความต้องการในการแก้ปัญหาอื่นๆ

แนวทางที่ 2 การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม กรมพัฒนาชุมชน (2546:30) ได้กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนไม่ใช่การพัฒนาคน แต่เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนและใช้ความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน และปัญหาส่วนรวมของชุมชน และใช้กิจกรรมกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของคน

แนวทางที่ 3 การสร้างความเข้าใจปรับทัศนคติ ให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชน ให้ตระหนักถึงการรับรู้ในสิทธิหน้าที่การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกกลุ่มหรือทุกฝ่ายที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

แนวทางที่ 4 ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา เรียนรู้ พร้อมทั้งใช้การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของประชาชนในหมู่บ้านเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยกันแก้ปัญหาเพื่อส่วนรวม โดยการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน และเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม โดยให้คนในหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 5 สรรหาตัวแทนของประชาชนแต่ละกลุ่มเพื่อจะได้ประสานประโยชน์ได้ลงตัว แล้วสร้างให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

แนวทางที่ 6 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง และมีความสม่ำเสมอ เช่นประกาศทางหอกระจายข่าว สามารถทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้

แนวทางที่ 7 สร้างฉันทามติร่วมกัน แต่ภายในองค์กรจะต้องสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร การทำกิจกรรมใดๆ จะต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน

แนวทางที่ 8 ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมทั้งหมดหรือกิจกรรมต่างๆ ที่หน่วยราชการได้จัดทำ

แนวทางที่ 9 มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 10 ควรจัดให้มีการปรึกษาหารือก่อนจะมีการตัดสินใจวางแผนพัฒนา

แนวทางที่ 11 ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการพัฒนาอย่างจริงจังมากกว่าที่เป็นอยู่

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของหมู่บ้านเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหา และการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ จึงต้องมีการบูรณาการดำเนินงาน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ได้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะตน

ข้อเสนอแนะ

การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา นั้นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว ต้องมีการประสานความร่วมมือในทุกหน่วยงานและทุกระดับในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน ในการมีส่วนร่วมกันพัฒนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การกำหนดนโยบายหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ถ้าเป็นไปได้ควรกำหนดจากล่างขึ้นบน (Bottom up) ที่อยู่บนพื้นฐานและความต้องการของประชาชน และควรมีการวางแผนบริหารจัดการเพื่อดำเนินการอย่างเป็นระบบ

1.2 หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดแผนการดำเนินงานให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่กระบวนการกำหนดแนวทางและวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ควรมีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน กระชับ และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชน

2.2 การจัดประชุม รับฟังความคิดเห็น ควรมีการนำข้อเสนอ หรือปัญหา ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยสถานการณ์ปัจจุบันพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยได้เปลี่ยนจากพื้นที่การสู้รบมาเป็นพื้นที่สำคัญทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ปัญหาข้อขัดแย้งเกี่ยวกับเส้นแบ่งเขตแดน

ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านนับเป็นปัจจัยหลักของปัญหาความมั่นคงบริเวณแนวชายแดน พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐอ่อนแอ อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้มีความเจริญทัดเทียมกับพื้นที่อื่นๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับความมั่นคงของชาติ โดยหมู่บ้าน ปชต. ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านชนบท ห่างไกลความเจริญ หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนที่จะเข้าไปดำเนินการโครงการพัฒนาต่างๆ ในหมู่บ้านควรคำนึงถึงปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของชุมชนโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ขั้นตอนของการพิจารณาปัญหา จนถึงการตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชน โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานที่ประชาชนร่วมกันทำงานเพื่อส่วนรวม

บรรณานุกรม

หนังสือ

- ชิต นิลพาณิชย์ และ กุลธน ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ใน เอกสาร การสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3, นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของ ประเทศไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากาการพิมพ์, 2527.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทย อนุเคราะห์, 2526.
- ถวิล บุรีกุล. การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. นนทบุรี : พาณิชพระนคร (2535), 2548.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- สภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักงานยุทธศาสตร์. ความมั่นคงของไทยต่อประเทศรอบบ้าน พ.ศ.2558 - 2564. เอกสารสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2558.
- อคิน ระพีพัฒน์, ม.ร.ว.. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข, 2547.
- อรทัย ก๊กผล. คู่คิด คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์, 2552.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

- ธวัช สุขปลั่ง, พล.อ.. ความสัมพันธ์ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร. เอกสารวิจัยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 52 ปีการศึกษา 2552 - 2553.
- ไพโรจน์ วิไลลักษณ์ และ ปริญญา ฉายติลก. แนวทางพัฒนาโครงสร้างกรมกิจการชายแดนทหารเพื่อ มุ่งสู่การเสริมสร้างความมั่นคงชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมีประสิทธิภาพ. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยเสนาธิการทหาร รุ่นที่ 54, 2554.

นคร สำเภาทิพย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524.

ประชัย ศรีจามร. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาตำบลป่าอ้อ ดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.

ประเสริฐ สุนทร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะ กรณีกองบังคับการตำรวจนครบาล 6. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยนฎ เสี่ยมศักดิ์. แนวทางการจัดบริการสังคมแก่ราษฎรตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ยุพาพร รุ่งงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, 2526.

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพฯ . รายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2552.

สมศักดิ์ ศัลยกำธร พ.อ.. การประเมินโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดปราจีนบุรี, ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุสิต บัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531สายฤดี วรกิจโกทาทร และคณะ. การประเมินผลโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชต) . รายงานผลการวิจัย สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (พ.ศ.2558 – 2564), 2558.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, สำนักงาน. เอกสารประกอบการประชุมติดตาม ประเมินผล การดำเนินงาน

ตามแผนแม่บท โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2559.

ภาษาต่างประเทศ

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. Participation place in rural development: Seeking clarity through specificity, world development. New York: Cornell University. 1980.

Delbecq, A. L., & Andrew, H. V. A group process model for problem identification and program planning. Applied Behavioral Sciences. 1971.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ : พลตรี ปิยะพงศ์ กลิ่นพันธุ์
 วัน เดือน ปีเกิด : 12 กันยายน 2506
 ประวัติการศึกษา : ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต
 โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ประวัติการทำงานโดยย่อ

- : ผู้บังคับหมวดปืนเล็ก กองร้อยอาวุธเบา กองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : ผู้บังคับกองร้อยทหารราบ กองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : นายทหารยุทธการและการฝึก กองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 3 กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์ (อัตรापันโท)
- : ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 3 กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์ (อัตรापันเอก)
- : เสนาธิการ กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : รองผู้บังคับการ กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : ผู้บังคับการ กรมทหารราบที่ 12 รักษาพระองค์
- : รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 11
- : รองผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 9
- : ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 11
- : ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์
- : ปฏิบัติราชการพิเศษหรือราชการสงคราม
- : ปฏิบัติหน้าที่ตามแผนป้องกันประเทศใน กองกำลังบูรพา ในตำแหน่ง นายทหารปฏิบัติการจิตวิทยา
- : ปฏิบัติหน้าที่ตามแผนป้องกันประเทศใน กองกำลังบูรพา ในตำแหน่ง นายทหารยุทธการ และการฝึก
- : ปฏิบัติหน้าที่ตามแผนป้องกันประเทศใน กองกำลังบูรพา ในตำแหน่ง หัวหน้าส่วน สนับสนุน
- : ปฏิบัติหน้าที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในตำแหน่ง ผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจที่ 35
- : ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพภาคที่ 1 ในตำแหน่ง หัวหน้าหน่วยประสานงานชายแดนประสานงานชายแดนประจำพื้นที่

ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

เรื่อง แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความ มั่นคงใน
หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

ผู้วิจัย พลตรี ปิยะพงศ์ กลิ่นพันธุ์

หลักสูตร วปอ.รุ่นที่ 61

ตำแหน่ง ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยมีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศเป็นระยะทางยาวถึง 5,656 กิโลเมตร ทำให้เกิดปัญหาหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเส้นเขตแดน การอ้างสิทธิในการครอบครองพื้นที่ทั้งทางบก ทางทะเล ปัญหาทางการเมือง ซึ่งห่างไกลอำนาจรัฐ ที่จะปกครองดูแลได้ทั่วถึง ปัญหาคุณภาพชีวิต ยาเสพติด ปัญหาทางด้านการทหาร เนื่องจากตามแนวชายแดนมักเป็นแหล่งพักพิงหลบซ่อนของกลุ่มคนที่มีความขัดแย้งหรือต่อต้านกับฝ่ายรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้าน จึงมักจะมีการปฏิบัติการทางทหารเพื่อปราบปรามกลุ่มดังกล่าวและบ่อยครั้งที่มีการลुक้าอธิปไตยของชาติเกิดขึ้น แนวชายแดนทางด้านตะวันออกมีเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชามีระยะทาง 798 กิโลเมตร ทำให้ราษฎรไทยที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนต้องตกอยู่ในสถานะที่เสี่ยงต่อภัยจากการสู้รบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐบาลได้กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งในด้านของความมั่นคงโดยการใช้กำลังทหาร และตำรวจตระเวนชายแดนร่วมไทย-กัมพูชาเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และจัดซื้อจัดจ้างที่เกิดขึ้นในระยะต่อมา อย่างไรก็ตามมาตรการทั้งหลายจำเป็นต้องอาศัยราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนเป็นกำลังสำคัญ ที่จะช่วยเสริมความแข็งแกร่งของระบบการป้องกันประเทศทั้งระบบด้วย โดยเมื่อ 3 ตุลาคม 2521 คณะรัฐมนตรีได้มีมติจัดตั้งโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย กัมพูชา เป็นกลุ่มแรก ต่อมาในปี 2534 ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนเพิ่มเติมในอีก 3 เขตชายแดนด้วยกันคือ ไทย-ลาว ไทย-พม่า และไทย-มาเลเซีย ตามลำดับ โดยเนื้อหาหลักแล้ว โครงการหมู่บ้านป้องกันชายแดน มีบทบาทที่ถูกกำหนดไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 61 ในอันที่รัฐจะมีหน้าที่จัดให้มีกำลังทหารเพื่อรักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐและผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งนโยบายกำหนดโดยคณะรัฐมนตรีในปี 2535 ว่า กองทัพควรส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของตนเอง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ รวมถึงการป้องกันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในทุกทาง ให้ความช่วยเหลือประชาชน พิทักษ์แหล่งทรัพยากร เขตเศรษฐกิจ เส้นทางคมนาคม ปกป้องชีวิตและ

ทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ ของประชาชนในบริเวณชายแดน ลักษณะการดำเนินการของโครงการหมู่บ้าน ป้องกันตนเอง มีลักษณะคล้ายกับการทำงานในลักษณะยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จที่เป็นการฉีกกำลัง ของทหาร พลเรือนและประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนตามแนวชายแดนได้มีความอยู่ดี กินดี ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง ช่วยเหลือตนเองได้ และมีความสามารถในการต่อต้าน กำลังของศัตรู จากภายนอกประเทศโดยใช้ระบบป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน จังหวัดสระแก้วมีการ จัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ดังนี้ อำเภอตาพระยา จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอโคกสูง จำนวน 2 หมู่บ้าน อำเภออรัญประเทศ จำนวน 5 หมู่บ้าน อำเภอกลองหาด จำนวน 5 หมู่บ้าน รวมจำนวน 19 หมู่บ้าน

อำเภอตาพระยา เป็นอำเภอที่มีหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมากที่สุดที่สุดในจังหวัดสระแก้ว มี อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอโนนดินแดงและอำเภอละหานทราย (จังหวัดบุรีรัมย์) ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดบันทายมีชัย (ประเทศกัมพูชา) ทิศใต้ติดกับอำเภอโคกสูง ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอวัฒนานคร จำนวนประชากร 57,182 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 61 หมู่บ้าน พื้นที่ตำบลที่ติดกับชายแดน กัมพูชา ได้แก่ ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ ตำบลทัพไทย (แยกออกมาจากทัพเสด็จ)

ตำบลตาพระยาและ ตำบลทัพเสด็จเป็นตำบลที่อยู่ตามแนวชายแดนของอำเภอตาพระยา จังหวัด สระแก้ว การพัฒนาในด้านต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและการสนับสนุนทางภาครัฐ แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้การพัฒนาในท้องถิ่นประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดความร่วมมือจาก ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ขาดความเสียสละในการเข้ามามีส่วนร่วมกันสร้างความมั่นคงในพื้นที่ การมี ส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้าน ชายแดน ไทย-กัมพูชา ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ ของประชาชนในบริเวณชายแดน ลักษณะการดำเนินการของโครงการหมู่บ้าน ป้องกันตนเอง มีลักษณะคล้ายกับการทำงานในลักษณะ ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จที่เป็นการฉีกกำลังของทหาร พลเรือนและประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชน ตามแนวชายแดนได้มีความอยู่ดี กินดี ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง ช่วยเหลือตนเองได้ และมีความสามารถในการต่อต้านกำลังของศัตรู จากภายนอกประเทศโดยใช้ระบบ ป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน พ.ศ.2521 จนถึงปัจจุบัน จังหวัดสระแก้วมีการ จัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ดังนี้ อำเภอตาพระยา จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอโคกสูง จำนวน 2 หมู่บ้าน อำเภออรัญประเทศ จำนวน 5 หมู่บ้าน อำเภอกลองหาด จำนวน 5 หมู่บ้าน รวมจำนวน 19 หมู่บ้าน

อำเภอตาพระยา เป็นอำเภอที่มีหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมากที่สุดที่สุดในจังหวัดสระแก้ว มี อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอโนนดินแดงและอำเภอละหานทราย (จังหวัดบุรีรัมย์) ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดบันทายมีชัย (ประเทศกัมพูชา) ทิศใต้ติดกับอำเภอโคกสูง ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอวัฒนานคร

จำนวนประชากร 57,182 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 61 หมู่บ้าน พื้นที่ตำบลที่ติดกับ ชายแดนกัมพูชา ได้แก่ ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ ตำบลทัพไทย (แยกออกมาจากทัพเสด็จ)

ตำบลตาพระยา และ ตำบลทัพเสด็จ เป็นตำบลที่อยู่ตามแนวชายแดนของอำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว การพัฒนาในด้านต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและการสนับสนุนทางภาครัฐ แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้การพัฒนาในท้องถิ่นประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดความร่วมมือจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ขาดความเสถียรในการเข้ามามีส่วนร่วมกันสร้างความมั่นคงในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านชายแดนไทย-กัมพูชา

ผู้วิจัยในฐานะที่เข้ามารับผิดชอบด้านการป้องกันประเทศ และได้ มาปฏิบัติราชการสนาม ตามแผนป้องกันประเทศ รับผิดชอบอธิปไตย ตลอดจนแนวชายแดนไทย - กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยเห็นว่าพื้นที่ชายแดนมักเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยากเนื่องจากสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นในฐานะของความเป็นรัฐคือ พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐอ่อนแอ วิถีชีวิตประชาชนตามแนวชายแดนมีลักษณะที่ยังต้องพึ่งพาตนเองเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรม รับจ้าง ซึ่งมีฐานะปานกลาง ถึงยากจน เวลาส่วนใหญ่ในหนึ่งวันของประชาชนทุ่มเทไปกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ จนไม่ได้สนใจการพัฒนาหมู่บ้าน สนใจเพียงแต่เรื่องปากท้องของตนเองและครอบครัว ขาดความเสถียรในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ อีกประการคือประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญในการพัฒนา เช่นในด้านความมั่นคง ก็ยังคงมีปัญหาพื้นที่เป็นแหล่งหลบซ่อนของอาชญากรที่หลบหนีการจับกุม การค้ายาเสพติด แรงงานต่างด้าว การพนัน ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ในด้านต่างๆ โดยอยู่บนพื้นฐานความต้องการของประชาชนที่อยากจะให้เกิดขึ้นกับการพัฒนาหมู่บ้าน มองประเด็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ เพราะหากสามารถสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านได้นั้น ก็จะมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความมั่นคงของหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย – กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีต และปัจจุบัน ในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย – กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว” ประกอบด้วยขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม และการพัฒนา โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การพัฒนา

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว จำนวน 2 ตำบล 7 หมู่บ้าน

3. ขอบเขตด้านประชากร

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้อง ในการร่วมจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 4 คน ผู้นำหมู่บ้านต่างๆ จำนวน 9 คน หน่วยทหารที่ดูแลความมั่นคงในพื้นที่ จำนวน 5 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน รวม 19 คน

4. ขอบเขตด้านเวลา

ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ สรุปได้ดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมและการแก้ปัญหาส่วนรวมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย – กัมพูชา อำเภอตาพระยาจังหวัดสระแก้ว การมีส่วนร่วมของประชาชน ในหมู่บ้านเริ่มจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางหอกระจายข่าว การปิดประกาศที่ศาลากลางบ้าน การบอกต่อๆ กันมา หรือนั่งคุยกับเพื่อนบ้านหลังจากที่กลับจากทำไร่ทำนา ถ้าเป็นเวลากลางวันที่ออกไปทำงานก็จะไม่ได้มาร่วมกิจกรรม นอกจากจะจัดในตอนค่ำประมาณ 18.00 น. และประชาชนวัยหนุ่มสาวในพื้นที่เข้าไปประกอบอาชีพและทำงานในเมือง สังคมตามแนวชายแดนเป็นสังคมคนชรา และเด็ก แม้จะมีการประชุมของหมู่บ้านทุกเดือน

การมีส่วนร่วมก็ยังไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน แต่หากรับทราบข่าวสารและมีเวลาก็จะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน ผู้ที่เข้าร่วมประชุมของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัว การแสดงความคิดเห็นก็มีส่วนน้อย ทำตามผู้นำหมู่บ้าน เจือใจที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม และความกระตือรือร้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การเมืองการทหาร สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีของสังคมไทยๆได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นหากมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในอนาคตก็จะบังเกิดผลเป็นรูปธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน ออกมามีส่วนร่วม รวมทั้งต้องมีการพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าว ทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมาได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมาในการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือน ประชาชนยังขาดความตระหนัก จิตสำนึก และความเสียสละ เนื่องจากการทำงานพัฒนาต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ส่วนใหญ่เป็นการทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคมทุกวันนี้การดำรงชีพต้องใช้เงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ของใช้จำเป็นต่างๆ ดังนั้นประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย เป็นผู้ที่มีเวลาค่อนข้างจำกัดทำให้การสละเวลาทำงานเพื่อชุมชนกลายเป็นปัญหาสำคัญ และการขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านเองก็พบปัญหาและข้อจำกัดหลายอย่างที่ทำการดำเนินงานพัฒนาในหมู่บ้านเป็นไปได้ช้าโดยปัญหาที่พบ ดังนี้

1. ปัญหาข้อจำกัดในเรื่องของเวลาเนื่องจากประชาชนในชุมชนโดยมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม และต่างมีภาระหน้าที่การงานอยู่ ทำให้โอกาสที่สมาชิกในชุมชนจะมีเวลาได้พบปะกันน้อย
2. ประชาชนในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในโครงการ / กิจกรรม ที่จะเข้ามาดำเนินงานในหมู่บ้านเนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร
3. ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวเป็นแต่เห็นด้วยกับแนวความคิด แนวทางการดำเนินงานของผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม
4. ประชาชนบางกลุ่มมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นตัวเงินมากกว่าสิ่งอื่นที่จะเกิดขึ้นในชุมชนในด้านอื่นๆ จึงมองว่าการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมไม่สามารถสร้างรายได้แก่ตนเองได้เพียงพอและเสียเวลาในการประกอบอาชีพ

5. ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชน

6. ประชาชนในพื้นที่อพยพละทิ้งพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพในพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่า

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในหมู่บ้านนั้นผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

การศึกษาในบทที่ 4 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาตอบวัตถุประสงค์การวิจัย สรุปได้ว่า การที่จะทำให้ประชาชนออกมามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มใจ และมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

แนวทางที่ 1.ควรมีการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อขจัดปัญหาความยากจน และความต้องการในการแก้ปัญหาอื่นๆ

แนวทางที่ 2.การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม กรมพัฒนาชุมชน (2546:30) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนไม่ใช่การพัฒนาคน แต่เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนและใช้ความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน และปัญหาส่วนรวมของชุมชน และใช้กิจกรรมกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของคน

แนวทางที่ 3.การสร้างความเข้าใจปรับทัศนคติ ให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชน ให้ตระหนักถึงการรับรู้ในสิทธิหน้าที่การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกกลุ่มหรือทุกฝ่ายที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

แนวทางที่ 3.ควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหาเรียนรู้ พร้อมทั้งใช้การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของประชาชนในหมู่บ้านเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยกันแก้ปัญหาเพื่อส่วนรวม โดยการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน และเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม โดยให้คนในหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ที่สำคัญต้องเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 4.สรรหาตัวแทนของประชาชนแต่ละกลุ่มเพื่อจะได้ประสานประโยชน์ได้ลงตัว แล้วสร้างให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจและมีความจริงจังในการเข้าร่วมกิจกรรม

แนวทางที่ 5.ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง และมีความสม่ำเสมอ เช่นประกาศทางหอกระจายข่าว สามารถทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้

แนวทางที่ 6. สร้างฉันทามติร่วมกัน แต่ภายในองค์กรจะต้องสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในองค์กร การทำกิจกรรมใดๆ จะต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน

แนวทางที่ 7. ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมทั้งหมดหรือกิจกรรมต่างๆที่หน่วยราชการได้จัดทำ

แนวทางที่ 8. มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

แนวทางที่ 9. ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ก่อนจะมีการตัดสินใจวางแผนพัฒนา

แนวทางที่ 10. ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการพัฒนาอย่างจริงจังมากกว่าที่เป็นอยู่

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของหมู่บ้านเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหา และการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ จึงต้องมีการบูรณาการดำเนินงาน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในการแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ได้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ชนบทที่มีบริบทเฉพาะตน

ข้อเสนอแนะ

การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านป้องกันตนเอง ชายแดน ไทย-กัมพูชา นั้น ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว ต้องมีการประสานความร่วมมือในทุกหน่วยงานและทุกระดับในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน ในการมีส่วนร่วมกันพัฒนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกำหนดนโยบายหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ถ้าเป็นไปได้ควรกำหนดจากล่างขึ้นบน (Bottom up) ที่อยู่บนพื้นฐานและความต้องการของประชาชน และควรมีการวางแผนบริหารจัดการเพื่อดำเนินการอย่างเป็นระบบ

2. หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดแผนการดำเนินงานให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่กระบวนการกำหนดแนวทางและวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรมีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน กระชับ และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อไม่ให้กระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน

2.การจัดประชุม รับฟังความคิดเห็น ควรมีการนำข้อเสนอ หรือปัญหา ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็น
รูปธรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยสถานการณ์ปัจจุบันพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยได้เปลี่ยนจากพื้นที่การสู้รบมาเป็นพื้นที่สำคัญทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ปัญหาข้อขัดแย้งเกี่ยวกับเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศเพื่อนบ้านนับเป็นปัจจัยหลักของปัญหาความมั่นคงบริเวณแนวชายแดน พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐอ่อนแอ อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้มีความเจริญทัดเทียมกับพื้นที่อื่นๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับความมั่นคงของชาติ โดยหมู่บ้าน ปชด. ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านชนบทห่างไกลความเจริญ หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนที่จะเข้าไปดำเนินการ โครงการพัฒนาต่างๆ ในหมู่บ้านควรคำนึงถึงปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ขั้นตอนของการพิจารณาปัญหา จนถึงการตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชน โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานที่ประชาชนร่วมกันทำงานเพื่อส่วนรวม